

Maahanmuuttajille suunnattu suomi –

kuluttajien toiveet ja käyttäjien kokeneisuus

Ulla Koukkari-Anttonen

Pro gradu -tutkielma

kevätlukukaudella 2005

Jyväskylän yliopiston

kielten laitos, suomen

kielen oppiaine

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta humanistinen tiedekunta	Laitos Kielten laitos
Tekijä Koukkari-Anttonen, Ulla	
Työn nimi Maahanmuuttajille suunnattu suomi – kuluttajien toiveet ja käyttäjien kokeneisuus	
Oppiaine suomen kieli	Työn laji pro gradu -tutkielma
Aika toukokuu, 2005	Sivumäärä 89 sivua + liitteet 3 sivua
<p>Tiivistelmä</p> <p>Maahanmuuttajille suunnatulla puheella (englanniksi ´foreigner talk´) tarkoitetaan modifikaatioita, joita natiivit puhujat tekevät suunnatessaan puhetta ei-natiiveille. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella kyseistä ilmiötä suomen kielessä ja etsiä mahdollisia eroja kokeneiden ja kokemattomien puhujien välillä. Pyrkimyksenä on tuottaa soveltavaa ja pragmaattista tietoa. Tutkimus ei ole pedagogisesti orientoitunut ja se pyrkii huomioimaan maahanmuuttajien mielipiteet heille suunnatusta puheesta.</p> <p>Tutkimusaineisto koostuu kahdeksasta videoidusta keskustelusta, joissa kielitaidoltaan heikohko maahanmuuttaja keskustelee peräkkäin kokeneen ja kokemattoman maahanmuuttajille puhujan kanssa. Lisäksi kaikki keskusteluihin osallistuneet haastateltiin, jotta saatiin introspektiivista tietoa keskustelijoilta. Tutkimuspiirteet valittiin maahanmuuttajien havaintojen perusteella, ja lisäksi valittiin neljä piirrettä tutkimuskirjallisuudesta.</p> <p>Kaikki maahanmuuttajat kertoivat ymmärtäneensä paremmin kokeneeksi luokiteltua puhujaa ja he kaikki arvasivat oikein kysyttäessä, kumpi puhujista on kokenut. Introspektio-analysistä selvisi myös, että kokeneet puhujat kiinnittivät tietoisesti huomiota puheeseensa, kun taas kokemattomat kertoivat, etteivät he tietoisesti tarkkailleet puhettaan keskustellessaan maahanmuuttajan kanssa. Jälkimmäiset olivat hermostuneempia keskustelun aikana, mikä oli odotettua, sillä tilanne oli heille uusi. Kokeneet, jotka puhuivat työssään päivittäin maahanmuuttajien kanssa, eivät jännittäneet keskustelua.</p> <p>Videoanalysistä havaittiin, että kokeneet käyttivät enemmän konkreettisia eleitä, selittämistä, synonyymejä, yleisiä sanoja ja kysymyksiä auttaakseen maahanmuuttajia ymmärtämään paremmin. He käyttivät myös hieman kokemattomia enemmän esimerkkejä, pään puistamista negation merkiksi ja itsen toistoa. Eroa ei löytynyt täydentämisen osalta. Kokemattomat puolestaan käyttivät puheessaan kokeneita enemmän taukoja.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, että näiden kahden puhujaryhmän välillä oli eroja, ja että eroilla oli maahanmuuttajien mielestä jotain tekemistä ymmärrettävyyden kanssa. Edellä mainitut maahanmuuttajien huomaamat ja kokeneiden käyttämät puheen piirteet muodostanevat siten ”hyvän” maahanmuuttajille suunnatun suomenkielisen puheen.</p>	
Asiasanat maahanmuuttajat, pragmatiikka, suomi toisena kielenä, yksinkertaistettu rekisteri, maahanmuuttajille suunnattu puhe	
Säilytyspaikka Kielten laitos	
Muita tietoja	

THE UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Faculty Faculty of Humanities	Department Department of Languages
Author Koukkari-Anttonen, Ulla	
Title Maahanmuuttajille suunnattu suomi – kuluttajien toiveet ja käyttäjien kokeneisuus	
Subject Finnish language	Level Pro gradu thesis
Month and year May, 2005	Number of pages 89 + 3 pages
<p>Abstract</p> <p>The term ‘foreigner talk’ has been used to refer to those modifications that native speakers make when addressing speech to non-native speakers. The purpose of this research is to examine the features of the Finnish foreigner talk and to reveal possible differences between experienced and inexperienced speakers. The aim of the study is to produce applicable and pragmatic information about the phenomenon. It is oriented non-pedagogically and aims to take the opinions of the immigrants into consideration.</p> <p>The material collected for this study included eight videotaped interactions where an immigrant discusses in Finnish with two Finnish persons one at the time; one interlocutor with considerable prior experience with foreigner talk because of his/hers profession and the other with no such experience. In addition all participants of these discussions were interviewed about their opinions and feelings during interactions in order to get introspection data. The features to be studied were selected from the immigrants’ interviews. There were also four other features, which were selected from the literature.</p> <p>All immigrants in this study claimed to understand the experienced speaker better, i.e. they all guessed right when asked which one of the speakers was the experienced one. From the introspection analysis it was found that the experienced speakers paid consciously attention to their speech whereas the inexperienced did not. The latter ones were also more nervous during the interaction with an immigrant; a notion which was obvious because for them the situation was new compared with the experienced ones, who faced the situation every day at their work.</p> <p>From the video analysis it was found that the experienced speakers used more concrete gestures, explaining, synonyms, common words and questions. They also used slightly more examples, head-shaking as a negation and self-repetition. There was no difference found between these two groups in supplement as a use of aid for the immigrants to understand better. The experienced speakers were also found to use less pausing.</p> <p>It was shown that there is difference between experienced and inexperienced foreigner talk speakers, and that this difference has something to do with the immigrants’ understanding. The features mentioned above and used by the experienced speakers are likely to be such features that constitute “good” Finnish foreigner talk.</p>	
Keywords immigrants, pragmatics, Finnish as a second language, simplified register, Foreigner talk	
Depository Department of Languages	
Additional information	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. TEORIATAUSTA	4
2.1. Terminologia	4
2.2. Maahanmuuttajille suunnattu puhe	7
2.2.1. Maahanmuuttajille suunnattu puhe ja muut mukautetut rekisterit	8
2.2.2. Modifikaatiot	10
2.2.3. Ymmärtäminen	12
2.2.4. Natiivin aiempi kokemus	14
3. AINEISTO	17
3.1. Aineiston keruu	17
3.2. Aineiston esittely ja rajaaminen	18
3.3. Koehenkilöt ja maahanmuuttajat	21
3.4. Aineiston käsittely	23
4. KESKUSTELUN REFLEKTOINTI	25
4.1. Maahanmuuttajat	26
4.1.1. Keskustelu kokeneen suomalaisen kanssa	26
4.1.2. Keskustelu kokemattoman suomalaisen kanssa	31
4.2. Kokeneet suomalaiset	34
4.3. Kokemattomat suomalaiset	37
5. KESKUSTELUN PIIRTEET	43
5.1. Maahanmuuttajien esiintuomat piirteet	43
5.1.1. Sanalliset piirteet	45
5.1.1.1. Synonymia	45
5.1.1.2. Selittäminen	48
5.1.1.3. Esimerkit	51
5.1.1.4. Täydentäminen	53
5.1.1.5. Yleiset sanat	57
5.1.2. Ei-sanalliset piirteet	61
5.1.2.1. Eleet	61
5.1.2.2. Muut ei-sanalliset piirteet	65
5.2. Tutkijan valitsevat piirteet	66
5.2.1. Toisto	67
5.2.2. Kysymykset	71
5.2.3. Tauot	76
5.2.4. Epäkieliopillisuudet	79
6. PÄÄTÄNTÖ	84
LÄHTEET	87
LIITTEET 1–3	

1. JOHDANTO

Kun maahanmuuttajien määrä Suomessa kasvaa, lisääntyvät myös ne tilanteet, joissa suomalainen ja maahanmuuttaja keskustelevat. Varsinkin palveluammateissa tällaiset keskustelut tulevat yhä yleisemmiksi, mutta myös kuka tahansa tavallinen suomalainen voi kulkiessaan päätyä keskusteluun maahanmuuttajan kanssa. Kun keskustelukumppanin suomen kielen taito ei vielä ole kovin hyvä eikä muutakaan yhteistä kieltä ole, joutuvat suomalaisenkin keskustelutaidot lujille, jotta molemmat osapuolet tulisivat ymmärretyiksi. Asioiden jättäminen sikseen ei onnistu ainakaan virallisissa yhteyksissä, kuten pankissa tai terveyskeskuksessa, vaan keino saada asiat selviksi täytyy löytyä jostain.

Omassa ammatissani maahanmuuttajien suomen kielen opettajana olen usein joutunut tilanteisiin, joissa minut on pyydetty paikalle tulkiksi suomalaisen ja maahanmuuttajan törmättyä keskustelussaan ymmärtämisongelmiin. Mielenkiintoiseksi tilanteen tekee se, että näissä tapauksissa tulkkauskieleni on ollut suomi, eli olen ker-tonut suomalaisen suomeksi puhuman asian maahanmuuttajalle suomeksi. Saman-suuntaisia tarinoita olen kuullut useilta kollegoiltani ja muilta maahanmuuttajatyötä tekevil-tä. Kiinnostuin ilmiöstä ja päätin tutkia sitä tarkemmin pro gradu -työssäni.

Kaikille meistä lienevät tuttuja sketsit, joissa huonosti suomea puhuvalle henkilölle huudetaan kovaan ääneen, ylielehditään ja käytetään ”sinä mennä yksi katu, mennä oikea ja sitten kauppa vasen” -tyylistä puhetta. Aivan näin räikeää ei-natiiveille suunnattu puhe ei sentään tutkimusten mukaan ole, mutta tieteellisissä tutkimuksissa on osoitettu, että natiivi mukauttaa puhettaan enemmän tai vähemmän keskustellessaan kielen oppijan kanssa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkas-tella suomalaisten natiivien tekemiä mukautuksia maahanmuuttajien näkökulmasta sekä selvittää, onko tehdyissä mukautuksissa eroja ihmisten välillä.

Suurin osa ei-natiiveille suunnatun puheen parissa tehdystä tutkimuksesta kumpuaa kielen oppimisesta ja sen problematiikasta. Ei-natiivit ovat tutkimuksissa ensisijaisesti kielenoppijoita ja natiivit oppimisainesta tarjoavia puhujia. Tutkimuksen keskiössä on ollut kielellisen syötöksen ymmärtäminen oppimista palvelevana meka-nismina. Ymmärtämiselle sinänsä ei ole annettu juurikaan arvoa ilman sen oppimista edistävää vaikutusta.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on keskittyä maahanmuuttajien kokemuk-siin siitä, millaista heille suunnattu suomen kieli on. Todellisessa elämässähän ym-

märtäminen on etusijalla, kun maahanmuuttaja hoitaa arkisia asioitaan Suomessa, käy esimerkiksi kaupassa tai täyttää lomakkeita. Se, oppiiko hän lopulta käyttämään oikeata paikansijaa näiden arkisten toimintojen keskusteluissa, on toissijaista. Oikealla kieliopillisella muodolla ei paikata sitä, jos maahanmuuttaja kaupassa saakin nautanlihan sijaan sianlihaa. Oppimista ei tässä tutkimuksessa tarkastella muutoin kuin edullisena sivuvaikutuksena, joka natiivi–ei-natiivi -keskusteluissa parhaimmillaan ilmenee, eikä suomalaisia tarkastella kielen opettajina, vaan kielen ymmärtämisen ja kielellä selviytymisen auttajina. Tarkoitukseni ei ole kieltää natiivi–ei-natiivi -keskustelujen mahdollista opetuksellista puolta. Haluan vain suunnata tutkimustani toisella tavalla ja keskittyä muihin näkökulmiin.

Etsiessäni taustakirjallisuutta tätä tutkimusta varten huomioni kiinnitti se, että vain erittäin harvoissa tutkimuksissa kielenoppijan omat mielipiteet hänelle suunnattua puheesta oli otettu huomioon. Useimmiten tutkija teki itse päätelmät esimerkiksi siitä, ymmärsikö kielenoppija hänelle suunnattua kohdekieltä, minkä verran ja mikä natiivin puheessa mahdollisesti auttoi häntä ymmärtämään. Oman tutkimukseni halusin kohdentaa siten, että maahanmuuttajien omat mielipiteet tulisivat kuulluiksi. Mielestäni on jo aika kuulla maahanmuuttajia heihin liittyvissä asioissa, ja kysyä heiltä, miten he haluaisivat heille puhuttavan.

Aiemmin esittämäni havainto siitä, että olen itse joutunut tulkiksi suomalaisen ja maahanmuuttajan välille, johti minut pohtimaan kokemuksen merkitystä maahanmuuttajille suunnatussa puheessa. Oliko tulkkauskykyäni vain kuviteltua vai usean vuoden maahanmuuttajatyön kokemuksen mukanaan tuomaa todellista kykyä vastata paremmin maahanmuuttajien kanssa kommunikoinnin erityistarpeisiin?

Edellä esitetyn perusteella ryhdyin tutkimaan maahanmuuttajille suunnattua suomea tätä tutkimusta varten. Keräsin aineiston, jossa neljä maahanmuuttajaa keskustelelee kukin vuoroin kahden suomalaisen kanssa. Näiden keskustelujen lisäksi haastattelin sekä maahanmuuttajat että suomalaiset heidän ajatuksistaan liittyen keskusteluihin. Valitsin suomalaiset koehenkilöt siten, että he alustavasti arvioiden edustivat sekä kokeneita että kokemattomia maahanmuuttajille puhujia. Pääasiallisiksi tutkimuskysymyksiksi muodostuivat seuraavat:

1. *Miten kokeneiden ja kokemattomien maahanmuuttajille puhujien puhe mahdollisesti eroaa toisistaan?*

2. *Erottavatko maahanmuuttajat itse kokeneet ja kokemattomat puheikumppanit toisistaan?*

3. *Millaista maahanmuuttajat itse haluaisivat heille suunnatun puheen olevan?*

Tutkimuskysymykset kumpuavat käytännön kokemuksista, jotka ovat osoittaneet, että jotain eroa kokeneiden ja kokemattomien maahanmuuttajille puhujien välillä mahdollisesti on. Erojen laadun tarkempi selvittäminen jää tämän tutkimuksen tehtäväksi. Kysymyksen kaksi osalta voidaan myös käytännön kokemukseen viitaten olettaa, että maahanmuuttajat huomaisivat eron niiden puhujien välillä, joita ymmärtävät ja joita eivät ymmärrä. Tutkimuksen näytettäväksi jää, onko ymmärrettävyys yhteydessä kokeneisuuteen enemmän kuin kokemattomuuteen.

Vaikka tutkimukseni onkin vahvasti kielitieteellinen, on sen ote kuitenkin soveltava, ja antropologinen taustani näkyy siinä erityisesti tavassani etsiä tietoa maahanmuuttajilta itseltään. Kokemukseni maahanmuuttajatyössä kallistaa tutkimustani pragmaattiseen ja soveltavaan suuntaan.

2. TEORIATAUSTA

Tämän kappaleen tarkoituksena on käydä läpi aiempaa tutkimusta, jota tutkimusaiheesta ja sen lähipiiristä on tehty, sekä tarjota teoreettista pohjaa tälle tutkimukselle. Lisäksi kerron tutkimuksessa käytettävästä terminologiasta ja perustelen terminologian suomentamista siten, kuin se on tässä työssä tehty.

2.1. Terminologia

Nelisenkymmentä vuotta sitten Charles A. Ferguson nimesi ilmiön, jota tässäkin tutkimuksessa tarkastellaan. Hän antoi natiivien ei-natiiveille suuntaaman modifioidun puheen nimeksi **foreigner talk**, josta tutkimuskirjallisuudessa on sittemmin ryhdytty käyttämään lyhennettä FT.

The term 'foreigner talk' (FT) was deliberately coined in the preparation of a paper for the international conference on pidginization and creolization held in Jamaica in April 1968.

(Ferguson 1981: 9)

Myöhemmin mm. Susan M. Gass on kritisoinut foreigner talk -termiä epäso-pivaksi (Gass 1997: 55) ja suosittelee **modifikaatio**-sanaa. Hän itse käyttää **non-native directed speech** -termiä, mutta myös muotoa foreigner talk kirjoittaessaan ilmiöstä. Termi on hyvin vakiintunut englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa.

Koska tämä tutkimus on suomenkielinen, halusin etsiä edellä mainitulle termille suomenkielisen vastineen. Aiheesta on tehty suomeksi hyvin vähän tutkimusta, eikä termistä tietääkseni ole aiemmin yritettykään vakiinnuttaa suomenkielisiä versioita. Mary Nurminen (1994) käyttää pro gradu -tutkielmansa tiivistelmässä termiä **kielenoppijalle suunnattu puhe**, mikä mielestäni viittaa enemmän **opettajapuheeseen (teacher talk)**, koska siinä korostuu maahanmuuttajan tai ulkomaalaisen rooli ensisijaisesti oppijana.

Tähän tutkimukseen valitsemani suomennos on **maahanmuuttajille suunnattu puhe**. Vaikka se onkin pitkä ja siten käytössä kankeahko, on se mielestäni paras termi kuvaamaan tutkimuksen ilmiötä. Lyhyemmät versiot kuten **ulkomaalaisuomi**, **ulkomaalaispuhe** tai **vierassuomi** ovat olleet käytössä silloin, kun kyseessä on ollut

maahanmuuttajan puhuma suomen kieli (Siitonen & Martin 2000: 256). Niina Lilja (2001: 49, 52) käyttää pro gradu -työssään suomennoksina versioita **ulkomaalaisille suunnattu puhe** ja **kielen oppijoille suunnattu puhe**. Minna Suni puolestaan ehdottaa artikkelissaan, tosin sulkeissa, suomennokseksi **vieraspuhetta** (Sunni 1993: 110). Etuliitteenä käytetty ”ulkomaalainen” tai ”vieras” viittaavat mielestäni liikaa johonkin outoon ja vieraaseen, ja siten yhteiskunnan rajojen ulkopuolelle jäävään. Siksi hylkäsin muodot, joissa jompikumpi sanoista esiintyisi.

Maahanmuuttaja-termin käyttäminen esimerkiksi ulkomaalaisen sijaan on harkittua ja palvelee tätä tutkimusta paremmin. Ulkomaalaisille suunnattu puhe voi terminä tuoda mieleen jonkin muun kielen kuin suomen, vaikkapa englannin, jota puhutaan jonkun ulkomaalaisen kanssa esimerkiksi etelänmatkalla. Maahanmuuttaja-termi mielestäni kontekstoi käsitteen paremmin suomenkieliseen tilanteeseen. Lisäksi pyrin noudattamaan nykyisin Suomessa yleistä suuntausta suosia neutraalia maahanmuuttaja-käsitettä. Esimerkiksi Jyväskylässä kaupunki nimesi vuonna 2004 ulkomaalaistoimistonsa uudelleen maahanmuuttajapalveluiksi vastaamaan paremmin nyky-yhteiskunnan käsitystä palvelun tarkoituksesta (Suokonautio, 11.4.2005).

Toki maahanmuuttaja-nimityskään ei selviä ilman kritiikkiä. Jos sitä käytetään kuvaamaan ihmistä, joka syystä tai toisesta muuttaa toiseen maahan asumaan, voidaan kysyä, miten kauan tuo henkilö on maahanmuuttaja. Leimataanko henkilö nimityksellä ikuisesti maahanmuuttajaksi, vai käytetäänkö sitä vain esimerkiksi kotoutumisaikana, joka virallisesti kestää kolme vuotta? Milloin maahanmuuttaja lakkaa olemasta maahanmuuttaja ja siirtyy Suomessa suomalaiseksi? Tätä ongelmaa ei ole tämän tutkimuksen puitteissa mahdollista ratkaista. Haluan vain tuoda esille, ettei maahanmuuttaja-termin käyttö ole myöskään ongelmatonta. Koska tässä tutkimuksessa esiintyvät maahanmuuttajat olivat tutkimuksen aineistonkeruun hetkellä asuneet maassa enimmillään kaksi vuotta, voidaan heidät vielä luokitella maahanmuuttajiksi edellä esitetyn kritiikinkin puolesta.

Tutkimuskirjallisuudessa **input** eli **syötös** kuvaa sitä puhuttua tai visuaalista kohdekielistä kieltä, jota oppijalle suunnataan (Gass 1997: 28). Koska syötös on selvästi oppimisen tutkimukseen orientoituva termi, ei sitä tässä tutkimuksessa käytetä muutoin kuin viitattaessa siitä kertovaan tutkimuskirjallisuuteen. Kielellisen syötöksen sijaan käytetään jo edellä mainittua maahanmuuttajille suunnattua puhetta tai yksinkertaisesti puhetta.

Suomalaisista käytän tutkimuksessa nimitystä **natiivi, suomalainen** tai **koehenkilö**. Termi natiivi on kielellisesti selkeä, mutta sen vastakohta **ei-natiivi** on melko kankea etuliitteensä vuoksi. Sen sijaan käytän usein maahanmuuttaja-termiä puhuessani aineistoni henkilöistä, mutta myös termiä ei-natiivi varsinkin kirjallisuusviitteiden kohdalla, sillä tutkimuskirjallisuudessa se on hyvin tavallinen termi. Englanninkielisessä kirjallisuudessa vastaavat termit ovat **native speaker** (NS) ja **non-native speaker** (NNS).

Koska yksi tutkimukseni kysymyksistä liittyy kokeneisuuteen maahanmuuttajille suunnatussa puheessa, lienee paikallaan selventää kokeneisuuden käsitettä tässä tutkimuksessa. Kun kerron tietyn henkilön olevan kokenut, tarkoitan kokeneisuudella tässä tutkimuksessa ainoastaan henkilön kokeneisuutta maahanmuuttajille suunnatussa puheessa. Koehenkilölläni ei ole tämän tutkimuksen intressien mukaan muuta eroa kuin tuo kokeneisuus tai sen puute maahanmuuttajille suunnatussa puheessa. Kokematon ei siis ole ”huonompi” ihminen tai kyvyttömämpi kuin kokenut. Termeillä kokenut ja kokematon pyrin ainoastaan neutraalisti ilmaisemaan koehenkilön suhteen maahanmuuttajille suunnattuun puheeseen (ks. myös luku 4).

Kokenut on tässä tutkimuksessa henkilö, jonka kokemus on hankittu maahanmuuttajien parissa tehtävästä työstä, ei pelkästään henkilökohtaisista suhteista heihin. Kontaktit maahanmuuttajiin ovat tässä tutkimuksessa kokeneiksi luokitelluilla henkilöillä päivittäisiä, ja he ovat tavanneet lukuisia maahanmuuttajia työhistoriansa aikana. Kukin heistä on työskennellyt alallaan jo vuosia ja käyttää työssään sekä suomea että muita osaamiaan kieliä. Kokemattomat puolestaan ovat täysin kokemattomia maahanmuuttajille suunnatun puheen suhteen. Heidän kontaktinsa maahanmuuttajiin rajoittuvat vain satunnaisiin ja yksittäisiin sananvaihtoihin arkitilanteissa, joissa he ovat esimerkiksi vastanneet kaupassa tuntemattoman maahanmuuttajan esittämään kysymykseen (ks. myös luvut 3.2. ja 3.3.).

Ne termit, joita ei tässä yhteydessä mainita, selitetään tarkemmin silloin, kun tutkimuksessa näistä käsitteistä muutenkin puhutaan.

2.2. Maahanmuuttajille suunnattu puhe

Maahanmuuttajille suunnattua puhetta on tutkittu 1970-luvulta lähtien. Tutkimuksen liikkeelle panevana voimana oli ensikieltä opetteleville lapsille suunnatun puheen tutkimus, jonka myötä toisen kielen tutkijat tuolloin heräsivät kysymään, miten paljon ympäristön avustusta tarjottiin toisen kielen oppijoille (Larsen-Freeman & Long 1991: 116). Alan pioneeri oli Charles A. Ferguson, joka myös nimesi ilmiön *foreigner talkiksi* (Ferguson 1981: 9).

Alkuajan tutkimukset keskittyivät pitkälti kuvailemaan ilmiötä eli etsimään niitä modifikaatioita, joita natiivit tekivät suunnatessaan puhetta kielen oppijoille. Myöhemmin ryhdyttiin katsomaan modifikaatioiden vaikuttavuutta eli sitä, miten paljon ne oikeastaan auttavat ei-natiivia ymmärtämään tai oppimaan kohdekieltä. Uusia tuulia edustivat myös tutkimukset, joissa siirryttiin tarkastelemaan maahanmuuttajan aktiivista roolia suhteessa natiivin modifikaatioihin.

Suomalaiset tutkimukset ovat unohtaneet maahanmuuttajalle suunnatun puheen lähes kokonaan (suomalaisen opettajapuheen tutkimuksesta, ks. Storhammar 1994). Yleensä se on ollut tutkimuksissa mukana vain sivujuonteena, ei päätutkimuskohteena. Sen sijaan natiivi–ei-natiivi -keskusteluja Suomessa on tutkittu paljonkin, mutta usein on keskitytty pedagogiseen puoleen ja omana alanaan merkitysneuvotteluihin näissä keskusteluissa.

Suurin osa tässäkin työssä esiteltävästä kirjallisuudesta pohjautuu tutkimukseen, joka on tehty nimenomaan englanninkielisessä ympäristössä. Tutkimuksen ei ole vielä voitu osoittaa, että maahanmuuttajille suunnatun puheen piirteet aina olisivat samanlaisia joka kielessä ja kulttuurissa. Siten näihin tutkimuksiin on suhtauduttava varauksella siltä osin, että ne koskevat ensisijaisesti englannin kieltä, eikä johtopäätöksiä voida täysin vetää koskemaan jotain toista kieltä.

Seuraavassa luon katsauksen maahanmuuttajille suunnattuun puheeseen keskittymällä ensin kuvailemaan modifikaatioita, joita natiivin on huomattu tekevän suunnatessaan puhetta maahanmuuttajille tai muille kieltä heikommin taitaville, kuten lapsille.

2.2.1. Maahanmuuttajille suunnattu puhe ja muut mukautetut rekisterit

Tutkimuskirjallisuudessa, varsinkin 70- ja 80-luvuilla, käytiin vilkasta keskustelua siitä, mikä on maahanmuuttajille suunnatun puheen suhde muihin mukautuksia sisältäviin rekistereihin. Vertailuja tehtiin ensisijassa **huoltajapuheeseen**, mutta myös opettajapuheeseen ja ei-natiivien toisilleen suuntaamaan kohdekieliseen puheeseen (näiden kaikkien vertailu, ks. Krashen 1981). Pääasiassa keskityttiin etsimään samankaltaisuuksia tai eroja näiden mukautettujen rekistereiden väliltä.

Eniten maahanmuuttajille suunnattua puhetta on verrattu äitien tai muiden huoltajien vauvoille ja pienille lapsille suuntaamaan puheeseen, josta englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa on käytetty nimityksiä **baby talk**, **motherese** ja **care-taker speech**. Usein tutkimuksissa on haluttu tehdä johtopäätöksiä, joiden mukaan maahanmuuttajille suunnattu puhe auttaa ymmärtämisessä ja kielen oppimisessa, koska huoltajapuhekin niin tekee.

Rod Ellis (1985a) sanoo, että huoltajapuhe on hyvin muodostettua, sisältää hyvin vähän epäkieliopillisuuksia ja useita kieliopin mukaisia modifikaatioita, kuten selkeä ääntäminen, toisto ja eleiden käyttö. Sen funktiot ovat kommunikoinnin auttaminen, kielenopettaminen ja sosialisointi. Hänen mukaansa tapa, jolla äidit puhuvat lapsilleen, vaikuttaa siihen, miten nopeasti lapset omaksuvat kielen. (1985a: 130–131.) Kritiikkinä tälle on esitetty, ettei kaikissa kulttuureissa esiinny länsimaalaista huoltajapuhetta. Joissain kulttuureissa äidit eivät puhu lapsilleen ennen kuin nämä osaavat jo itse sanoa pari sanaa. Näiden kulttuurien lapsien ei ole havaittu oppivan puhumaan sen myöhemmin kuin huoltajapuhetta kuulevien lapsien. (Gass 1991: 53.) Stephen Krashen sanoo kuitenkin, että vaikka eräistä kulttuureista ei yksinkertaistettua huoltajapuhetta löydetäkään, on vauvoilla näissäkin kulttuureissa pääsy ymmärrettävään syötökseen; sen muoto vain voi olla eri kuin länsimaissa (Krashen 1985: 6–8).

Barbara F. Freed (1980) on artikkelissaan vertaillut lapsille ja maahanmuuttajille puhuttua kieltä. Hän huomauttaa, että lähtökohtaisesti ero näiden kahden rekisterin välillä on se, että maahanmuuttaja ei ole puhekumppaniinsa nähden alempiarvoisessa asemassa eikä kognitiivisesti rajoittunut, kuten lapsi on. Hänen mukaansa erot ovat funktionaalisia, eivät niinkään syntaktisia. Maahanmuuttajille suunnatussa puheessa lausumien funktionaalinen merkitys on enimmäkseen tiedon vaihto, kun taas lapsille suunnatussa puheessa toiminnalliset ohjeet. Mitä heikompi kielitaito

maahanmuuttajalla on, sitä enemmän huoltajapuheen kaltaista maahanmuuttajille suunnattu puhe syntaktisesti on. (1980: 19, 21, 23.)

Larsen-Freeman ja Long (1991: 116) huomauttavat selostaessaan näiden kahden mukautetun puheen välillä tehtyjä vertailuja, että voidaan turvallisesti päätellä, että lingvistinen syötös kieltä opettelevalle lapselle on määrällisesti erilaista kuin puhe, joka on suunnattu kielellisesti kompetenteille aikuisille. Lisäksi he sanovat, että emme vielä täysin tiedä, miten lapselle suunnattu syötös eroaa aikuisille maahanmuuttajille suunnatusta puheesta.

Kun maahanmuuttajille suunnattua puhetta on verrattu opettajapuheeseen, on löydetty eroja nimenomaan keskustelurakenteen mukautuksissa. Teresa Pica ja Michael H. Long (1986: 85–89) vertasivat tutkimuksessaan luokkahuoneen opettajapuhetta sekä luokan ulkopuolella käytävien informaalien natiivi–ei-natiivi -keskustelujen puhetta. He huomasivat, että luokan ulkopuolisissa keskusteluissa esiin-tyy enemmän **merkitysneuvotteluja**. Opettajapuheessa oli täten vähemmän keskustelurakenteen mukautuksia eli vähemmän varmistustarkastuksia (confirmation checks) ja selvennyspyyntöjä (clarification requests), mutta enemmän ymmärrystarkastuksia (comprehension checks). Merkitysneuvotteluiden puuttumisen he katsoivat aiheuttavan sen, että toisen kielen oppijat saavat luokassa vähemmän ymmärrettävää kielen syötöstä kuin sen ulkopuolella. (Pica & Long 1986.)

Linda Schinke-Llano (1986) teki tutkimuksen, jossa hän vertaili opettajien puhetta tehtävänannossa natiiville ja ei-natiiville. Hän huomasi, että opettajat puhuivat ei-natiiveille enemmän, vaikka ajallista eroa ei vertailussa juurikaan löytynyt. Koska ei-natiivit suoriutuivat tehtävän teosta hyvin ja kutakuinkin samassa ajassa kuin natiivit, kysyy Schinke-Llano, olivatko opettajan puheen muokkaukset lainkaan tarpeellisia vai olisivatko ei-natiivit ymmärtäneet samanlaisen tehtävänannon kuin natiivitkin. Jos opettajat mukauttavat puhettaan pohjautuen väärin oletuksiin ei-natiivin kielellisistä kyvyistä, voi olla, että ei-natiivien kielen omaksuminen häiriintyy, koska he eivät saa kognitiivisesti tarpeeksi haastavaa syötöstä. (Schinke-Llano 1986: 99–117.)

Rod Ellis on löytänyt vaihtelua opettajapuheen tutkimuksessaan (ks. myös Storhammar 1994). Hänen mukaansa oppijan taitotason noustessa opettajan itsensä toisto vähenee ja laajennukset lisääntyvät. Samalla vähenevät objektiivista tunnistamista vaativat kysymykset opettajan puheesta. (Ellis 1985b: 73–74.) Käsillä olevassa tutkimuksessa maahanmuuttajat olivat hieman eritasoisia, joten voi olla, että tällä

tiedolla on merkitystä. Ellisin tutkimus käsitteli kuitenkin opettajapuhetta, mikä erottautuu huomioon verrattaessa näitä tuloksia tähän tutkimukseen.

Ei-natiivien keskenään puhumaa kohdekielistä puhetta on nimitetty **interlanguage talkiksi** (Krashen 1985: 102). Sitä on tutkinut esimerkiksi Patricia A. Porter (1986). Hän keräsi tietoa kolmesta erityyppisestä keskustelusta, joissa ei-natiivi keskusteli ensin natiivin, sitten edistyneen kielenoppijan (ei-natiivi) ja lopuksi keskitason kielenoppijan (ei-natiivi) kanssa. Hän havaitsi, että vaikka natiivien ja kielenoppijoiden tarjoama syötös erosikin toisistaan, oli se yhtä ymmärrettävää ja he kaikki tarjosivat esimerkiksi samanlaisia korjausstrategioita. (Porter 1986: 200–222.)

Myös Susan M. Gass ja Evangeline Varonis ovat useissa tutkimuksissaan saaneet arvokasta tietoa näistä kahden toisen kielen oppijan välisistä keskusteluista. He ovat keskittyneet kuvaamaan erityisesti näiden keskustelujen merkitysneuvotteluja. Eräässä tutkimuksessa he tarkastelivat sukupuolen vaikutusta kahden ei-natiivin keskusteluissa. He havaitsivat, että mies hallitsi keskusteluja, joissa mies ja nainen keskustelivat, mutta nainen laittoi alulle näissä keskusteluissa enemmän merkitysneuvotteluja. Kahden miehen keskusteluissa on puolestaan enemmän osallistumista keskustelun aiheeseen. Koska eroja sukupuolten välillä on, täytyisi tämä ottaa huomioon, jotta kaikilla olisi yhtäläiset mahdollisuudet kielen oppimiseen. (Gass & Varonis 1986: 327–351.)

2.2.2. Modifikaatiot

Modifikaatioilla tarkoitetaan niitä mukautuksia, joita natiivi tekee suunnatessaan puhetta henkilölle, jonka kielellinen kapasiteetti on heikompi kuin puhujan. Tällaisia modifikaatioita esiintyy maahanmuuttajille suunnatun puheen ohella myös esimerkiksi huoltajapuheessa (caretaker speech) ja opettajapuheessa (teacher talk). Käytän tässä tutkimuksessa termejä modifikaatio ja mukautus tarkoittamaan samaa asiaa.

Michael H. Long (1983b) jakaa modifikaatiot kahtia: **modifioitu syötös** ja **modifioitu interaktio**. Hän sanoo, että interaktionaaliset modifikaatiot eli vuorovaikutusrakenteen muokkaukset ovat yleisempiä ja oppijan kannalta jopa hyödyllisempiä kuin kieliopillisten rakenteiden yksinkertaistukset (Long 1983b: 126–127). Samaa jakoa on myöhemmin noudattanut myös Ellis (1985a), joka käyttää Longin kanssa

samoja nimityksiä näistä kahdesta modifikaatiotyypistä: syötösmodifikaatiot ja interaktionaaliset modifikaatiot (Ellis 1985a: 135–136).

Myöhemmin Larsen-Freeman ja Long (1991) ovat nimenneet nämä kaksi modifikaatiotyyppiä **lingvistiksi mukautuksiksi** (linguistic adjustments) ja **keskustelumukautuksiksi** (conversational adjustments). Näiden otsikoiden alle he ovat koonneet piirteitä, joita maahanmuuttajille suunnatun puheen tutkimuksessa on löytynyt. Ellisin (1985a) luettelo modifikaatioista on samankaltainen. Maahanmuuttajille suunnatun puheen lingvistisiin mukautuksiin kuuluvat mm. puheen hitaus, selkeä ääntämys, lyhenteiden välttely, lyhyet lauseet, enemmän kysymyksiä, enemmän kyllä/ei-kysymyksiä, vähemmän fraaseja ja sanontoja sekä kopulaa (*olla*-verbi) enemmän kuin muita verbejä. Keskustelumukautuksiin kuuluvat mm. pienempi määrä keskustelunaiheita, tässä ja nyt -orientoituminen, kysymysten käyttö aiheeseen johdattelussa, toisto, ymmärtämisen tarkastukset, varmistustarkastukset, selvennyspyynnöt ja kysymys-vastaus -ketjut. (Larsen-Freeman & Long 1991: 125–126.)

Osa edellä mainituista mukautuksista on kvantitatiivisia ja osa kvalitatiivisia. Edelliset ovat sellaisia piirteitä, joita esiintyy myös natiivien välisissä keskusteluissa, mutta ei-natiivi–natiivi -keskusteluissa niiden määrä eroaa huomattavasti verrattuina natiivien välisiin keskusteluihin. Kvalitatiiviset piirteet puolestaan eivät esiinny natiivien välisissä keskusteluissa, vaan ne ilmenevät vain maahanmuuttajille suunnatussa puheessa.

Yksi tällainen kvalitatiivinen piirre on **epäkieliopillisuus**. Maahanmuuttajille suunnatun puheen tutkimuksen alkuaikoina löydettiin usein mukautuksia, jotka johtivat epäkieliopillisiin muotoihin. Esimerkiksi Hatch, Shapira ja Gough (1978) löysivät maahanmuuttajille suunnatusta puheesta useita epäkieliopillisuuksia, kuten *se*-sanana ja *olla*-verbin pois jättämistä, negaation kieliopin vastaisuutta ja monikon päätteen merkitsemättömyyttä. Lisäksi modifikaatioilla ajateltiin pyrittävän puheeseen, joka olisi imitaatiota kielenoppijan puheesta tai jos ei välttämättä suoraa imitaatiota, niin ainakin sellaista puhetta, jota natiivit uskoivat ei-natiivien puhuvan (Ferguson 1971: 281–282, Snow ym. 1981: 90, Katz 1981: 65). Susan M. Gass huomauttaa, että oppijan puhe sekä heille suunnattu syötös ovat samankaltaisia ainoastaan siksi, että ihmiset käyttävät samoja yleisiä lingvistisiä resursseja, kuten yksinkertaistusstrategioita, sekä ensimmäisessä että toisessa kielessään (Gass 1997: 60).

Myöhemmin useat tutkijat ovat tulleet siihen tulokseen, että epäkieliopillisuudet ovat hyvin harvinaisia ja esiintyvät vain rajatuissa tilanteissa maahanmuuttajille

suunnatussa puheessa. Long (1983b) esittää, että tällaiset olosuhteet voisivat olla olemassa silloin, kun kaksi tai useampia seuraavista ehdoista täyttyy: ei-natiivin kielitaito on hyvin heikko, natiivi on tai kuvittelee olevansa statukseltaan ylempi, natiivilla on paljon, mutta erittäin rajatun laatuista aiempaa kokemusta maahanmuuttajille suunnatusta puheesta ja keskustelu tapahtuu spontaanisti eli ei ole osa laboratoriotutkimusta (Long 1983b: 126). Modifioitu, mutta kieliopin mukainen puhe ei-natiiveille näyttäisi olevan uudemman tutkimuksen valossa yleisintä (Larsen-Freeman & Long 1991: 119).

Suomalaisista tutkimuksista Niina Lilja ottaa kantaa epäkieliopillisuuksiin sanomalla, että puhutussa kielessä on vaikea puhua lainkaan epäkieliopillisuuksista, koska silloin puhuttua kieltä katsotaan kirjoitetun kielen näkökulmasta. Jos puhekielen perusfunktio on vuorovaikutuksellisuus, niin siinä epäkieliopillisia voisi ajatella olevan ilmausten, jotka epäonnistuvat tässä tehtävässään. Kieliopillinen ilmaus puolestaan veisi vuorovaikutusta eteenpäin. Siten epäkieliopillisuus voi toimia vuorovaikutusta edistävänä ja olla kieliopillinen puhekielessä. (Lilja 2001: 53.) Tässä tutkimuksessa epäkieliopillisuuksia käsitellään myös, mutta niiden vuorovaikutuksellisuutta ei voida tutkia. Ne tuodaan esiin yhtenä modifikaation lajina. Ymmärtämisen yhteydessä seuraavassa kappaleessa käsitellään vielä lisää modifikaatioita ja niiden eri muotoja.

2.2.3. Ymmärtäminen

Maahanmuuttajille suunnatun puheen sisältämien modifikaatioiden tutkimuksen jälkeen tutkijoiden mielenkiinto kohdistui siihen, auttavatko kyseiset modifikaatiot todella ymmärtämistä. Ja jos auttavat, niin auttavatko kaikki modifikaatiot vai vain jotkut niistä? Tämä oli tärkeää oppimisen tutkimuksen kannalta, sillä sekä ensimmäisen että toisen kielen tutkimuksissa oli havaittu, että kielen omaksuminen viivästyy pahasti tai sitä ei tapahdu ollenkaan, jos ymmärrettävää syötöstä ei ole saatavilla (Long 1983a: 209).

Susan M. Gass tekee eron ymmärrettävän ja ymmärretyn syötöksen välillä. Ensimmäisessä ymmärrettävyyttä kontrolloi puhuja, toisessa fokus on kuulijassa ja hänen ymmärryksen määrässään (Gass 1997: 4–5). Väite siitä, että yksinkertaistetut koodit (esim. maahanmuuttajille suunnattu puhe, huoltajapuhe) auttavat sinänsä kie-

lenomaksumisessa (Krashen 1981: 132) on riittämätön. Koodin tulee olla kielenoppijan puolesta ymmärrettyä.

Miten syötöksestä sitten saadaan ymmärrettävää ja ymmärrettyä? Long on sitä mieltä, että modifioitu syötös eli lingvistiset mukautukset yksin eivät riitä, eikä niiden hyödystä kielen oppijalle ole todisteita (1983a: 211, 1983b: 126). Hän esittelee kolme keinoa, joilla syötöksestä tehdään ymmärrettävää:

1. Käytetään rakenteita ja sanastoa, jotka ovat jollain tapaa tuttuja.
2. Orientoidaan keskustelu tässä ja nyt -kontekstiin.
3. Käytetään interaktionaalisia modifikaatioita (vuorovaikutusrakenteen mukautukset, keskustelumukautukset)

Kolmas ja viimeinen on Longin mukaan tärkein ja käytetyin keino. (Long 1983a: 211–212.)

Ei-natiivin mahdollisuus antaa natiiville palautetta keskustelun kuluessa mahdollistaa neuvottelun, jonka avulla ei-natiivi voi ”pakottaa” natiivin puhujan sopeuttamaan puhettaan modifikaatioilla, kunnes puhunnos on ymmärrettävää (Long 1983a: 214). Suomalaisten tekemissä tutkimuksissa on keskitytty eniten natiivi–ei-natiivi -keskustelujen diskurssin tarkasteluun juuri näiden Longin mainitsemien merkityenneuvotteluiden kautta. Siten modifikaatioista esillä ovat olleet useimmiten Longin kuvaamat interaktionaaliset eli keskustelurakenteen mukautukset. Suomalaisista esimerkiksi Maija Kalin (1995) on tutkinut korjaamista ja yleensä ymmärtämisen ongelmien ratkaisuprosessia. Hänen aineistonsa natiivit eivät kuitenkaan ole suomalaisia vaan ruotsalaisia.

Vaikka lähes kaikki natiivi–ei-natiivi -keskustelujen tutkimukset ovat suuntauneet pedagogisesti, löytyy poikkeuksiakin, joista tässä esitellään kaksi. Niina Lilja (2001) lähestyi pro gradu -työssään aihetta natiivien tekemien itsen ja toisen korjauksen kautta. Hän tutki ei-pedagogisissa yhteyksissä esiintyviä kakkoskielisiä keskusteluja ja natiivien kielen käyttöä niissä (Lilja 2001: 96). Salla Kurhila (2004) on tutkinut natiivi–ei-natiivi -keskusteluja institutionaalisissa tilanteissa. Hän havaitsi, että natiivi ottaa vain erittäin harvoin opettajan roolin keskusteluissa. Hänen tutkimansa suomalaiset eivät korjanneet kieliopillisia virheitä ei-natiivin puheesta lisätäkseen tämän kielitaitoa, vaan he keskittyivät kielellisten muotojen sijaan vuorovaikutuksen edistämiseen. (Kurhila 2004: 71, 73.) Ilmeisesti pedagogiasta loitontuva tutkimustrendi on valtaamassa alaa tai muodostumassa omaksi alakseen kakkoskielisten keskustelujen tutkimuksessa (vrt. Gardner & Wagner 2004).

Ken Kelch (1985) tutki lingvististen modifikaatioiden, kuten synonyymien, hyperonyymien, parafrasien ja puhenopeuden, vaikutusta ei-natiivien ymmärtämiseen. Tulokset olivat jokseenkin ristiriitaisia, mutta hän havaitsi, että puhenopeuden modifiointi helpotti ymmärtämistä. Hän huomauttaa kuitenkin, että muut puheen modifikaatiot auttoivat todennäköisesti yleistä ymmärtämistä, mutta eivät tarkkaa asian muistamista. (Kelch 1985: 88.)

Ennen kuin etenemme tämän pidemmälle ymmärtämisen tutkimuksessa, on syytä miettiä, mitä oikeastaan on tutkittu, kun on tutkittu sitä, miten ei-natiivi ymmärtää. Suurimmassa osassa tutkimuksista, joissa ymmärrettävää syötöstä on tutkittu, on ymmärrettävä syötös ollut tutkijan näkemys keskustelutilanteesta. Hän on arvioinut syötöksen olevan ymmärrettävää, jos ei-natiivi on vastauksena reagoinut syötökseen sopivalla tavalla. Barbara Hawkins (1985) kysyy kriittisesti artikkelissaan, mikä on sopiva vastaus ja onko tutkijan päätelmä sopivasta vastauksesta aina oikea. Hän selvitti asiaa kysymällä ei-natiiveilta, ymmärsivätkö nämä todella niissä kohdissa, joissa he ulkopuolisen mukaan näyttivät ymmärtävän. Ei-natiivin ja ulkopuolisen tutkijan näkemykset eivät suinkaan aina kohdanneet. (Hawkins 1985: 162–178.)

Tässä tutkimuksessa ymmärtämisen on katsottu olevan parhaiten ei-natiivin itsensä määriteltävissä. Siksi ymmärtämistä helpottavat piirteet on poimittu maahanmuuttajien haastatteluista, joissa he saivat kertoa, mitkä piirteet suomalaisten puheessa auttoivat heitä ymmärtämään ja mitkä haittasivat ymmärtämistä.

2.2.4. Natiivin aiempi kokemus

Maahanmuuttajille suunnatun puheen tutkimuksessa natiivin osuutta keskusteluissa on tutkittu monesta näkökulmasta. Natiivista johtuvia muuttujia ovat esimerkiksi ikä, sukupuoli, status ja aiempi kokemus maahanmuuttajille suunnatusta puheesta. Maahanmuuttajille suunnatun puheen ei pidäkään ajatella olevan muuttumatonta. Rod Ellis on todennut sen luonteesta:

Foreigner talk is likely to be influenced by a whole host of variables such as the topic of conversation, the age of the participants, and in particular, the proficiency of the learners. Therefore FT is not to be thought of as a static, fixed set of features, but as dynamic, changing in accordance with various situational factors.

(Ellis 1985a: 133)

Tässä tutkimuksessa Ellisin kuvailema tilanteinen muuttuja on siis natiivin aiempi kokeneisuus maahanmuuttajille suunnatusta puheesta. Seuraavassa on lyhyesti esitelty eri tutkimuksia, joissa kokeneisuutta on tutkittu maahanmuuttajille suunnatun puheen kontekstissa.

Teresa Pica ja Michael H. Long (1986: 89–98) tutkivat sitä, miten kokeneiden ja kokemattomien opettajien opettajapuhe mahdollisesti eroaa toisistaan. Koeasetelmassaan heillä oli kolme eri ryhmää, kokeneet englantia toisena kielenä opiskelevien luokanopettajat ja heidän omat oppilaansa, kokemattomat opettajat sekä kokeneet vierailevat opettajat opettamassa kokeneiden opettajien oppilaita. Long ja Pica tutkivat näiden ryhmien puheen lingvistisiä ja keskustelurakenteen mukautuksia. Tutkimuksen tuloksissa erot kokeneiden ja kokemattomien opettajien välillä olivat varsin pieniä, ja samankaltaisuuksia ryhmien välillä oli melko paljon. Tämän vuoksi Long ja Pica tulevat seuraavaan johtopäätökseen.

Nevertheless, the conclusion drawn from this study is that the influence of the classroom context is strong enough to outweigh the effects of teaching experience. Consequently, even those with little or no previous experience immediately exercise the power when given the opportunity. Perhaps this is the result of long years of experiencing teaching vicariously – as students.

(Pica & Long 1986: 96)

Tähän tutkimukseen verrattuna edellä mainittu tutkimus on erilainen, sillä siinä tutkittiin nimenomaan opettajapuhetta. Se on kuitenkin hyvä muistutus siitä, ettei tutkimuksissa aina löydetäkään hypoteeseja tukevia tuloksia ja että tutkimustuloksiin on syytä suhtautua varauksella. Kahden ryhmän välinen pieni ero ei aina ole tutkimustulos, vaan se voi olla aineistossa esiintyvää normaalia vaihtelua.

Mary Nurminen (1994) pureutuu pro gradu -työssään kokemuksen problematiikkaan. Hänen tutkimuksensa oli pitkittäistutkimus, jossa tarkastellaan englanninkielisten vaihto-opiskelijoiden foreigner talkia ja kokemuksen karttumista siinä vaihto-opiskelijavuoden aikana. Hän nauhoitti vaihto-opiskelijoiden ja suomalaisten englanniksi käymiä keskusteluja vuoden alussa, kun koehenkilöt olivat kokemattomia ja

vuoden lopussa, kun heillä oli jo kokemusta ei-natiiveille suunnatusta puheesta. Tutkimuksessaan hän vertaili näitä eri aikaan käytyjä keskusteluja. Nurminen havaitsi, että kokeneet käyttivät enemmän yleisiä sanoja, vähemmän harvinaisia sanoja, vähemmän slangia ja puhekieltä, enemmän sanan korvaamista, vähemmän lyhennettyjä muotoja ja vähemmän tauotusta. Verrattaessa Nurmisen löytöjä tähän tutkimukseen on muistettava, että hänellä kokematon ja kokenut olivat sama henkilö. Lisäksi hänen tutkimuksensa ei-natiivit olivat mielestäni kielitaidoltaan parempia kuin tässä tutkimuksessa.

Toinen esimerkki pitkittäistutkimuksesta kokemuksen suhteen on Jo Ann Kleifgenin (1985) tutkimus, jossa hän seuraa yhden lastentarhan opettajan puhetta ei-natiiveille lapsille kuuden kuukauden ajan. Tutkimuksen fokuksessa ei ole natiivin kehittyminen maahanmuuttajille suunnatussa puheessa, vaan lasten kielellinen kehitys ja opettajan reagointi siihen. Tutkimuksen opettaja oli kuitenkin kokenut, ja Kleifgenin mukaan sen vuoksi hyvin taitava mukauttamaan puhettaan yksilöiden kielitaidon mukaan. (Kleifgen 1985: 59–68.) Myös Joel Katz (1981) on tehnyt pitkittäistutkimusta, mutta puolestaan lapsen maahanmuuttajille suuntaamasta puheesta ja sen muutoksista vuoden aikana (Katz 1981: 53–68).

Catherine E. Snow, Roos van Eeden ja Pieter Muysken (1981: 81–91) tutkivat kokeneita maahanmuuttajille puhujia, mutta heidän tutkimuksessaan ei ollut vertailukohtana kokemattomia natiiveja tai natiivi–natiivi -keskusteluja samoilta natiiveilta. Hatch, Shapira ja Gough (1978) huomauttivat kokemuksen mahdollisesta vaikutuksesta maahanmuuttajille suunnatussa puheessa. Heidän tutkimuksensa ei kuitenkaan ollut suunnattu tutkimaan juuri tätä piirrettä, ja kokeneiden aineisto erosi merkittävästi kokemattomien aineistosta. Siksi heidän tutkimuksensa tuloksilla ei ole juuri mitään tekemistä sellaisen kokeneisuuden kanssa, mitä tässä tutkimuksessa käsitellään.

Kolme edellä mainittua tutkimusta ovat jo vanhoja, ja niissä löydökset viittaavat epäkieliopillisuuksiin, koska nimenomaan niitä tutkimuksissa lähdettiin etsimään. Siten uudemman tutkimustiedon valossa niihin on suhtauduttava hyvin kriittisesti.

3. AINEISTO

3.1. Aineistonkeruu

Tutkimukseni aineisto on kerätty vuoden 2003 syksyllä, lokakuun alkupuolella. Videoaineisto kerättiin kolmen päivän (1.10, 3.10 ja 6.10) aikana ja henkilöhaastattelut tehtiin kuutena päivänä (1.10, 3.10, 4.10, 5.10, 8.10 ja 9.10), jolloin kunakin päivänä haastattelin 1–4 henkilöä kerralla. Aineisto videoitiin ja osin myös haastattelut nauhoitettiin Jyväskylässä Kumppanuustalossa Palapeli-projektin luokassa. Paikka valittiin, koska se oli minulle ennestään tuttu ja sain Palapeli-projektilta luvan käyttää sitä tutkimukseni tekemiseen. Lisäksi suurin osa koehenkilöistä tiesi, missä paikka on, tai ainakin heidät oli sinne helppo neuvoa. Loput henkilöhaastatteluista on tehty kotonani Jyväskylässä.

Aineistonkeruun menetelmäksi valitsin videoidun koeasetelman yhdistettynä teemahaastatteluihin. Näin ajattelin saavani parhaiten tietoa siitä, mitä keskusteluiden kuluessa todella tapahtuu. Pelkkä keskusteluiden nauhoittaminen äänikasetille olisi ollut riittämätöntä, koska silloin nonverwaliikka olisi jäänyt uupumaan kokonaan. Teemahaastatteluissa pyrin saamaan tietoa siitä, millaiseksi koehenkilöt kokivat keskustelutilanteen, mitä he omasta mielestään tekivät keskustelun kuluessa ja mitä mieltä he itse olivat itsestään keskustelijoina. Erityisesti maahanmuuttajien haastattelemisen oli tutkimukseni kannalta tärkeää, jotta heidän mielipiteensä tulisi esille.

Videoinnin käytäntöihin olin tutustunut kotonani ennen varsinaista kuvaamista. Käytössäni oli laadukas digikamera ja paikan päällä myös kuvausapua. Ainoat tekniset ongelmat sattuivat henkilöhaastattelujen nauhoituksissa. Kahdessa haastattelussa mikrofonin johto oli hieman huonosti kiinni nauhurissa, minkä vuoksi nauha näiden haastattelujen kohdalla kohisee pahasti. Litteroinnin yhteydessä nämä kaksi haastattelua vaativat paljon aikaa, mutta asiasta sai kuitenkin melko hyvin selvää ja olen siten tyytyväinen litteroinnin tulokseen. Kohisevista haastatteluista vain toinen on mukana varsinaisessa tutkimuksessa (ks. 3.2.).

Koska aineistonkeruu on suoritettu varsin lyhyen ajan kuluessa, se ei olisi onnistunut ilman huolellista etukäteissuunnittelua. Edellä mainitut päivät olivat raskaita ja vaativia, mutta aineistonkeruu sujui aikataulun mukaisesti ja pahemmilta ongelmilta säästyttiin. Videointien aikatauluttaminen oli vaativaa, koska siinä piti huomioida

lisäksi koehenkilöiden ja maahanmuuttajien menot ja aikatoiveet. Peruutuksia sattui yksi ja sen lisäksi eräs henkilö siirsi videointiaikaansa kahden tunnin varoitusajalla lapsen sairastumisen vuoksi. Sain molemmat tapaukset järjestymään muutamalla puhelinsoitolla, koska olin ennakolta varautunut peruutuksiin varahenkilöillä.

Videoitavat olivat keskustelun aikana koehuoneessa kahdestaan. Aluksi käynnistin videokameran ja poistuin sen jälkeen. Keskustelun päätyttyä koehenkilöt tulivat itse pois huoneesta ilmoittamaan keskustelunsa loppumisesta.

3.2. Aineiston esittely ja rajaaminen

Varsinainen tutkimusaineistoni koostuu yhteensä kahdeksasta videokeskustelusta ja 12 teemahaastattelusta. Videokeskusteluissa yksi maahanmuuttaja keskustelee vuorotellen kahden suomalaisen koehenkilön, kokemattoman ja kokeneen kanssa. Teemahaastattelut ovat minun sekä koehenkilön tai maahanmuuttajan kahden kesken käytyjä keskusteluja.

Haastattelujen aikana olen katsonut jokaisen koehenkilön tai maahanmuuttajan kanssa heidän oman keskustelunsa videolta muistin virkistämiseksi. Samalla näin itse keskustelun. Tätä kutsutaan kohtaamiseksi (confrontation), jonka tarkoituksena on laittaa tutkittava ja esimerkiksi ääni- tai videoaineisto kohtaamaan, ja hakea siten tietoa tutkittavan tunteista koetilanteessa, asenteista jne. (Larsen-Freeman & Long 1991: 37). Haastatteluissa koehenkilöt ja maahanmuuttajat havainnoivat itse itseään ja tutkiskelivat omaa käyttäytymistään; menetelmä, jonka nimi on **introspektio** (introspection). Tutkimus, jossa tutkijan opastuksella kielenoppijat tutkivat omaa käytöstään toisen kielen oppimisen käsityksistään, on hyvin kvalitatiivinen (Larsen-Freeman & Long 1991: 17). Maahanmuuttajien haastatteluissa näin videoinnit heidän osaltaan aina ensimmäistä kertaa, sillä haastattelin maahanmuuttajat heti, kun heidän molemmat keskustelunsa olivat ohi. Suomalaisten osalta minulla oli aikaa tutustua videoihin etukäteen ennen kun haastattelin heitä, koska haastattelut olivat yleensä parin päivän kuluttua videoinnista.

Videokeskustelujen pituus vaihtelee kahdeksan ja kahdenkymmenenviiden minuutin välillä. Haastattelut puolestaan kestävät keskimäärin 15 minuuttia. Videokasetit ja ääninauhat ovat minun hallussani. Olen saanut kaikilta tutkimukseen osallistuneilta luvan käyttää kerättyä aineistoa tähän tutkimukseen. Jokainen heistä on

allekirjoittanut tutkimusluvan, jossa edellä mainituista käyttötarkoituksista ja -ehdoista sovittiin. Myös luvat ovat alkuperäisinä hallussani.

Kaikki videokeskustelut ja haastattelut on litteroitu ja ne ovat niin ikään kokonaisuudessaan hallussani. Litterointi on suoritettu ns. puolikarkeana. Videoiden litterointi oli erityisen vaativaa, sillä käytössäni ei ollut nykyisin digikameraan saatavaa tietokonekorttia, joka olisi mahdollistanut kuvan ja äänen siirtämisen suoraan tietokoneelle. Niinpä litterointi tapahtui korvakuulokkeiden avulla suoraan videokasetilta. Videoiden litterointiin kuului eleiden ja muiden nonverbaalisten viestien ylöskirjaaminen. Nämä on merkitty litteraatioon sulkeisiin. Lisäksi eripituiset tauot on merkitty yhdysmerkeillä (-) siten, että mitä pitempi tauko, sitä enemmän taukomerkkejä on kirjoitettu. Teemahaastattelut on litteroitu videoita karkeammin, sillä niiden osalta tärkeintä on ollut itse asiatiето, eivät niinkään puheen piirteet.

Videokeskusteluissa suomalaiselle koehenkilölle annettiin pari minuuttia ennen videoinnin alkua tehtävien ohjepaperi tutustuttavaksi (ks. liite 1). Maahanmuuttaja ei saanut paperia, vaan koetilanteen idea perustui siihen, että suomalaisen tuli kertoa tehtävistä hänelle ja toimia keskustelun ohjaajana sekä ajan kontrolloijana. Tarkoitukseni oli näin saada nauhalle enemmän suomalaisen ääntä ja selitystä. Annoin koehenkilöille ohjeellisen suosituksen keskustelun pituudesta: 15 minuuttia. Ajan rajaaminen oli käytännön vuoksi tarpeellista, sillä muutoin keskustelutilanteiden aikatauluttaminen ennakolta olisi ollut mahdotonta.

Keskustelutehtävät olivat minun tekemiäni. Ensimmäinen tehtävä oli sanan selitys. Suomalaisen tuli selittää kaksi sanaa kertomatta niitä maahanmuuttajalle. Maahanmuuttajan puolestaan tuli yrittää arvata nuo sanat. Tällä tehtävällä halusin saada suomalaisen suun auki, ja sen oli tarkoitus toimia eräänlaisena lämmittelytehtävänä. Toisena tehtävänä oli monikulttuuristen juhlien suunnittelu. Tehtävä oli jokaisen maahanmuuttajan kielitaidon huomioiden vaikea, mutta tämä oli tarkoituskin. Tehtävässä suomalaisen selittämistaidot ja asian perille saattamisen keinot testattiin toisissaan. Kolmas tehtävä oli kuvatehtävä, jossa koehenkilöiden tuli valita toinen kuvista ja keskustella siitä (ks. liitteet 2 ja 3). Lopuksi koehenkilöt saivat keskustella vapaasti, mikäli suomalainen koehenkilö niin halusi ja aikaa oli vielä jäljellä.

Tehtävänanto kehotti suomalaista keskusteluun maahanmuuttajan kanssa, ei monologiin. Michael H. Longin mukaan tällaisissa kaksisuuntaisissa tehtävissä, joissa ei-natiivi pystyy antamaan palautetta ja osallistumaan vuorovaikutukseen, ilmenee natiivin ja ei-natiivin välisessä keskustelussa paljon enemmän modifikaatiota kuin

yksisuuntaisissa tehtävissä (Long 1983a: 213). Nimenomaan sellaisen aineiston saaminen, jossa maahanmuuttajille suunnattua puhetta olisi mahdollisimman paljon, oli minulla tarkoitus kerätä. Siten tehtävätyyppi palveli tarkoitustaan hyvin.

Lopulliseen tutkimukseeni otin mukaan kahdeksan videokeskustelua ja 12 henkilöhaastattelua. Yhden maahanmuuttajan ja kahden suomalaisen osuus jouduttiin jättämään pois lopullisesta tutkimusaineistosta. Syynä tähän oli koehenkilöiden huono sopivuus tutkimuksen kategorioihin ja osin aineistonkeruuseen liittyvät epäonnistumiset. Maahanmuuttaja, joka aineistosta jäi pois, osoittautui lopulta kielitaidoltaan liian edistyneeksi tutkimukseni kannalta. Hänen haastattelunsa oli toisaalta toinen niistä kahdesta, jotka kohisivat pahasti nauhuringin johdon ollessa hieman pois paikaltaan.

Kokematon suomalainen puolestaan sijoittui kategorioitteni väliin; hän ei ollut selkeästi kokematon, mutta ei oikeastaan kokenutkaan. Kokeneen suomalaisen kokemus perustui ainoastaan henkilökohtaiseen suhteeseen maahanmuuttajan kanssa. Tämä poikkesi muista kokeneista niin paljon, että päätin jättää hänet pois tutkimuksestani. Arvelin, että henkilökohtaisen suhteen ja työn tuoman kokemuksen rinnastaminen ei onnistu, eikä tämä jaottelu ole työni kannalta järkevää. Samaa mieltä oli kanssani eräs kokemattomaksi luokittamani koehenkilö (SN5), jolla oli kyllä kokemusta maahanmuuttajaäitinsä kanssa keskustelusta, mutta koska kokemus perustui henkilökohtaiseen suhteeseen kyseisen henkilön kanssa, hän arveli sen olevan aivan erilaista kokemusta kuin mitä tässä työssä tarkastellaan.

Aineistonkeruupäivänä kaikki edellä mainitut, aineistosta karsitut henkilöt olivat kovin kiireisiä, ja tämä kunkin henkilökohtaisista menoista johtuva kiireys näkyy mielestäni selvästi aineistossa. Videokeskustelut ovat hieman hätäisiä ja lyhyitä. Samoin henkilöhaastatteluissa ei päästä analyysin tasolle tai analyysi ei oikein perustu videokeskusteluun. Näistä syistä katsoin aiheelliseksi pudottaa nämä kolme henkilöä ja heidän aineistonsa pois koejoukostaani.

3.3. Koehenkilöt ja maahanmuuttajat

Tutkimuksessani viitataan aineiston suomalaisiin pääosin termeillä koehenkilö ja suomalainen, joskus myös termillä natiivi. Heidän kanssaan keskustelevista maahanmuuttajista käytän maahanmuuttaja-termiä, mutta välillä myös sanaa ei-natiivi. Terminologiaan liittyvistä seikoista on enemmän kappaleessa 2.1.

Kaikki koehenkilöt ja maahanmuuttajat tulivat mukaan tutkimukseen pyynnöstäni, mutta vapaaehtoisesti, ja useat sanoivat kokemustaan mukavaksi ja opettavaksi. Palkkiota en voinut heille maksaa, mutta korvaukseksi tarjosin jokaiselle pullakahvit läheisessä kahvilassa. Olin valmistautunut maksamaan kaikille korvauksen matkakustannuksista, mutta kyselyistä huolimatta kukaan ei korvausta halunnut.

Koehenkilöt valitsin itse oman sosiaalisen verkostoni kautta. Suomalaisia valikoidessani ajattelin erityisesti sitä, että he edustaisivat mahdollisimman laajasti suomalaisia. Niinpä joukossa on eri-ikäisiä, erilailta koulutettuja, eri puolilta Suomea kotoisin olevia naisia ja miehiä. Maahanmuuttajat puolestaan olivat kaikki entisiä tai silloisia opiskelijoitani eri maista. Myös heidät valikoin siten, että he edustaisivat erilaisia taustoja. Ainoa vaatimus oli englannin kielen taito, jotta pystyin haastattelemaan heitä yhteisellä kielellä. Maahanmuuttajien kielitaidon halusin olevan yleisen eurooppalaisen viitekehysten määritelmän mukaan tasoa A1–A2, jolloin kielitaito on välttävä (kielitaitotasot, ks. Huttunen & Jaakkola 2003). Kielitaidon olen itse arvioinut nojautuen opettajan kokemukseeni, Yleisten kielitutkintojen haastattelijakoulutuksessa saamiini oppeihin sekä yleisestä eurooppalaisesta viitekehyksestä lukemaani kirjallisuuteen. Maahanmuuttajat ja suomalaiset eivät olleet toisilleen entuudestaan tuttuja, vaikka MN2 ja +SM4 olivatkin jossain yhteydessä tavanneet.

Koehenkilöistä ja maahanmuuttajista käytän tutkimuksessani koodeja, jotta heidän henkilöisyytensä eivät paljastuisi. Suomalaisten kohdalla käytän +-merkkiä kertomassa henkilön kokeneisuudesta. Jos merkkiä ei ole, on henkilö kokematon. S-kirjain tarkoittaa suomalaista, M puolestaan miestä ja N naista. Lisäksi olen numeroinut suomalaiset juoksevalla numerolla. Maahanmuuttajien koodissa M tarkoittaa maahanmuuttajaa, jonka jälkeen M miestä ja N naista. Myös heidät on numeroitu juoksevalla numerolla. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden tarkemmat taustatiedot näkyvät taulukosta 1 ja 2.

Taulukko 1.

SUOMALAISTEN KOEHENKILÖIDEN TAUSTATIEDOT

KOODI	IKÄ	AMMATTI	KIELITAITO	MATKUSTUS
SN1	58	kassa	-	lyhyet lomamatkat
+SN2	27	S2-opettaja	venäjä 3 englanti 3, ruotsi 2	lyhyet lomamatkat
SM3	62	mekaanikko	englanti 1	lyhyet loma- ja työmatkat
+SM4	41	työvoimaneuvo- ja	englanti 3 ruotsi 3, saksa 2, italia 1	lyhyet lomamatkat
SN5	28	kuvataiteilija	venäjä 3 englanti 2, ruotsi 2	asunut Venäjällä 2 v., lyhyet lomamatkat
+SN6	51	terveydenhoitaja	englanti 3, ruotsi 2, ranska 1	lyhyet lomamatkat
SM7	26	nuoriso-ohjaaja	englanti 3, ruotsi 1, ranska 1	lyhyet lomamatkat
+SN8	45	toimistosihiteeri	englanti 1	lyhyet lomamatkat

3 = erinomainen/hyvä

2 = tyydyttävä

1 = heikko

Taulukko 2.

MAAHANMUUTTAJIEN TAUSTATIEDOT:

KOODI	IKÄ	KOTIMAA	ÄIDINKIELI/ MUUT	SUOMEN TAITO
MM1	29	Sambia	chewa, englanti	A1+
MN2	65	Venäjä	venäjä / englanti, saksa	A2
MM3	43	Kolumbia	espanja / englanti	A1
MN4	32	Kosovo	albania / englanti	A1

3.4. Aineiston käsittely

Tutkimukseni aineisto koostuu siis kahdeksasta videoidusta suomalaisen ja maahanmuuttajan välisestä keskustelusta sekä kahdeksan suomalaisen koehenkilön ja neljän maahanmuuttajan ääninauhalle tallennetusta haastattelusta. Kävin haastattelut läpi yksitellen ja kirjasin ylös, millaisia piirteitä kukin maahanmuuttaja liitti kuhunkin suomalaiseen. Samoin menettelin suomalaisten haastatteluaineiston kanssa. Siitä poimin ylös niitä keinoja, joita he sanoivat käyttäneensä keskustelun aikana. Löydöksistäni tein taulukot, jotka esitellään tämän tutkimuksen luvussa neljä.

Toinen tutkimusaineistoni, maahanmuuttajien ja suomalaisten videoidut keskustelut, käsittää 88 liuskaa litteroituja keskusteluja. Kun tutkimuspiirteet olivat selvillä, laskin kustakin keskustelusta, kuinka paljon mitäkin piirrettä niissä esiintyy. Tein tämän siten, että laskin yhden piirteen kerrallaan kaikista keskusteluista, ja kirjasin samalla ylös mahdollisia rajatapauksia, joiden laskemista tai laskematta jättämistä perustelen myöhemmin luvussa viisi. Litterointiliuskoihin merkkasin oman koodin kunkin lasketun piirteen löydösten kohdalle. Näitä koodeja ei käytetä tässä tutkimuksessa, vaan ne olivat vain apuväline tutkijalle eri piirteiden erottamiseksi toisistaan litterointipapereissa.

Koska keskustelut olivat eripituisia, täytyi löytää keino verrata niistä löydettyjen piirteiden määriä toisiinsa. Tein tämän laskemalla kustakin keskustelusta suomalaisten puhumien sanojen määrän, ja laskemalla kunkin piirteen suhteellisen osuuden sataa sanaa kohti. Esimerkiksi, jos kerron henkilön X puheesta löytyvän toistoa 0,43, tarkoittaa tämä numeerinen arvo 0,43 toistotapausta sadassa sanassa.

Sanamäärän laskennassa laskin yhteensulautuneet ja yhteenäännetyt sanat yhdeksi sanaksi (*mullon*) ja yhdyssanat aina yhdeksi sanaksi, vaikkei niitä täysin yhteen olisi äännettykään. Totatota ja niinku -tyyppiset informaatiota sisältämättömät puhujan omaan puhetyyliin liittyvät ilmaukset on jätetty laskematta lähinnä siksi, koska suomalaisen SN5:n puheessa niitä oli hyvin runsaasti ja niiden laskeminen sanoiksi olisi saattanut vääristää hänen puheensa analyysia. Äännähdyksiä, kuten kurkunselvittelyjä, ei ole laskettu sanoiksi, vaikka ne voivat keskusteluyhteydessä ilmaistakin jotain. Tämä laskematta jättäminen tehtiin siksi, että ynähdyksistä on vaikea saada selville, onko niissä todellisuudessa yksi vai useampia äännähdyksiä. Muut pikkusanat on laskettu (*joo, ahaa, nii*), kuten myös toistot, joista jokainen tapaus on laskettu

omaksi sanakseen. Vaillinaisesti esimerkiksi änkytyksen takia toistettu sanan alku tai loppu on jätetty laskematta itsenäiseksi sanakseen.

Sanamääriltään keskustelut olivat 434–1315 sanan mittaisia eli varsin eripituisia. Alhaisin sanamäärä (kokematon SM7) erosi muista huomattavasti, sillä seuraavaksi vähiten sanoja sisältäneessä keskustelussa suomalaisen sanoja oli 818 kappaletta. Kaikkien keskustelujen suomalaisten sanamäärät näkyvät taulukossa 3. Sanamäärä kertoo jotain keskustelun kulusta, ja tähän on puututtu enemmänkin luvussa, jossa käsitellään taukoja. Yleisten sanojen laskemista selvitetään paremmin luvussa 5.1.1.5. Kaikkien piirteiden numeerinen arvo on kirjattu kunkin keskustelun viimeiselle litterointiliuskalle. Sanamäärä sekä yleisten sanojen määrä ja prosentuaalinen osuus on kirjattu kunkin keskustelun litteraation ensimmäiselle lehdelle.

Taulukko 3.

SUOMALAISTEN SANAMÄÄRÄT KESKUSTELUISSA

suomalainen	kokonaissanamäärä
SN1	851
+SN2	1315
SM3	1138
+SM4	893
SN5	927
+SN6	818
SM7	434
+SN8	1132

4. KESKUSTELUJEN REFLEKTOINTI

Tässä kappaleessa käydään läpi haastatteluaineistoni sisältöä ja etsitään maahanmuuttajien ja suomalaisten koehenkilöiden puheesta perusteluja tulevaan analyysiin. Haastatteleamalla sekä maahanmuuttajat että suomalaiset pyrin saamaan tietoa heidän omista käsityksistään, jotka koskevat maahanmuuttajille suunnattua puhetta. Menetelmän nimi on introspektio (introspection), ja se palvelee ehkä enemmänkin hypoteesien tuottajana kuin niiden testaajana (Seliger 1983: 184). Tämän vuoksi haastatteluaineistoni ei olekaan ainoa tässä tutkimuksessa käytettävä tietolähde, vaan myöhemmin pureudutaan itse keskusteluihin enemmän kielitieteellisin menetelmin. Maahanmuuttajat haastattelin englanniksi, joten myös esimerkit heidän puheestaan ovat alkuperäisellä kielellä. Heidän, kuten myös suomalaisten, taustatiedot löytyvät taulukoista 1 ja 2.

Koeasetelmassani maahanmuuttajat keskustelivat vuorotellen kahden suomalaisen kanssa. Olin alustavasti jakanut suomalaiset ryhmiin yhden muuttujan mukaan; kokeneisuus maahanmuuttajille suunnatussa puheessa. Kokeneet olivat saaneet kokemuksensa työnsä kautta ja kontakti maahanmuuttajiin oli siten jokapäiväistä. Kokeemattomat olivat puolestaan täysin kokemattomia eli heillä ei koskaan ollut ollut tilaisuutta vaihtaa maahanmuuttajan kanssa paria sanaa suomeksi.

Jokainen maahanmuuttaja keskusteli satunnaisessa järjestyksessä sekä kokeneen että kokemattoman suomalaisen kanssa. Niin maahanmuuttajat kuin suomalaisetkaan eivät tienneet tutkimuksen tarkoitusta tai jakoa kokeneisiin ja kokemattomiin ennen kuin kerroin sen heille kaikkien tutkimukseen liittyvien keskusteluiden ja haastatteluiden ollessa ohi. Näin menetellään, koska tutkija haluaa ylläpitää mahdollisimman luonnollista puhetilannetta (Larsen-Freeman & Long 1991: 27). Lisäksi tutkimuksen päämäärien liian yksityiskohtainen selvittely haastattelupyynnön yhteydessä vaikuttaa aineiston saantiin, sillä informantti saattaa ryhtyä tarkkailemaan kieltään ja muutakin käyttäytymistään liikaa (Suojanen & Suojanen 1982: 16). Toki keskustelujen videointi itsessään saattaa vaikuttaa ainestooni, ja maahanmuuttajat ja suomalaiset raportoivatkin hermostuneisuutta, joka osaltaan johtui kameran läsnäolosta (ks. 4.1., 4.2. ja 4.3.).

4.1. Maahanmuuttajat

Tulevassa tarkastelussa maahanmuuttajien ääni pääsee esille aineistossani. Käytän tätä tietoa edelleen valitessani analyysiyksiköitä osiossa 5 ja perustellessani muutinkin tutkimukseni näkökulmaa.

Haastattelun aluksi kysyin maahanmuuttajilta heidän emotionaalista tilaansa suomalaisten kanssa käytyjen keskustelujen aikana. Kolme heistä ilmoitti olleensa hermostuneita. Tämä johtui tilanteen epävarmuudesta (2 mainintaa) sekä kielellisistä suorituspainesta (2). Maahanmuuttajien hermostuneisuudella ei todennäköisesti ole tutkimukseni kannalta suurta vaikutusta. Sitä paitsi kielitaidon ollessa heikko kielenkäyttötilanteet ovat jännittäviä kenelle tahansa, varsinkin kun vastassa on täysin uusi kasvo. Siten koeasetelmani jännittävyys tuskin nousee maahanmuuttajien näkökulmasta kovin paljon muita natiivi–ei-natiivi -keskusteluja korkeammalle. Kukaan heistä ei maininnut erityisesti tutkimustilannetta hermostuneisuutta lisäävänä tekijänä, vaan epävarmuus johtui pikemminkin tiedon puutteesta; he eivät tienneet, mitä heidän piti tehdä ja kenen kanssa. Lisäksi hermostuneisuuden koettiin rajoittuvan keskustelujen alkuun (ESIM. 2).

ESIM. 1

of course i was nervous, i did not know what i must do (MN2)

ESIM. 2

when you have a conversation just to break the ice you start to talk it is not easy it is not first comfortable but then after you feel comfortable it is just natural (MM1)

4.1.1. Keskustelu kokeneen suomalaisen kanssa

Toinen kysymys haastattelussa oli yksinkertaisesti: ”Kumpaa keskustelijaa sinä pysyit ymmärtämään paremmin?” Vastauksissa oli yllättävää se, että kaikki maahanmuuttajat kertoivat ymmärtäneensä paremmin sitä keskustelijaa, jonka olin määritellyt kokeneeksi. Epäröintiä tässä ei esiintynyt.

ESIM. 3

no it was easy to understand i understood her much better than i understand this one (MM1)

ESIM. 4

i think i understand with one good level the conversation of the first person better than the second one (MM3)

Käytän tästä eteenpäin tutkimuksessani jaottelua kokenut/kokematon viittaa-
maan kahteen eri suomalaisryhmään, sillä maahanmuuttajien arviointi tukee käsitys-
täni siitä (ks. luku 1, tutkimuskysymys nro 2), että jotain eroa näiden ryhmien välillä
todellisuudessakin on. Maahanmuuttajat perustelivat toisen henkilön parempaa ym-
märtämistä esimerkiksi ääntämisen selkeydellä, kielen yleisellä helppoudella ja maa-
hanmuuttajan kielitasoon sopeutumisella. Kaikki maahanmuuttajien perustelut siihen,
miksi toista henkilöä (siis kokenutta) oli helpompi ymmärtää, on koottu taulukkoon 4.

Taulukko 4.

MAAHANMUUTTAJIEN PERUSTELUT SIIHEN, MIKSI HE YMMÄRSIVÄT
PAREMMIN KOKENUTTA SUOMALAISTA

PERUSTELU	MM1	MN2	MM3	MN4
kielen yleinen helppous		x	x	x
selittäminen	x	x		x
sopeutuminen maahanmuuttajan kielitasoon	x	x	x	
ääntämisen selkeys		x	x	
auttaminen			x	x
eleet	x		x	
yksinkertaiset tai yleiset sanat		x	x	
läheisyyden tunne			x	x
esimerkit				x
sukupuolen vaikutus				x
puheen hitaus			x	
yleiskielinen puhe		x		

Taulukon piirteistä on huomattava, että jokaisen maahanmuuttajan arviointi perustuu eri suomalaiseen, sillä kaikki keskustelivat eri kokeneen ja kokemattoman kanssa. Myös kokeneet puhujat saivat parannusehdotuksia puheeseensa (ks. myöhemmin tässä kappaleessa), joten heidänkään puheensa ei ollut täysin maahanmuuttajien toiveiden mukaista.

Taulukosta nähdään, että maahanmuuttajia ymmärtämään auttoivat erityisesti kielen yleinen helppous, selittäminen sekä sopeutuminen maahanmuuttajan kielitasoon. Jokainen maahanmuuttaja mainitsi ainakin kaksi näistä yleisimmistä piirteistä. Lisäksi ääntämisen selkeys, auttaminen, eleet ja yksinkertaiset sanat tekivät puheesta ymmärrettävämpää kukin kahdelle maahanmuuttajalle.

ESIM. 5

i i i think that he tried to speak more simply (MN2)

ESIM. 6

i think she spoke like slower and with good pronunciation and i am not sure but maybe she tried to use simpler words - the first one i i felt the first one more familiar (MM3)

ESIM. 7

maybe because of using gestures when talking – – because the way she was trying to explain i can see the way i answer i can that i did not answer so she was trying to find a way of explaining (MM1)

ESIM. 8

maybe because in my culture the woman understand the women – – it is in my culture i feel a little bit embarrassed when i am talking to a man (MN4)

Parannusehdotuksia henkilölle, jota maahanmuuttajat omasta mielestään ymmärsivät paremmin, siis kokeneelle henkilölle, oli kahdella maahanmuuttajalla. MN4 olisi halunnut, että suomalainen olisi puhunut hitaammin, ja MM1 olisi kaivannut lievennystä alkujännitykseen ja alun vaikeuksiin. Kaksi muuta maahanmuuttajaa (MN2 ja MM3) ei havainnut mitään parannettavaa kokeneiden suomalaisten puheessa. Tässä kohden on huomautettava, että eräänlainen ”vieraskoreus” varmasti vaikutti siihen, etteivät maahanmuuttajat olleet kovin hanakoita arvostelemaan suomalaisia keskustelukumppaneitaan. Haastattelijana yritin useammassa kohdassa ja erilaisin keinoin tiedustella mahdollisia parannusehdotuksia, mutta tämän enempää he eivät

kertoneet. Joko muuta parannettavaa ei kokeneilla ollut tai sitten maahanmuuttajat eivät halunneet arvioida suomalaisia. Toisaalta kokemattomien suomalaisten kohdalla arviointia ja parannusehdotuksia oli jonkin verran enemmän (ks. 4.1.2.)

ESIM. 9

maybe just that if she speaks not so fast (MN4)

Maahanmuuttajista kaikki arvasivat oikein kysyttäessä, kumpi keskustelukumppaneista oli kokeneempi maahanmuuttajille puhuja. Kysymys esitettiin heille aivan haastattelun loppuksi, kun oli ensin keskusteltu molemmista keskusteluista. Tässäkin ei esiintynyt epävarmuutta. He perustelivat oikeaa arvaustaan henkilön puhe-
tavalla (3 mainintaa), joka paljasti hänet kokeneeksi. Taulukosta 5 löytyvät myös muut perustelut siihen, miten maahanmuuttajat perustelivat tienneensä, kumpi keskustelijoista on kokeneempi maahanmuuttajien kanssa puhuja. Johdannossa asettamani tutkimuskysymys siitä, osaavatko maahanmuuttajat tunnistaa, kuka on kokenut keskustelija, sai tässä vastauksensa. Tämän kappaleen muut tiedot ja myöhemmin esitettävä analyysi suomalaisten puheen piirteistä vastaavat myös siihen, miksi ja miten tällainen tunnistaminen oli mahdollista.

ESIM. 10

i think that first one because the way she was trying to explain i can see the way i answer i can that i did not answer so she was trying to find a way of explaining (MM1)

Taulukko 5.

MAAHANMUUTTAJIEN PERUSTELUT SIIHEN, MISTÄ HE TIESIVÄT, KUMPI SUOMALAISISTA OLI KOKENUT

PERUSTELU	MM1	MN2	MM3	MN4
Puhetapa		x	x	x
Läheisyys			x	x
Selittäminen	x			
Kielellinen auttaminen			x	
Kiinnostus maahanmuuttajan kulttuuriin				x

Taulukosta 5 siis nähdään, että puhetapa paljasti kolmelle maahanmuuttajalle kokeneen suomalaisen. Sen perusteellisemmin maahanmuuttajat eivät osanneet tuota puhetapaa selvittää, mutta sen tarkemmat piirteet oikeastaan tulivat esille jo taulukossa 4. Läheisyyden tunne oli kahdelle maahanmuuttajalle selvä merkki kokeneisuudesta (ESIM. 11). On mielenkiintoista, että samat kaksi maahanmuuttajaa yhdisti läheisyyden ja kokeneen suomalaisen puhettavan piirteet. Hyun J. Kim (1991) on nimittäin todennut tutkimuksessaan, etteivät nämä kaksi piirrettä korreloi. Ei-natiivin havainto natiivin puheen mukauttamisesta ei vaikuttanut ei-natiivin ajatuksiin natiivista miellyttävänä (Kim 1991: 226). Kimin tutkimuksessa mukana olevat ei-natiivit olivat jo melko taitavia kielen puhujia, mikä saattaa olla eräs selittävä tekijä verrattuna tämän tutkimuksen maahanmuuttajiin. MM3 ja MN 4, jotka mainitsivat sekä puhettavan että läheisyyden, olivat nimittäin heikoimmat suomen puhujat aineistossani. Kim arvelee, että alkeistason puhujat kokevat puheen mukauttamisen lisäävän myöskin natiiviin kohdistuvaa miellyttävyyden kokemusta. Lisäksi on syytä huomauttaa, että maahanmuuttajat eivät välttämättä tarkoita puhettavalla modifikaatioita sinänsä, vaan he voivat arvostaa tässä myös muita puheen piirteitä, kuten miellyttävä ääni tms.

ESIM. 11

for me she was more familiar more nice – – like somebody from my family – – she tried to stay closer like with all the very like more warm the relationship more personal (MM3)

Lisäksi maahanmuuttajat kertoivat kokeneista seuraavaa: MM1 ymmärsi nopeammin kokenutta (+SN2) suomalaista kuin kokematon (SN1), MN2:n mielestä kokenut +SM4 selitti asiat tarkasti, MM3 tunsi kokeneen (+SN6) läheisemmäksi tai kuin omaksi perheenjäsenekseen ja MN4 pani merkille, että kokenut (+SN8) keskusteli määrällisesti enemmän kuin kokematon (SM7).

Kysyin maahanmuuttajilta vielä yleisellä tasolla, onko kokeneiden suomalaisten kanssa helpompi puhua. Kaikki maahanmuuttajat olivat sitä mieltä, että kyllä näin on. He sanoivat, että kokeneet ymmärtävät maahanmuuttajia ja osaavat ennakoita heidän kielellisiä tarpeitaan (MN4), kokeneilla on kulttuurista tietoutta sekä kokemusta kulttuureista enemmän (MM3) ja että kokeneet osaavat puhekokemuksensa myötä käyttää yksinkertaisempia sanoja ja lyhyitä lauseita puhuessaan maahanmuuttajan kanssa (MN2). MM1 oli epäileväinen kuitenkin sen suhteen, onko pelkkä kokemus

helpottamassa kanssakäymistä maahanmuuttajien kanssa. Hän huomautti, että myös henkilön kasvatus rasismia vastaan voi olla yksi tekijä, joka helpottaa asiaa.

4.1.2. Keskustelu kokemattoman suomalaisen kanssa

Henkilöiden jakaminen ryhmiin oli siis aineistoni maahanmuuttajille kuin itsestään selvä tehtävä. Toista he ymmärsivät paremmin kuin toista. Tämä jako korreloi tämän tutkimuksen kokeneisuuden luokittelun kanssa. Edellä tarkasteltiin maahanmuuttajien reflektointia keskustelusta kokeneiden suomalaisten kanssa, ja tässä tarkastellaan puolestaan vastaavaa kokemattomien kontekstissa.

Kun maahanmuuttajat olivat kertoneet mielipiteensä siitä, kumman suomalaisen kanssa heidän oli helpompi keskustella ja kumpaa he ymmärsivät paremmin, kysyin, mikä teki keskustelusta hankalaa toisen suomalaisen (kokemattoman) kanssa. Kolme neljästä maahanmuuttajasta mainitsi perusteluissaan nopean puheen, eleettömyyden ja vaikeiden tai ei-yleisten sanojen käytön. Kokemattomien puheen arviointi vaikutti olevan vaikeampaa tai sitten maahanmuuttajat olivat haluttomia kritisemaan keskustelukumppaneitaan, sillä kokemattomien piirteitä oli yhteensä vähemmän kuin kokeneiden. Kaikki perustelut on summattu taulukkoon 6. Siinä näkyvät vain ne piirteet, joita maahanmuuttajat selkeästi nimesivät kokemattomille, ei sellaiset rivien välistä luettavat ominaisuudet, joita he toivat esille sanomalla vaikkapa kokeneen käyttäneen enemmän esimerkkejä. Tällaisesta lausumasta ei voida vetää johtopäätöstä, että kokematon siten ei olisi käyttänyt yhtään esimerkkejä. Vaikka lausuma viittaa siihen, että kokematon käytti vähemmän esimerkkejä, en ole sitä päätelmää taulukkoon laittanut, ellei maahanmuuttaja vielä erikseen ääneen sanonut, että näin kokematon suomalainen teki.

Taulukko 6.

MAAHANMUUTTAJIEN PERUSTELUT SIIHEN, MIKSI HE YMMÄRSIVÄT
HUONOMMIN KOKEMATONTA SUOMALAISTA

PERUSTELU	MM1	MN2	MM3	MN4
Nopea puhe	x		x	x
Eleettömyys	x	x		x
Vaikeat tai ei-yleiset sanat	x		x	x
Ei selitystä	x		x	
Puhui kuin toiselle suomalaiselle		x	x	
Sukupuoliero				x
Puhekieli				x

Mielenkiintoinen selitys kokemattoman suomalaisen vaikeampaan puheta-
paan, jonka esitti kaksi maahanmuuttajaa (MN2 ja MM3), oli ”Puhui kuin toiselle
suomalaiselle”. Tämä viittaisi siihen, että maahanmuuttajille suunnattua puhetta ei
näillä henkilöillä (SM3 ja SN 5) esiintyisi lainkaan tai sen esiintyminen on niin vä-
häistä, ettei maahanmuuttaja sitä huomaa. Esimerkiksi Susan M. Gass on arvellut, että
kokemattomuus saattaisi johtaa modifioimattomaan puheeseen (Gass 1997: 66, 79).
Sukupuolierosta on mainittu jo aiemmin osiossa 4.1.1. ja siitä esimerkkinä on ESIM.
8.

ESIM. 12

she spoke the normal Finnish but she used maybe too high terms that i do not understand or
are difficult to me to figure out -- she was just using those terms not explaining those terms
(MM1)

ESIM. 13

and this other on was like one quickly -- i do not know but i think she could do better
(MM 3)

ESIM. 14

i think the the man was using more puhpuhe puhekieli maybe that is why i could not under-
stand everything (MN4)

Kokemattomille annettiin jonkin verran enemmän parannusehdotuksia kuin kokeneille. Ainoastaan MN2 ei puuttunut kokemattoman keskustelukumppaninsa SM3:n kieleen. Muut maahanmuuttajat kaipasivat hitaampaa puhetta (MM1 ja MN4), yleisempiä termejä (MM1), lisää eleitä (MM1), lisää selittämistä (MM3) ja enemmän kielellistä apua (MM3). Tässä lienee kuitenkin syytä olettaa, että nämä sanoiksi puetut parannusehdotukset olivat tärkeimpiä parannuksia, mitä maahanmuuttajat kokemattomilta kaipasivat, mutta he toki haluaisivat myös taulukossa 6 esitettyihin asioihin muutosta. Lisäksi MM1 kertoi, että hänen täytyi sopeutua kokemattoman suomalaisen, SN1:n, puhetyyliin ja kiinnittää enemmän huomiota, jotta hän ymmärtäisi. MN2 puolestaan kertoi, että hänen mielestään kokemattomalla suomalaisella SM3:llä oli luonnostaan verkkainen puhetyyli, joten hän ei sen vuoksi kaivannut hitaampaa puhetta häneltä, vaikka normaalisti tavallinen suomalainen puhe on hänelle liian nopeaa.

Tässä tulee hyvin esille se, että yksilöllisillä tekijöillä on suuri osuus silloin, kun tarkastellaan ihmisten puhetta ja keskusteluja. Tämä on havaittu myös einaatiiveille suunnatun puheen tutkimuksessa (esim. Wesche Bingham & Ready 1985: 107). En kuitenkaan katso tutkimukseni vesittyvän vain siihen huomioon, että kaikki yksilöt ovat erilaisia, sillä silloinhan koko humanismi vesittyy. Kuten maahanmuuttajien selkeä käsitys siitä, kumpaa keskustelukumppania he ymmärsivät paremmin, osoittaa, on olemassa jotain yhtäläisyyttä tiettyjen yksilöiden välillä, ja näitä yhtäläisyyksiä voidaan tutkia, kunhan muistetaan yksilöllisten erojen olemassa olo.

Vaikka tämä tutkimus keskittyikin maahanmuuttajien näkökulmiin suomalaisista keskustelijoina ja maahanmuuttajille suunnatun puheen puhujina, tarjoan seuraavissa kahdessa kappaleessa myös suomalaisten kokemuksia ja selvityksiä käydyistä koekeskusteluista. Tämä sen vuoksi, ettei kuva keskusteluista jää kovin yksipuoliseksi, sillä keskusteluissa on kuitenkin aina läsnä kaksi henkilöä. On varsin mielenkiintoista nähdä, miten hyvin maahanmuuttajien käsitykset heille suunnatusta puheesta kohtaavat suomalaisten omat käsitykset puheestaan.

4.2. Kokeneet suomalaiset

Kokeneista suomalaisista keskustelijoista kaksi (+SN2 ja +SM4) ilmoitti olevansa hermostuneita tutkimuksen aikana. Syynä tähän olivat kameran läsnäolo ja taustatekijät, kuten kokeneen omasta mielestä huonot keskusteluvalmiudet (+SM4). Kaksi muuta kokenutta eivät kertomansa mukaan olleet lainkaan hermostuneita. Kysyin vielä tarkennukseksi, jännittikö edes se, että keskustelukumppanina oli huonosti suomea taitava maahanmuuttaja. Kaikki kokeneet sanoivat, ettei se jännittänyt, koska he ovat tottuneet maahanmuuttajien kohtaamiseen päivittäin työssään.

ESIM. 15

kyllä tai ei oikeestaan (jännittänyt) se varsinainen keskustelu muuten kun siinä mielessä että mä mä olen vähän hidas aloittamaan keskustelua – – ja sitte en mielellään ole mitenkään videolla (+SM4)

Pyysin kokeneita arvioimaan, ymmärsikö heidän keskustelukumppaninsa heitä. Kaikki olivat sitä mieltä, että maahanmuuttaja ymmärsi pääpiirteissään sen, mitä he näille puhuivat. Tämän he tiesivät, koska keskustelu jatkui (+SN2 ja +SN8) ja koska he saivat oikeat vastaukset esittämiinsä kysymyksiin (+SN6 ja +SM4). Kaksi heistä (+SN2 ja +SM4) halusi vielä tarkentaa, että kun keskusteluissa maahanmuuttajan puolelta ilmeni ymmärtämisongelmia, he tiesivät tällaisen ongelman ilmenemisestä siitä, että maahanmuuttaja näyttää siltä, ettei hän ymmärrä tai siitä, että hän vastaa eri asiaan kuin he ovat kysyneet. Kaikki kokeneet olivat myös sitä mieltä, että he itse ymmärsivät hyvin maahanmuuttajaa.

Mitä kokeneet sitten mielestään tekivät, jotta he saivat viestinsä perille maahanmuuttajalle eli mitä keinoja he käyttivät? Kaikki kokeneet suomalaiset mainitsivat toiston, selittämisen sekä eleet sellaisiksi keinoiksi, joita he käyttivät keskustelussa. Muut keinot on esitetty taulukossa 7. On huomattava, että suomalaiset näkivät itsensä videolta juuri ennen haastattelua, jossa kysyin näistä keinoista. Luulen, että ilman videon katsomista en olisi saanut heiltä näin paljon itsehavainnointitietoa.

Taulukko 7.

MITÄ KOKENEET SUOMALAISET MIELESTÄÄN TEKIVÄT
KESKUSTELLESSAAN MAAHANMUUTTAJAN KANSSA

KEINO	+SN2	+SM4	+SN6	+SN8
toisto	x	x	x	x
eleet	x	x	x	x
selittäminen	x	x	x	x
yksinkertaiset tai yleiset sanat	x	x		x
oman kielen tarkkailu		x	x	x
ääntämisen selkeys	x	x		x
johdattelu	x			x
yleiskieli			x	x
selkokieli	x		x	
puheen hitaus	x		x	
ennakointi	x			x
katsekontakti	x			x
termien antaminen				x

Kaiken kaikkiaan näyttäisi siltä, että kokeneet maahanmuuttajille puhujat ovat hyvin tietoisia siitä, miten he puhuvat maahanmuuttajille ja miten he omasta mielestään auttavat maahanmuuttajia ymmärtämään paremmin. Kun tuloksia vertaa siihen, mitä maahanmuuttajat itse kertoivat kokeneiden tehneen heidän auttamisekseen (ks. 4.1.1., taulukko 4), löydetään melko paljon samankaltaisuutta. Selittämisen mainitsi kolme maahanmuuttajaa (MM1, MN2 ja MN4) ja kaikki kokeneet suomalaiset. Eleet puolestaan mainitsi kaksi maahanmuuttajaa (MM1 ja MM3) ja neljä kokenutta. Ääntämisen selkeyden huomasi vaikuttavan ymmärtämiseen kaksi maahanmuuttajaa (MN2 ja MM3) ja kolme kokenutta (+SN2, +SM4 ja +SN8). Yksinkertaiset tai yleiset sanat ymmärtämistä helpottavina mainitsi kaksi maahanmuuttajista (MN2 ja MM3) ja kolme kokeneista suomalaisista (+SN2, +SM4 ja +SN8). Selkokielen tai maahanmuuttajilla kielen yleisen helppouden mainitsi puolestaan kolme maahanmuuttajaa (MN2, MM3 ja MN4) ja kaksi suomalaista (+SN2 ja +SN6).

ESIM. 16

selitin sitte eri tavalla ja ja ainaki jos kattoo tuota nauhaa ni kyllähä aika paljon käyttää non-verbaliikkaa – – varmasti niinku käyttää ehkä helpompia sanoja ja toistaa enemmän ja varmaa jonku verran jotai yksinkertaistamista (+SN2)

ESIM. 17

no ehkä kuitenkin huolitellumpaa suomea kyllä siihen silleen tietyllä tavalla kiinnittää huomiota kuitenkin – – ehkä sanavalikoima on suppeempi mitä se on se että mä puhun tota suomalaisen kanssa koska silloin voi käyttää näitä meille tuttuja sanoja – – no varmaan selkeemmin kuitenkin (+SN8)

Kokeneista kolme mainitsi oman kielen tarkkailun olevan yksi tekijä, joka edesauttaa sitä, että keskustelukumppani ymmärtää. Tällä tarkkailulla kokeneet tarkoittivat tietoista oman kielen ohjailua keskustelun kuluessa (ks. ESIM. 18 ja 19). Mielestäni tämä rinnastuu hyvin siihen, mitä maahanmuuttajat tarkoittivat sopeutumisella maahanmuuttajan tasoon (3 mainintaa).

ESIM. 18

kyllä siis kokoajan täytyy vähän tarkkailla sitä ettei mene puhumaan ihan ihan sillä tavalla että mitä tahansa sanoja käyttäen vaan että yrittää pysyä siinä niiku suurin piirtein mistä mitä huomaa että minkä tasoinen kieli menee helpoiten perille (+SM4)

ESIM. 19

no varm ehkä se oli sitä että oli oli jotenki niinku keskittyneempi tähän puheeseeni että tarkkailin tavallaan sitä omaa kielenkäyttöäni enempi kuin mitä tämmöisessä arkikielessä (+SN6)

Kokeneista kaksi (+SN6 ja +SN8) ja maahanmuuttajista yksi (MN2) mainitsi yleiskielen käytön johtavan parempaan ymmärtämiseen. Samoin kokeneilta (+SN2 ja +SN6) kaksi mainintaa sai puheen hitaus ja maahanmuuttajilta yksi (MN2). Maahanmuuttajilta kokonaan mainitsematta jäivät kaksi mainintaa kokeneilta saaneet keskustelun johdattelu, katsekontakti ja ennakointi, jolla he tarkoittivat kykyä arvata, mitä maahanmuuttaja aikoo sanoa. Termien antamista ei maininnut keinokseen kuin yksi kokenut.

Maahanmuuttajien mainitsemista ymmärryksen helpottajista kokeneet eivät maininneet yleistä kielellistä auttamista (2 mainintaa maahanmuuttajilta), esimerkkejä (1), sukupuolen vaikutusta (1) eivätkä läheisyyden ja tuttuuden tunnetta (2). Erittäin mielenkiintoista on, että kaikki kokeneet sanoivat toistavansa keskustelussaan aut-

taakseen maahanmuuttajaa ymmärtämään, mutta kukaan maahanmuuttajista ei maininnut toistoa kokeneiden puheen ymmärrystä auttavana piirteenä. Tässä kohden maahanmuuttajien ja kokeneiden suomalaisten havainnot menivät ristiin. Toiston problematiikkaan palataan myöhemmin puheen piirteiden osuudessa.

Kokeneiden suomalaisten mielestä heidän keskusteluissaan jäi vielä jotain parannettavaa. +SN2:n mielestä hänen puheeseensa oli jäänyt joitakin vaikeita sanoja, joita olisi voinut selittää tai vaihtaa helpompiin. Lisäksi hän arveli puhuvansa ajoittain liian nopeasti ja puhekielisesti. +SM4 mainitsi alun hankaluudet parannettavaksi kohdaksi keskustelussa. +SN6 sanoi olevansa itse liikaakin äänessä ja +SN8 moitti itseään liiallisesta johdattelevuudesta ja kiinnitti huomiota eleisiin, jotka häntä häiritsivät (silmälasiens nostelu, hiusten harominen ym.).

Kaikki kokeneet suomalaiset olivat sitä mieltä, että aiempi kokemus maahanmuuttajien kanssa puhumisesta auttoi heitä tässä keskustelussa. He kaikki perustelivat tätä sillä, että he eivät jännittäneet keskustelussa. Muut perustelut näkyvät taulukosta 8.

Taulukko 8.

MITEN AIEMPI KOKEMUS MAAHANMUUTTAJILLE SUUNNASTUSTA PUHEESTA AUTOI KOKENUTTA TÄSSÄ KESKUSTELUSSA

KOKEMUKSEN TUOMA TEKIJÄ	+SN2	+SM4	+SN6	+SN8
ei jännittänyt keskustelua/rentous	x	x	x	x
ymmärsi maahanmuuttajaa kielellisesti		x	x	
taito selittää			x	x
ennakointi	x			x

4.3. Kokemattomat suomalaiset

Kaikki kokemattomat suomalaisten kertoivat olevansa hermostuneita keskustellessaan maahanmuuttajan kanssa. Tätä hermostuneisuutta aiheutti kahden kokemattoman (SM3, SM7) mielestä kameran läsnäolo, kolmen mielestä muut taustatekijät (SN1, SM3, SN5) ja kolmen (SM3, SN5, SM7) mielestä nimenomaan se, että keskustelu-

kumppanina oli maahanmuuttaja. SM3 ja SN5 tarkensivat perusteluissaan, että maahanmuuttajassa jännitti se, miten he pärjäävät kielellisesti heidän kanssaan. SM7 ei kertonut tarkemmin, mikä maahanmuuttajan kanssa keskustelussa jännitti. Hermostuneisuus erottaa selvästi kokemattomat kokeneista, sillä heistä yksikään ei jännittänyt maahanmuuttajan läsnäolon vuoksi. Tämä on ymmärrettävää, sillä kokemattomille tilanne oli uusi, kun taas kokeneet olivat päivittäin keskustelutilanteissa maahanmuuttajien kanssa.

ESIM. 20

no ehkä pikkusen lisäjännitystä sen puoleen että et mitenkä niinku se kieli sen kielen kanssa tulee niinku toimeen että ymmärtääkö toinen kun puhuu ja ymmärrätkö minä häntä (SM3)

Kokemattomista kolme, SN1, SM3 ja SM7, oli sitä mieltä, että maahanmuuttaja ymmärsi heitä melko hyvin. SN1 ja SM7 perustelivat tätä sillä, että maahanmuuttaja vastasi heidän esittämiinsä kysymyksiin ja SM3 oli sitä mieltä, että hänen kanssaan keskustellut maahanmuuttaja osasi sen verran hyvin suomea, ettei ymmärtäminen tuottanut ongelmia. Yksi kokematon, SN5, oli sitä mieltä, että toisaalta maahanmuuttaja ymmärsi mutta toisaalta ei. Jos ymmärtämisongelmia ilmeni, kokemattomat tiesivät sen siitä, että maahanmuuttaja vastasi eri asiaan kuin oli kysytty, hän oli kokonaan hiljaa tai vain näytti siltä, ettei ymmärtänyt. Nämä ymmärtämiseen liittyvät kommentit ovat hyvin samansuuntaisia kuin kokeneillakin.

Maahanmuuttajien puhetta ymmärsi hyvin kaksi kokematon (SN1 ja SN5), mutta kaksi (SM3 ja SM7) oli sitä mieltä, etteivät he voineet ymmärtää maahanmuuttajaa kunnolla. Syynä tähän oli SM3:n mukaan se, ettei hän ymmärtänyt kulttuurieron vuoksi aina MN2:n asiaa ja SM7:n mukaan hän meni itse sekaisin asioissa, kun hän sai MN4:ltä vastauksia eri asiaan kuin mitä oli kysynyt, ja hän ymmärsi tämän vasta myöhemmin.

Kokemattomat löysivät myös puheestaan melko paljon eri keinoja, joilla he yrittivät auttaa maahanmuuttajaa ymmärtämään. Näistä keinoista eleet ja puheen hidastamisen mainitsi kolme kokematon neljästä. Muut asiat, joita he tekivät keskustelun aikana, näkyvät taulukossa 9. Siihen on lisätty myös kaksi piirrettä (selittäminen huonosti tai kuin suomalaiselle ja ei tietoista oman kielen tarkkailua), jotka eivät sinänsä ole ymmärrystä auttavia keinoja. Lisäys on tehty, jotta taulukosta saataisiin yhdenmuotoisempi vastaavan kokeneiden taulukon kanssa (taulukko 7).

Taulukko 9.

MITÄ KOKEMATOMAT SUOMALAISET MIELESTÄÄN TEKIVÄT KESKUSTELLESSAAN MAAHANMUUTTAJAN KANSSA

KEINO	SN1	SM3	SN5	SM7
eleet	x		x	x
selittäminen huonosti tai kuin suomalaiselle		x	x	x
puheen hitaus	x		x	x
ei tietoista oman kielen tarkkailua	x		x	x
ääntämisen selkeys	x		x	x
synonyymit	x	x		
katsekontakti	x			x
yksinkertaiset tai yleiset sanat			x	
yleiskieli				x
kyseleminen				x
termien antaminen				x

Kolme kokematon (SN1, SN5 ja SM7) mainitsi hitaan puheen ymmärtämistä helpottavaksi keinoksi, jota he käyttivät puhuessaan maahanmuuttajan kanssa. Kuitenkin, maahanmuuttajat, jotka keskustelivat heidän kanssaan (MM1, MM3 ja MN4), kertoivat heidän puhuneen liian nopeasti. Tällaisen eron voi toki selittää myös se, että maahanmuuttajilla oli vertailukohtanaan kokenut. Voi olla, että myös kokemattomat hidastivat puhettaan, mutta kokeneet hidastivat sen verran enemmän, että maahanmuuttajista vaikutti siltä, kuin kokemattomat eivät juuri olisi puhettaan hidastaneet.

Samat kolme kokematon, jotka sanoivat puhuneensa hitaasti, kertoivat myös keinokseen eleet. Kaksi maahanmuuttajista, MM1 ja MN4 sanoivat puolestaan, että heidän keskustelukumppaninsa (SN1 ja SM7) eivät käyttäneet eleitä puhuessaan. SN5:n keskustelukumppani MM3 ei puhunut eleistä mitään kertoessaan hänestä.

ESIM. 21

nii kyllä se vaan ettei osannu ise ite niinku sitte selittää tarpeeks selvästi niitä asioita sillai selitti niinku suomalaiselle melkei paitsi tietenki sillai että en mä nyt tuolla tavalla artikuloi enkä välttämättä niinku tuollai hitaasti puhu (SM7)

ESIM. 22

mää sitte yritin jollai toisella sanalla niinkun sanoo sitä asiaa – – kai mää sitte jotenkin elehdin käsillä huidoin (SN1)

Yksi kokematon (SN5) sanoi käyttävänsä yksinkertaisempia tai yleisempiä sanoja maahanmuuttajan kanssa, mutta hänen kanssaan keskustellut MM3 oli sitä mieltä, että tämä käytti nimenomaan vaikeita sanoja. Selityksen puutteesta kokemattomia moitti MM1 ja MM3. Tässä kohden MM1:n kanssa keskustellut kokematon suomalainen SN1 ei maininnut selitystä keinokseen, ja sen maininnut MM3:n kanssa puhunut SN5 kertoi tehneensä sen huonosti. Kaksi maahanmuuttajaa (MN2 ja MM3) sanoi kokemattoman puhuneen kuin toiselle suomalaiselle, ja siksi heitä oli vaikea ymmärtää. Heidän kanssaan keskustelleet kokemattomat olivat asiasta yhtä mieltä, että he keskustelivat tai selittivät asiat kuin toiselle suomalaiselle.

Taulukossa 9 näkyvät myös yksilölliset erot, sillä SM3 mainitsi vain kaksi keinoa, joilla hän pyrki auttamaan maahanmuuttajan ymmärtämistä, ja niistä toinen on itse asiassa huonosti selittäminen, jolla ei koettu olevan ymmärrystä edistävää vaikutusta. SM3 itse sanoi, että hänen ei tarvinnut tehdä kovin paljon erilaisia ymmärrystä auttavia asioita, koska maahanmuuttaja (MN2) näytti ymmärtävän. Kuitenkin saman maahanmuuttajan kanssa puhunut kokenut +SM4 käytti kuutta eri keinoa. Lisäksi maahanmuuttaja MN2 todennäköisesti olisi kaivannut kokemattomalta jotain keinoja, sillä hän kertoi ymmärtämistä vaikeuttaneen tämän eleettömyys ja se, että tämä puhui kuin toiselle suomalaiselle.

ESIM. 23

no ei kovin paljo erilaisia asioita ku tuota hän tuntu aika hyvin ymmärtävän mitä minä sanoin vaikka itse ajattelin että minä aika huonosti selitin niitä asioita (SM3)

Vaikka kolme kokematon kertoi selittäneensä asioita, sanoivat he tehneensä tuon huonosti sekä selittäneensä kuin toiselle suomalaiselle. Tämän ei siis koettu olevan ymmärrystä auttava tekijä. Erikoista oli myös se, että kolme kokematon oli sitä mieltä, etteivät he tarkkailleet kieltään tietoisesti. Heidän mainitsemansa eri keinot tulivat "luonnostaan". Kokeneista kolme sen sijaan sanoi nimenomaan tarkkailevansa kieltään tietoisesti. Kukaan kokemattomista ei maininnut toistoa ymmärtämistä auttavaksi keinokseen, kun taas kokeneista sen sanoivat kaikki. Eleet oli piirre, joka oli

suosiossa sekä kokeneilla (4) ja kokemattomilla (3). Synonyymit mainitsi kaksi kokemattomaa, mutta kokeneista sitä ei maininnut kukaan.

Kokemattomat suomalaiset tekivät itselleen seuraavan kaltaisia parannusehdotuksia keskustelun suhteen: SN1:n olisi mielestään pitänyt antaa maahanmuuttajan puhua enemmän, SM3 puolestaan olisi voinut mielestään puhua rauhallisemmin, ajatella sanojaan tarkemmin ja käyttää enemmän eleitä, SN5 myös olisi jälkikäteen ajatellen voinut puhua paljon rauhallisemmin ja selittää asiat paremmin ja SM7 olisi voinut mielestään keskustella itse enemmän sekä selittää paremmin.

Kaikkien kokemattomien mielestä kokemus maahanmuuttajille puhumisesta auttaa keskusteluissa. He perustelivat tätä mm. sillä että kokenut osaa paremmin kuunnella maahanmuuttajaa ja on luontevampi keskustelussa. Muut kokemattomien perustelut ovat taulukossa 10.

Taulukko 10.

KOKEMATTOMIEN PERUSTELUT SIIHEN, MIKSI KOKEMUS AUTTAA
MAAHANMUUTTAJALLE SUUNNATUSSA PUHEESSA

PERUSTELU	SN1	SM3	SN5	SM7
kuuntelutaito	x	x		x
luontevuus	x	x	x	
kielen tuntemus			x	x
kulttuurin tuntemus				x
nonverbaaliliikkeen käyttö				x
antaa maahanmuuttajalle tilaa puhua		x		

Edellä esitetyn perusteella voidaan päätellä, että kokemattomien ja kokeneiden puheessa on eroja niin maahanmuuttajien kuin myös suomalaisten mielestä. Kokeneiden käsitys heidän ymmärrystä auttavista keinoistaan osui melko hyvin yhteen maahanmuuttajien käsityksen kanssa, mutta kokemattomien ja maahanmuuttajien käsitykset menivät jokseenkin ristiin. Kokeneet siis tiesivät paremmin, mikä oikeasti auttaa maahanmuuttajia ymmärtämään. Näyttäisi myös siltä, että onnistuminen maa-

hanmuuttajille suunnatussa puheessa vaatii tietoista kielellistä tarkkailua, kuten kokeneet ilmaisivat.

Seuraavaksi katsotaan, miten hyvin maahanmuuttajien arviot keskustelukumppaneistaan ja suomalaisten omat mielipiteet itsestään keskustelijoina pitävät paikkansa todellisuudessa. Onko kokeneiden ja kokemattomien puheessa niitä eroja, joita maahanmuuttajat siitä löysivät?

5. KESKUSTELUJEN PIIRTEET

Olen jakanut tässä tutkimuksessa analyysin yksikköinä olevat maahanmuuttajille suunnatun puheen piirteet kahtia sen mukaan, kuka on piirteiden esiintuojana. Maahanmuuttajien haastatteluista keräsin analysoitaviksi ne piirteet, joita oli tutkimuksen puitteissa mahdollista tutkia. Lisäksi valitsin itse neljä tutkimuskirjallisuudessa ehkä eniten esiintuotavaa maahanmuuttajille suunnatun puheen erityispiirrettä. Maahanmuuttajien esille nostamat piirteet olen edelleen jakanut sanallisiin ja ei-sanallisiin piirteisiin niiden luonteen mukaan.

Tutkimusyksikkönäni käytän piirrettä, jonka olen määritellyt seuraavasti. Piirre on natiivi–ei-natiivi -keskustelussa esiintyvä, jollain tapaa huomion kiinnittävä elementti, jonka esiintymistä voidaan tutkia ja jonka esiintymisellä (tai tajaan/harvoin esiintymisellä) voidaan maahanmuuttajien kertomaan perustuen olettaa olevan tekemistä puhujien kokeneisuuden tai kokemattomuuden kanssa. Suurin osa tutkittavista piirteistä on maahanmuuttajien itsensä mainitsemia (ks. myös luku 4.1.), mutta linkittäkseni tutkimukseni paremmin olemassa olevaan tietoon maahanmuuttajille suunnatusta puheesta, valitsin lisäksi neljä piirrettä, joita maahanmuuttajat eivät suoraan tuoneet esiin. Kaikkia maahanmuuttajien mainitsemia piirteitä en voi kuitenkaan tämän tutkimuksen puitteissa tutkia, sillä se olisi vaatinut aineiston käsittelyltä ja laadulta enemmän.

Se, että kuuntelin maahanmuuttajia tutkimuksen yksikköjä valitessani, palvelee tutkimukseni päämäärää. Näin saan luultavimmin parhaiten tietoa siitä, mikä todella erottaa kokeneen ja kokemattoman maahanmuuttajalle puhujan.

5.1. Maahanmuuttajien esiintuomat piirteet

Luvussa 4.1. olen tuonut esille, mitä maahanmuuttajat itse ajattelivat heille suunnatusta puheesta. He saivat itse kertoa, millaista puhetta he ymmärsivät ja millainen puhe oli vaikeaa ymmärtää. Haastatteluaineistosta nousi esille selvästi se, että maahanmuuttajat ymmärsivät paremmin sen keskustelijan puhetta, jonka minä olin luokitellut kokeneeksi. He kritisoivat ja antoivat enemmän parannusehdotuksia kokemattomaksi luokittelimilleni suomalaisille. Suomalaiset itse puolestaan saivat havainnoida, miten he mukauttivat puhettaan puhuessaan maahanmuuttajille, jos mukauttivat ollenkaan.

Kaikki kuitenkin pystyivät itse löytämään puheestaan sellaisia piirteitä, joita he eivät käyttäisi ainakaan yhtä usein puhuessaan toisille suomalaisille. Tämä huomio riittää perustelemaan minulle sen, että maahanmuuttajille suunnattu puhe eroaa jotenkin toiselle natiiville suunnatusta puheesta ja että sellainen puheen rekisteri kuin maahanmuuttajille suunnattu puhe, josta tutkimuskirjallisuudessa on käytetty nimitystä *foreigner talk*, todella on olemassa.

Vaikka kirjallisuudesta löytyy mitä moninaisimpia modifikaatiolistoja, joihin on koottu niitä puheen piirteitä, joita maahanmuuttajille suunnattuun puheeseen katsotaan tutkimusten perustella liittyvän, en tässä tutkimuksessa lähde liikkeelle siitä, millaisia piirteitä tutkijat ovat löytäneet. Kysyin itse maahanmuuttajilta, millaisia ymmärtämistä auttavia keinoja heidän kanssaan keskustelleet suomalaiset käyttivät tai mitä he olisivat mielellään voineet käyttää. Halusin tietää, miten maahanmuuttajat ymmärtävät parhaiten heille suunnattua puhetta, toisin sanoen, millaisia modifikaatioita he haluaisivat heille suunnatussa puheessa olevan, jotta tuo puhe olisi parhaiten ymmärrettävää.

Huomioni kiinnittyi erityisesti siihen, ettei maahanmuuttajille suunnatun puheen tutkimuksessa olla kuultu maahanmuuttajia juuri ollenkaan, eikä tätä ole edes kritisoitu. Ymmärrettävyys on kuitenkin subjektiivinen kokemus, jonka arvioinnissa henkilö itse on paras asiantuntija, ei tutkija, joka ei voi nähdä toisen pään sisälle. Ainoa tutkimus, jonka löysin etsiessäni teoriakirjallisuutta, jossa tätä tutkijan määräämää ymmärrettävyyttä kritisoitiin, oli Barbara Hawkinsin (1986: 162–178) artikkeli. Hän kirjoittaa, että emme voi sanoa, että vain koska modifikaatiot ovat olemassa tai koska joitakin modifikaatioita on useammin kuin toisia, että ne olisivat välttämättä hyödyllisiä oppijalle. Hän ehdottikin tuleville tutkimuksille retrospektiivisen tutkimusaineiston keräämistä (Hawkins 1986: 176). Tätä olen koettanut tutkimuksessani tehdä.

Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajat kertoivat ymmärtämistään auttaviksi tekijöiksi kielen yleisen helppouden, selittämisen, sopeutumisen maahanmuuttajan kielitasoon, eleet, ääntämisen selkeyden, auttamisen, yksinkertaiset tai yleiset sanat, yleiskielen, hitaan puheen, esimerkit, sukupuolen sekä lämmön ja tuttuuden tunteen. Nämä tekijät ovat maahanmuuttajien omin sanoin kertomia, jotka olen tutkijan ominaisuudessa parhaani mukaan muuttanut vastaamaan tieteellisempää kieltä.

Näistä olen valinnut tutkimukseni tutkimuspiirteiksi selittämisen, synonymian, esimerkit, täydentämisen, yleiset sanat, eleet ja muut ei-sanalliset piirteet. Lisäksi tutkimuskirjallisuuden, osaksi suomalaisten esiintuomina piirteinä sekä oman mielen-

kiintoni johdosta tutkimukseen valittiin tutkittaviksi toistot, kysymykset sekä tauot. Kaikki nämä piirteet on yksityiskohtaisemmin selitetty kunkin käsittelyn yhteydessä. Erillisenä osana esitellään vielä ne muutamat epäkieliopillisuudet, jotka tässä tutkimuksessa löytyi.

5.1.1. Sanalliset piirteet

Jako sanallisiin ja ei-sanallisiin puheen piirteisiin noudattaa tässä Liisa Tiittulan (1992: 43) kirjan mukaista jaottelua, jossa sanalliseen eli verbaaliseen viestintään katsotaan kuuluvan viestinnän varsinainen kielellinen osa: kielioppi ja sanasto. Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajien esiin tuomat sanalliset piirteet ovat selittäminen, synonyymia, esimerkit, täydentäminen ja yleiset sanat.

5.1.1.1. Selittäminen

Selittämisellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa termin tai asian selittämistä auki. Tähän ei kuulu tavanomainen kerronta (esimerkiksi tässä tutkimuksessa kuvatehtävän henkilöiden ja asioiden kuvaileminen), jolla ei pyritä nimenomaan asian selittämiseen ymmärtämisen helpottamiseksi. Lingvistiikassa tästä ilmiöstä käytetään usein nimitystä **parafraasit**, mutta koska maahanmuuttajat käyttivät termiä selitys (explanation), on se otettu mukaan laajempaan käsitteeseen tähän tutkimukseen.

Parafraasien on katsottu kuuluvan maahanmuuttajalle suunnattuun puheeseen (Larsen-Freeman & Long 1991: 125). Niitä esiintyy myös natiivien välisissä keskusteluissa, mutta todennäköisesti paljon vähemmän kuin ei-natiiveille puhuttaessa. Huomattavan iso osa natiivin puheesta ei-natiiville koostuu selittävästä puheesta, jolla autetaan tiedon vaihtoa (Freed 1980: 24). Edellä viitatussa Barbara Freedin tutkimuksessa selittämiseen katsottiin kuuluvaksi mm. toisto, synonyymit ja parafraasit, joista kahta edellistä käsitellään tässä tutkimuksessa itsenäisinä piirteinä.

Ei-natiivit itse käyttävät parafraaseja keskustelun ylläpitäjinä, yhtenä kommunikatiivisista strategioistaan. Elaine E. Tarone (1977: 198) jakaa parafraasit kolmeen osaan, arvioon (termin yliyleistäminen), uusien sanojen keksimiseen (esim. sukset > hiihtimet) ja kiertoilmaukseen (termin kuvailu ja selitys). Tässä tutkimuksessa suurin

osa tapauksista oli suomalaisilla jälkimmäisiä eli kiertoilmauksia, mutta myös ensimmäisiä oli jonkin verran. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan käytetä edellä mainittua jakoa, vaan kaikki tapaukset on laskettu selittäminen-otsakkeen alle. Selittäminen on laajempi termi kuin parafrasi siinä mielessä, että siihen kuuluvat myös eri asioiden laajemmat selitykset, ei vain yhden termin auki selittäminen. Esimerkkejä selittämis-tapauksista on koottu tämän luvun loppupuolelle runsaasti, jotta samalla selittämisen määritelmä tarkentuisi. Selittämisen määrät ja suhteelliset määrät sadassa sanassa näkyvät kaikkien osalta taulukossa 11.

Taulukko 11.

SELITTÄMINEN

mamu	kokenut	tapausta	1/100	kokematon	tapausta	1/100
MM1	+SN2	28	2,1293	SN1	11	1,2926
MN2	+SM4	17	1,9037	SM3	17	1,4938
MM3	+SN6	21	2,5672	SN5	12	1,2945
MN4	+SN8	27	2,3852	SM7	9	2,0737
	KA		2,2464	KA		1,5387

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa

1/100 = tapausta sataa sanaa kohden

KA = keskiarvo

Selittämistapauksia löytyi kaikilta suomalaisilta. Yksiselitteisesti kaikki kokeneet kuitenkin käyttivät niitä enemmän kuin kokemattomat ymmärtämistä auttavina tekijöinä. Jos verrataan selitysten määrää sadassa sanassa, oli kahdella kokeneella (+SN2 ja +SN6) huomattava ero selitysten määrässä saman maahanmuuttajan kanssa keskustelleen kokemattoman (SN1 ja SN5) suhteen. Kahdella muulla kokeneella ero jäi pienemmäksi, mutta kuitenkin kokeneen eduksi. Kaikista kokemattomista vain yksi (SM7) ylsi suurempaan selitysten suhteellisen määrään kuin yksi kokenut (+SM4), mutta ero oli hyvin pieni. Keskiarvoisesti näyttäisi siltä, että kokeneet suomalaiset todellakin selittävät enemmän keskustellessaan maahanmuuttajan kanssa kuin kokemattomat.

Näyttäisi siis siltä, että maahanmuuttajat olivat oikeassa tehdessään eron kokeneen ja kokemattoman suomalaisen keskustelijan välille selittämisen perusteella.

Maahanmuuttajien MM1 ja MM3 kritiikki kokemattoman suomalaisen selittämättömyydestä osui oikeaan, sillä heidän kanssaan keskustelleiden kokeneiden ja kokemattomien erot selittämisessä olivat suurimmat. Nämä kaksi maahanmuuttajaa kylläkin väitti, etteivät kokemattomat selittäneet lainkaan, vaikka näin ei asia suinkaan ollut. Ehkä he vain havaitsivat tuon suuren eron kokeneen ja kokemattoman välillä, ja tulkitsivat sen niin, ettei kokematon selittänyt ollenkaan, vaikka todellisuudessa heilläkin selittämistapauksia oli jonkin verran. Mary Nurminen löysi omassa tutkimuksessaan kokeneilta vähän enemmän selittämistä, mutta se ei ollut merkittävä tekijä hänen tutkimuksessaan, koska tapauksia oli vain vähän (1994: 62).

Keskusteluissa selittämistapauksia ilmeni pitkin keskustelua. Ensimmäiseksi tehty sanan selitystehtävä tuotti selittämisiä siihen käytettyyn sanamäärään nähden ehkä enemmän kuin muut tehtävät, mutta varsinkin kohdissa, joissa maahanmuuttaja ei täysin ymmärtänyt suomalaista, selittämistä käytettiin apuna tilanteista selviämiseen.

ESIM. 24

minä ajattelin sillä tavalla että me kaikki olisimme naisia että ei (pudistaa päätään) kutsuttaisikaan näihin juhliin yhtään miestä (MN4 nyökkää) pidettäs semmonen naisten ilta (+SN8)

ESIM. 25

eli ää - tä on henkilö jos olet kipeä ja sairas menet hänen luokseen (SM7)

ESIM. 26

mistä ostetaan niin kuin niin kuin (nyökkää) supermarketti mutta vähän pienempi (+SN6)

ESIM. 27

se on vähän niinku auto mut ei auto kuitenkaan se on niiku - sun pitää antaa tolle (näyttää kädellä antaa) sille kuskille kuskilta pitää ostaa aina lippu (SN5)

ESIM. 28

ei tarkoitin sillä tavalla että itse päättäisimme kuka siellä soittaa (+SM4)

ESIM. 29

meillähän suomessa on perinteisesti vappujuhla on että että - ää kutsutaan ää ystäviä kotiin tai sitten mennään johonkin yhteiseen vappujuhlaan tai yleensä - monasti juhlitaan sitä kotona (SM3)

ESIM. 30

voisko ne vieraat esittää ohjelmaa ymmärrätkö eli jos tulee vieras jos sinä kutsut sinun ystäviä nii ystävät vois laulaa ystävät vois keksiä siellä muuta ohjelmaa (+SN2)

ESIM. 31

no häävalssi on semmonen joka tanssitaa - - - (huokaa) siis no tiiätsä mikä on valssi (MM1 puistaa päätään) musiikkina no se on semmonen (tekee kädellä isoa keinuvaa liikettä) semmonen keinuva tanssi (SN1)

5.1.1.2. Synonymia

Synonymialla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sitä, kun suomalainen vaihtaa ensin mainitsemansa termin toiseen, edellisen sanan **synonyymiin** tai myös **hyperonyymiin** eli yläkäsitteeseen. Näitä kahta strategiaa ei ole eroteltu eri piirteiksi. Synonymian voidaan katsoa kuuluvan selittämisen alalajiksi, mutta ero näiden kahden välillä on selkeä. Selittämiseen tarvitaan useampia sanoja, mutta synonymiaan yleensä vain yksi. Joskus synonymia tapauksia kertyy kimpuiksi, jolloin ensin puhutulle sanalle annetaan peräkkäin useampia synonyymeja tai hyperonyymeja. Tätä tapahtuu varsinkin silloin, jos synonymia epäonnistuu, eikä ensimmäinen synonyymi tuotakaan toivottua lopputulosta eli auta ymmärtämistä.

Myös tapaukset, joissa natiivi jo valmiiksi käyttää jotain synonyymisanaa tai hyperonyymia vaikeamman sanan tilalla natiivin kielitajun vastaisesti, luokitellaan tässä tutkimuksessa synonymiaksi, vaikka vaikeampaa termiä ei sanoiksi puettaisikaan (ks. ESIM. 33). Vaikka sananvaihto synonyymiksi tapahtuisikin osittaisesta sanasta, joka kuitenkin on tunnistettavissa tietyksi sanaksi, lasketaan tapaus synonymiaksi (ks. ESIM. 35). Edellä mainittuja erikoistapauksia ei juuri ollut, joten vaikka ne tässä olisivatkin osoittautuneet huonosti luokitelluiksi tapauksiksi, eivät ne suuremmin pääse vaikuttamaan tutkimustuloksiin.

Tutkimuskirjallisuudessa synonymia liitetään myös maahanmuuttajille suunnattuun puheeseen. Rod Ellisin listaamissa piirteissä mainitaan, että vaikeampi termi korvataan useammin esiintyvällä sanalla (1985: 135). Näin ollen synonymia linkittyy myös yleisiin sanoihin, joita käsitellään omana lukunaan myöhemmin. Mary Nurminen tarkastelee pro gradu -työssään synonyymeja, hyperonyymeja ja parafraaseja yhdessä korvaaminen-otsakkeen (replacement) alla, sekä vielä jokaista erikseen (1994:

49). Myös kritiikkiä termin vaihtamiseen ymmärtämistä edistävänä piirteenä on esitetty. Susan M. Gass (1997: 77) sanoo, että laaja-alaisempi termi voi olla tarkkaa termiä monimerkityksellisempi, jolloin termin vaihtaminen laaja-alaiseen kuormittaa einaatiivista kognitiivisesti ja ymmärtäminen vaikeutuu. Hän suosittaa tarkan termin käyttämistä laaja-alaisen sijaan.

Tämän tutkimuksen maahanmuuttajat ovat kuitenkin sitä mieltä, että termin vaihto helpottaa ymmärtämistä. Haastatteluissa maahanmuuttajat eivät suoraan ilmaisseet synonymiaa ymmärtämistä auttavaksi keinoksi, vaan he puhuivat yleisistä ja yksinkertaisista sanoista. Koska en voi tietää, mitä maahanmuuttajat tarkalleen ottaen tarkoittavat sanoessaan, että yksinkertaiset sanat auttavat ymmärtämistä, olen tässä olettanut, että synonymia olisi yksi tällainen keino tuottaa yksinkertaisempia sanoja. Suomalaisten synonymiatapausten määrät on koottu taulukkoon 12.

Taulukko 12.

SYNONYMIA

mamu	kokenut	tapausta	1/100	kokematon	tapausta	1/100
MM1	+SN2	12	0,9125	SN1	5	0,5875
MN2	+SM4	10	1,1198	SM3	2	0,1757
MM3	+SN6	7	0,8557	SN5	2	0,2157
MN4	+SN8	7	0,6184	SM7	2	0,4608
	KA		0,8766	KA		0,3599

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa

1/100 = tapausta sataa sanaa kohden

KA = keskiarvo

Taulukosta nähdään, että kaikki kokeneet käyttivät synonymiaa enemmän kuin kokemattomat. Keskiarvon mukaan kokeneet suomalaiset käyttivät noin puolen tapausten verran enemmän synonymiaa sadassa sanassa ymmärtämistä auttavana tekijänä kuin kokemattomat. Määrällisesti synonymiatapauksia on kokeneilla yli kolme kertaa enemmän. Erot eivät kaikkien osalta ole kuitenkaan kovin suuret, eivätkä siten välttämättä merkittäviä. Kaksi maahanmuuttajaa, MN2 ja MM3, jotka sanoivat kokeneiden suomalaisten piirteeksi yksinkertaiset ja yleiset sanat, ovat juuri ne, jotka

keskustelivat niiden suomalaisten kanssa, joiden kohdalla ero synonymian käytössä oli suurin. Ilmeisesti ero oli niin suuri, että he pystyivät sen havaitsemaan.

Tämän mukaan näyttäisi siltä, että maahanmuuttajat olivat oikeassa sanoes-
saan, että kokeneet käyttivät enemmän yksinkertaisia sanoja kuin kokemattomat.
Myös Mary Nurminen sai vastaavia tuloksia pro gradu -työssään. Hänen koehenkilön-
sä käyttivät enemmän synonyymejä ja hyperonyymejä kokeneina kuin kokemattomi-
na. (Nurminen 1994: 49.) Vaikka en tiedäkään, oliko juuri synonymia se, mitä
maahanmuuttajat tarkoittivat yksinkertaisilla sanoilla, osoittautui se kuitenkin erotta-
vaksi piirteeksi kokeneiden ja kokemattomien välillä. Alla olevista esimerkeistä ter-
mit, joille synonyymi annetaan, on alleviivattu, ja synonyymeiksi lasketut sanat on
lihavoitu.

ESIM 32

SN1: sieltä haetaan apua jos on joku vaiva kuka on tämä henkilö

MM1: mmmitä on vauva

SN1: vaiva (kovemmalla äänellä)

MM1: vaiva

SN1: taikka joku tiiätsä mikä on vaiva

MM1: ei

SN1: taikka joku **kipu**

MM1: kipu (puistaa varovasti päätään)

SN1: **särky**

MM1: sarku en tia

SN1: no jos on jalka poikki

MM1: (puistaa päätään)

SN1: et tiiä no tota - sieel häneltä saa lääkereseptin (kopauttaa pöytää)

MM1: joo joo (nyökkää)

ESIM. 33

+SN2: joo sitten näillon tämmösiä **laukkuja** (osoittaa sormella kuvaa)

> Natiivi sanoisi tässä kohden ”reppuja”

ESIM. 34

SM3: se on vappumarssi on

MN2: mar vappumarssi on

SM3: joo tai **kulkue** vappukulkue mikä nyt

ESIM. 35

+SM4: mikähän tässä on tarkoituksena tässä haast **keskustelussa**

ESIM. 36

SN5: bussi nii nii

MM3: aah jai (lyö kädellä pöytää)

SN5: **linja auto** eli

MM3: joo

SN5: eli bussi eli linja auto (viittelöi käsillä)

ESIM. 37

+SN6: ei huomenna mutta ylihuomenna nopeasti

MM3: mh

+SN6: **pian** tämmöiset juhlat

ESIM. 38

SM7: joo siillon orkesteri

MN4: ää

SM7: **soittajia** (tekee käsillä kitaran soittoliikettä)

ESIM. 39

+SN8: oletko ajatellut kuinka monta vierasta sinä kutsut **sinun ystäviä**

5.1.1.3. Esimerkit

Synonymian tavoin esimerkkien voidaan katsoa kuuluvan osaksi selittämistä. Kun termistä tai asiasta annetaan puheessa esimerkki tai käytetään sanaa esimerkki tai jotain sen synonyymia, on tapaus tässä tutkimuksessa laskettu esimerkiksi. Ellisin ja Larsen-Freeman ja Longin maahanmuuttajille suunnatun puheen piirrelistoissa ei mainita esimerkkejä erillisenä piirteenä (Ellis 1985, Larsen-Freeman & Long 1991). Niiden on ehkä ajateltu kuuluvan selittämiseen. Koska maahanmuuttajat mainitsivat esimerkit yhtenä ymmärtämistä helpottavana tekijänä, olen ne laskenut. Tapauksia tuli melko vähän, joten johtopäätösten vetämisessä esimerkkien osalta tulee olla varovainen. Taulukko 13 kuvaa suomalaisten puheesta löydettyjä esimerkkitapauksia.

Taulukko 13.

ESIMERKIT

mamu	kokenut	tapausta	1/100	kokematon	tapausta	1/100
MM1	+SN2	6	0,4563	SN1	2	0,2350
MN2	+SM4	5	0,5599	SM3	1	0,0879
MM3	+SN6	3	0,3667	SN5	2	0,2157
MN4	+SN8	6	0,5300	SM7	2	0,4608
	KA		0,4782	KA		0,2499

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa

1/100 = tapausta sataa sanaa kohden

KA = keskiarvo

Tulosten perusteella näyttäisi siltä, että kokeneet käyttivät hieman enemmän esimerkkejä sataa sanaa kohden kuin kokemattomat. Tapausten määrä on kuitenkin muihin piirteisiin nähden pieni. Esimerkit oli piirre, jonka vain yksi maahanmuuttaja, MN4 mainitsi. Hänen puhekumppaneittensa (+SN8 ja SM7) suhteellinen ero esimerkkien käytössä on merkityksettömän pieni, mutta absoluuttinen ero (6 tapausta ja 2 tapausta) ilmeisesti havaittavissa, koska maahanmuuttaja esimerkit toi esille.

ESIM. 40

jos valittais vain yksi (näyttää sormella yksi) semmonen pääruokalaji nii oisko mikä ois sinun mielestä hyvä oisko kala vaikka aika hyvä (+SN8)

ESIM. 41

ja sitten mennään tuota nin esimerkiks sairaalaan ni siellä on (viittoo kädellä) (SM7)

ESIM. 42

mitäs muuta me voitais sitten syödä jotain herkkuja jälkiruuaksi - marjoja - vaikka hyvä (+SN6)

ESIM. 43

siis joku esimerkiks vaikka suomalainen semmonen öö - vaikka perinneruoka perinneruoka saattaa olla niinku karjalan karjalanpiirakat tai (SN5)

ESIM. 44

pitäiskö sinne hankkia esiintymään tai järjestää jotain ohjelmaa yhteislaulua vai oisko se enemmänkin vapaata keskustelua (+SM4)

ESIM. 45

mutta tuota siihen vappujuhlaan ni kutsutaan näitä meidän parhaita ystäviä muutama (näyttää sormilla muutama) pariskunta (SM3)

ESIM. 46

ja vielä vielä pitäis keksiä ohjelmaa eli vieläki pitäis miettiä laulaako jotain tai leikkiikö jotain tuoksne jotai pelejä tai (+SN2)

ESIM. 47

no aurinko tuollahan paistaa tuolla iha lapissa aurinko yötä (osoittaa ylös 'lappi') (SN1)

5.1.1.4. Täydentäminen

Kun natiivi antaa keskustelussa maahanmuuttajalle tämän hakeman termin tai auttaa tätä muutoin kielellisesti eteenpäin kerronnassaan, puhutaan tässä tutkimuksessa täydentämisestä. Siihen kuuluvat kieliopillisesti oikean muodon antaminen, oikean termin antaminen, lauseen jatkaminen tai muu vastaava kielellinen avustaminen. Täydentämisestä on oltava hyötyä maahanmuuttajalle, mutta hänen ei tarvitse välttämättä olla sen pyytäjä; suomalainen voi myös omatoimisesti ilman maahanmuuttajan erillistä pyyntöä auttaa täydentämällä. Maahanmuuttajista kaksi toi täydentämisen (he puhuivat auttamisesta) esille haastatteluissaan.

Väärin täydentämistä ei ole laskettu tässä tutkimuksessa mukaan täydentämiseen (ks. ESIM. 48), kuten ei ole laskettu myöskään muulla kuin suomen kielellä kommunikoidut täydennykset (ks. ESIM. 49). Jos siis maahanmuuttaja on esimerkiksi englanniksi kysynyt suomalaiselta jotain termiä, ja suomalainen on sen suomeksi antanut, ei tapausta ole laskettu täydentämisen joukkoon. Joskus oli vaikeaa erottaa, oliko kysymyksessä auttaminen kieliopillisessa muodossa vai maahanmuuttajan toisto (ks. ESIM. 50). Tällaisissa tapauksissa, joita ei ollut useita, on tapaus kirjattu sekä täydentämiseksi että toisen toistoksi.

ESIM. 48 (väärin täydentäminen)

MN2: vapaa vapa en muista sitä sana suomeksi

SM3: se on itsenäisyyspäivä

MN2: ei ole meillä ei ole itsenäisyys

ESIM. 49 (toisella kielellä täydentäminen)

MN4: joo öö öö - - - different (viittaa kädellä)

SM7: erilaisia

MN4: erilaisia ruoka

ESIM. 50 (sekä toisto että täydentäminen)

MN2: ystäviä työtoverit (selittää kädellä)

+SM4: työtovereita kyllä (nyökkää)

MN2: jaa

Sekä Ellis (1985: 136) että Larsen-Freeman ja Long (1991: 126) mainitsevat erääksi maahanmuuttajille suunnatun puheen piirteeksi laajennukset, joissa natiivi laajentaa ei-natiivin puheenvuoroa lisäämällä siihen jotain uutta. Periaatteessahan täydentämisessä on kyse samankaltaisesta asiasta. Barbara Freed puhuu avustamisista, ja määrittelee ne tilanteiksi, joissa ei-natiivi tarvitsee jotain sanaa tai oikeaa muotoa. Hänen tutkimuksensa mukaan natiivi osasi joskus ennustaa, mitä maahanmuuttaja oli sanomassa, ja auttoi ennen kuin maahanmuuttaja ehti apua pyytää, ja toisinaan natiivi antoi puuttuvan tiedon vastauksena ei-natiivin kysymykseen tai selvän tauon jälkeen. Avustamiset Freed lisäksi erottaa puheen korjaamisesta. (Freed 1980: 24.) Hänen määritelmänsä on hyvin lähellä tämän tutkimuksen täydentämis-käsitettä, johon ei Freedin määritelmää mukailleen kuulu kielen korjaaminen ilman maahanmuuttajan tarvetta siihen. Tässä tutkimuksessa löydetty suomalaisien täydentämistapaukset on summattu taulukkoon 14.

Taulukko 14.

TÄYDENTÄMINEN

mamu	kokenut	tapausta	1/100	kokematon	tapausta	1/100
MM1	+SN2	12	0,9125	SN1	5	0,5875
MN2	+SM4	22	2,4636	SM3	8	0,7030
MM3	+SN6	2	0,2444	SN5	7	0,7551
MN4	+SN8	4	0,3534	SM7	7	1,6129
	KA		0,9935	KA		0,9146

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa

1/100 = tapausta sataa sanaa kohden

KA = keskiarvo

Taulukon mukaan täydentämisessä ei keskimäärin ollut merkittävää eroa kokeneiden ja kokemattomien suomalaisten välillä. Kahden maahanmuuttajan osalta kokematon täydensi enemmän ja kahden muun osalta kokenut täydensi enemmän. Maahanmuuttajat MM3 ja MN4 olivat ne, joiden mielestä kokeneen parempaa ymmärtämistä edisti täydentäminen, mutta juuri heidän kohdallaan kokemattomat SN5 ja SM7 näyttävät täydentäneen enemmän kuin kokeneet +SN6 ja +SN8. Kukaan maahanmuuttaja ei maininnut täydentämisen puutetta kokemattomien huonomman ymmärtämisen syyksi. Tulosten valossa näyttääkin siltä, ettei tässä olekaan eroa.

Mikä voisi selittää sen, että MM3 ja MN4 ajattelivat saaneensa enemmän kielellistä täydennysapua kokeneilta, vaikka he todellisuudessa saivat sitä enemmän kokemattomilta? Yksi syy voi olla täydentämisen määritelmän huono vastaavuus sen kanssa, mitä maahanmuuttajat tarkoittivat auttamisella. Toisaalta mittaustulos voi olla epäselvä. Maahanmuuttajat voivat myös kokea saaneensa täydennysapua puheeseensa kokeneilta jotain muuta kuin suullista kautta esimerkiksi eleillä.

Mielenkiintoista oli myös havaita, että kokenut +SN8 väitti yhdeksi keinokseen saada maahanmuuttaja ymmärtämään termien antamisen, vaikka hän käytti täydentämistä (johon termien antaminen kuuluu) toiseksi vähiten kaikista suomalaisista. Kokematon SM7 puolestaan tiesi paremmin, sillä hän kertoi antaneensa termejä, ja siltä tutkimustuloskin vaikuttaisi. Silti, kuten edellä on mainittu, heidän kanssaan keskustellut maahanmuuttaja MN4 kertoi kokeneen +SN8 avustaneen häntä kielellisesti enemmän.

ESIM. 51

MM1: ää uks asia (näyttää sormella yksi) ei huva koska pppimea ei tule (viittoo ulospäin) mi-
na en (levittää kädet)

SN1: nii joo ei osaa nukkua (puistaa päätä)

MM1: nukku hyvin

SN1: joo joo se on

MM1: joo mina tarvi ää (peittää silmät käsillään)

SN1: aurinkoa ja sitten pimennystä jotain (peittää silmiä käsillään)

MM1: joo aurinko pimea joo aurinko

ESIM. 52

MM1: ee vvviisitoista kilometria

+SN2: joo (nyökkää)

MM1: joo

+SN2: jyvaskylästä

MM1: joo jyvaskylasta

ESIM. 53

MN2: onko se vasara tai

SM3: öö

MN2: tai ki (näyttää hakkausliikettä käsillä)

SM3: se on leka on tämmönen mutta tää on vasara

ESIM. 54

MN2: se on sama sama jos me juhlitän juhlitamme

+SM4: niin juhlimme

MN2: juhlimme me kutsut kutsumme kylään ja siten syomme juomme (viittoo käsillä) kes-
kustelemme

ESIM. 55

MM3: mine tarvitsen aa – (viittelöi)

SN5: yksinkertaisesti tarvitsee yksinkertaisesti (viittelöi)

MM3: joo

ESIM. 56

MM3: aa siela aa mm – hanela on aa hanen – lupsu (näyttää kädellä ylös-alas -liikettä) hanen
no hanen hanen (tekee samaa liikettä kuin edellä)

+SN6: kart

MM3: hanen (näyttää kuvasta)

+SN6: matkatavarat

MM3: joo matkatavarat

ESIM. 57

MN4: öö - - - ö kaikki öö – kaikki ystävät (viittelöi) jo ja perhe ja

SM7: sukulaiset

MN4: sukulaiset

ESIM. 58

+SN8: joo – ja - - mikä siellä on puun takana

MN4: öö – minä en tiedä (näyttää sormella kuvasta)

+SN8: karhu

MN4: karhu

5.1.1.5. Yleiset sanat

Maahanmuuttajien kertomasta voitiin havaita, että he mainitsivat ymmärtämistä auttavaksi piirteeksi yleiset termit ja yksinkertaiset sanat. Edellä jo käsitellyistä piirteistä synonymia osaltaan yrittää kuvata sitä, mitä maahanmuuttajat tarkoittivat yksinkertaisilla sanoilla. Myös yleisten sanojen on aiemmissa tutkimuksissa katsottu kuuluvan maahanmuuttajille suunnattuun puheeseen (Ellis 1985: 135). Larsen-Freeman ja Long sanovat, että natiivit käyttävät ei-natiiveille puhuessaan rajoitettua sanastoa ja että korkeataajuuksisten sanojen käyttö on natiivin yritys välttää ymmärtämisiongelmiä (1991: 119). Yleiset termit käsiteltiin tässä tutkimuksessa niiden luonteen vuoksi muista piirteistä hieman poikkeavalla tavalla.

Suomen kielen yleisimpiä sanoja on selvitetty tutkimuksessa, jonka tuloksena julkaistiin suomen kielen taajuussanasto vuonna 1979. Tämän uudempaa sanastoa ei ilmeisesti ainakaan tässä mittakaavassa ole sen jälkeen tehty. Taajuussanasto kertoo suomen yleiskielen sanojen yleisyyden, esiintymistiheyden eli frekvenssin. Sen aineisto on koottu neljältä eri alueelta, kaunokirjallisuudesta, radiosta, lehdistä ja tietokirjallisuudesta. Sanat on taajuussanastossa esitetty perusmuodoissaan, ja aineiston murteelliset tai puhekieliset muodot on yleiskielistetty. (Saukkonen, Haipus, Niemi-korpi & Sulkala 1979.) Koska tässä tutkimuksessa ollaan tekemisissä vain puhutun kielen kanssa, valitsin vertailukohteeksi radiokielen 100 yleisintä sanaa, sillä se oli lähinnä tämän tutkimuksen aineistoa. Toki on huomattava, että yli kahdenkymmenen

vuoden aikana puhuttu kieli on ehtinyt muuttua, eikä radiokieli vastaa normaalia arkipuhetta, mutta muutakaan lähdettä ei suomen kielen osalta ollut saatavilla.

Suomalaisten puheesta laskin radiokielen sadan yleisimmän sanan prosentuaalisen osuuden. Puhekielisistä tai murteellisista muodoista on laskettu niiden yleiskielliset versiot, koska taajuussanaston aineistokin on yleiskielistetty. Yhteensulautuneet kaksi sanaa on laskettu yhdeksi yleiseksi sanaksi, jos molemmat tai jompikumpi sanoista on sadan yleisimmän sanan joukossa. Adjektiivien komparatiivi ja superlatiivi muodot on laskettu positiivin mukaan, ellei se eroa asultaan merkittävästi positiivista (hyvä, parempi = kaksi eri sanaa). Kysymyssanoista vain *mitä* oli sadan yleisimmän sanan joukossa. Myös pronomini *mikä* oli tässä joukossa, ja sen kaikki muodot laskettiin mukaan. Muut homonyymit on laskettu taajuussanaston mukaisin perustein (ks. Saikkonen ym. 1979).

Vaikka maahanmuuttajat kertoivat yhdeksi ymmärtämistä auttavaksi piirteeksi yleiset sanat, ei voida väittää, että suomen kielen sata yleisintä sanaa olisivat maahanmuuttajien mielestä yleisimmät. Sadan yleisimmän radiokielen sanan joukossa ovat mm. hallitus sijalla 86 ja jumala sijalla 93 (Saikkonen ym. 1979), jotka tuskin kuuluvat edes suomalaisten jokapäiväiseen sanastoon. Radiokielisen aineiston heikkous onkin juuri se, että sen aineiston keruun ajankohta näkyy sanastossa selvästi, eikä se vastaa vapaata arkipäivän keskustelua. Maahanmuuttajille opetetaan kieltä ja sanastoa, tai he oppivat niitä, muiden perusteiden kuin sanojen yleisyyden pohjalta. Voidaan kuitenkin olettaa, että sadan yleisimmän sanan joukossa suurin osa on sellaisia, jotka maahanmuuttajat jo osaavat, sillä ne ovat kielemme keskeisintä sanastoa. Tämän tutkimuksen suomalaisten puheen yleisten sanojen prosentuaaliset osuudet näkyvät taulukossa 15.

Taulukko 15.

YLEISET SANAT

mamu	kokenut	%	kokematon	%
MM1	+SN2	51,5 %	SN1	54,1 %
MN2	+SM4	53,8 %	SM3	52,9 %
MM3	+SN6	54,4 %	SN5	51,6 %
MN4	+SN8	58,9 %	SM7	48,2 %
	KA	54,7 %	KA	51,7 %

% = yleisten sanojen prosentti osuus kaikista suomalaisen sanoista

KA = keskiarvo

Yleisten sanojen taulukosta voidaan havaita, että kokeneilla suomalaisilla yleisten sanojen osuus kaikista sanoista oli keskimäärin suurempi kuin kokemattomilla. Kuitenkin kokemattomista kolme käytti sanastoltaan yleisempää kieltä kuin kokenut +SN2, ja kokematon SN1 käytti enemmän yleisiä sanoja kuin kokeneet +SN2 ja +SM4. Kokemattoman SN1:n kanssa keskustellut maahanmuuttaja MM1 nimenomaan väitti, että hän ei käyttänyt yleisiä tai yksinkertaisia sanoja. Voi olla, että loput SN1:n käyttämistä sanoista olivat harvinaisia, jolloin MM1:lle tuli kuva hänen kielestään vaikeana ja ei-yleisiä sanoja täynnä olevana.

Taulukossa huomio kiinnittyy erityisesti kokeneeseen +SN8:an, jonka puheesta lähes 60 prosenttia oli yleisimpien sanojen joukossa, kun taas kokematon SM7 käytti puheessaan vain alle 50 prosenttia yleisiä sanoja. Ei ihme, että heidän kanssaan keskustellut MN4 kertoi SM7:n käyttäneen vaikeita ja ei-yleisiä sanoja. Myös +SN6:n ja SN5:n välinen ero on jokseenkin merkittävä, minkä huomasi myös heidän keskustelukumppaninsa MM3. Muiden kohdalla erot ovat melko pieniä, ja kuten sanottu, täytyy muistaa, ettei sata radiokielen yleisintä sanaa välttämättä korreloi maahanmuuttajien osaaman kielen kanssa. Voi olla, että +SN2, joka on suomi toisena kielenä -opettaja, käytti näennäisesti vähän yleisiä sanoja, mutta käyttikin sanoja, joiden tietää olevan maahanmuuttajaopiskelijoiden ymmärtämässä kielessä yleisiä.

Maahanmuuttajien mielipiteet kokeneiden ja kokemattomien suomalaisten yleisten sanojen käytössä osuvat jotakuinkin yhteen tutkimustulosten kanssa, vaikka erot paikoin ovatkin pieniä. Myös Mary Nurmisen tutkimuksen koehenkilöt käyttivät yleisiä sanoja enemmän kokeneina kuin kokemattomina (Nurminen 1994: 33–34), joten tämä tutkimus osaltaan vahvistaa hänen löydöstään. Esimerkeissä sadan ylei-

simmän sanan joukossa olleet sanat on lihavoitu. Esitän tässä esimerkkinä puhenäytteet suurimman eron yleisten sanojen prosentuaalisessa esiintymisessä saavuttaneilta suomalaisilta, kokeneelta +SN8:lta ja kokemattomalta SM7:ltä. Näytteet ovat saman tehtävän, kuvatehtävän, aikana käytyä keskustelua.

ESIM. 59

SM7: autio näyttää **olevan** saari

MN4: saari (näyttää kuvasta)

SM7: joo

MN4: muta pieni saari hän on yksin (nauraa)

SM7: pulassa - joo - **sit sieltä tulee** joku

MN4: ööh

SM7: veneellä **en tiä oisko** kaveri

MN4: juu kaveri

SM7: mm - - - - - **sitte menee** laittamaa - - - - - (katsoo kuvaa) **lähti** pakkamaan vaatteita **että** pääsee pääsee pois

MN4: mh täsä (näyttää kuvasta)

SM7: **ei** pääse kaveri **menee** takasi - - - - - postimies

MN4: postimies joo

SM7: postimies **kävi** asentamassa postilaa

MN4: mm joo (nauraa)

SM7: enää **ei** tarvitse **olla** yksin

MN4: joo

SM7: ystävä **voi** lähettää kortteja sinne postil

ESIM. 60

+SN8: hetkinen **minusta** tuntuu **että hän sanoo** (näyttää kuvasta) **minä käyn** pakkaamassa tavarani

MN4: joo (nyökkää)

+SN8: joo - **ja - tämä tulee kun tämä mies tulee** tänne saarelle **hän** varmasti pysyttää **tämän** tolpan **sitä** varten **että hän on** tavallaan löytänyt **uuden** saaren (tekee tolpan pystytysliikettä kädellä)

MN4: joo

+SN8: valloittaa tavallaan **sen no tämä mies sit tästä nyt hän on** pakannut (näyttää kuvasta)

MN4: mm (nyökkää)

+SN8: **hän tulee mitä hän** huomaa

MN4: hän menee (näyttää kuvasta) ja öö - mies - - - post posti

+SN8: aaa **nyt minä tiedänkin ei tämä ollutkaan mikaan** vallo **tämä on** postimies

5.1.2. Ei-sanalliset piirteet

Liisa Tiittulan mukaan ei-sanalliseen eli nonverbaaliseen viestintään kuuluvat prosodia, paralingvistiikka, kinestiikka sekä proksemiikka (1992: 43–44). Michael Argyle (1972) puolestaan tekee tarkempaa jakoa, mutta pääosin sisältö on samanlainen kuin Tiittulalla. Argyle jakaa nonverbaliikan kymmeneen osa-alueeseen: kosketus, etäisyys, kehon suuntaaminen, ulkoasu, asento, pään nyökkäykset, ilmeet, eleet, katse ja puheen nonverbaaliset piirteet (Argyle 1972: 246–251). Näistä nonverbaalisista viestinnän keinoista maahanmuuttajat mainitsivat ääntämisen selkeyden, puhenopeuden ja eleet. Kahta ensiksi mainittua ei ole tämän tutkimuksen puitteissa ollut mahdollista tutkia, mutta eleet sen sijaan voitiin ottaa mukaan analyysiin videoinnin ansiosta. Lisäksi maahanmuuttajat mainitsivat sukupuolen vaikutuksen ja läheisyyden ja tuttuuden tunteen. Näitä ei ole voitu sen kummemmin tutkia, mutta keskusteluiden reflektointiosuudessa (luku 4) niihin on jonkin verran puututtu. Taukoja on tarkasteltu tutkijan valitsemana tutkimuspiirteenä luvussa 5.2.3.

5.1.2.1. Eleet

Adam Kendon on määritellyt eleen. Hänen mukaansa se tarkoittaa mitä tahansa erillistä kehollista toimintaa, jota keskustelun osanottajat pitävät suoraan kuuluvana keskusteluprosessiin. Keholliset toiminnat, jotka on tuotettu palvelemaan harkittua tai aiottua kommunikointia, olivatpa ne tuotettu yhdessä puhutun ilmauksen kanssa tai ei, saavat nimen eleet. Ne eivät siten sisällä käyttäytymistä, joka on reagoivaa tai tunteellisesti ilmaisevaa tai pieniä tekoja (hermostolliset liikkeet), joista henkilö ei ole itse vastuussa. (Kendon 1985: 215–126.)

Kendonin kuvaus vastaa melko hyvin erottelua, jossa eleet jaetaan emblemeihin, illustraattoreihin ja regulaattoreihin. Ensin mainituilla tarkoitetaan eleitä, joilla on sanallinen vastine ja ne voivat siten korvata viestinnässä sanoja. Toiset ovat kielellistä viestiä seuraavia, tukevia tai täydentäviä, ja vaikka ne ovatkin informatiivisia, ovat ne heikosti tiedostettuja, eikä niitä voi korvata sanoilla. Regulaattorit puolestaan säätelevät interaktiota eli puheen ja kuuntelemisen vuorottelua (esim. pään nyökkäykset), ja ovat nekin melko tiedostamattomia. (Tiittula 1992: 44–45.)

Tässä työssä noudatetaan pääasiallisesti samanlaista tulkintaa eleestä, kuin Kendon on esittänyt. Tarkastellut eleet sopivat hyvin embleemin määrittelyn alle, mutta käytän niistä tässä nimitystä konkreettiset eleet. Niillä tarkoitetaan eleitä, joilla on sanallinen vastine eli konkreettinen tarkoite, ja joita voidaan olettaa käytettävän siten tietoisesti. Edellä mainittu Argylen jaottelu on hyödyllinen tässä tutkimuksessa siten, että eleet on irrotettu ilmeistä ja päänyökkäyksistä. Pään nyökkäysten ei katsota kuuluvan konkreettisiin eleisiin, vaikka ne voivat olla myös tiedostettuja. Päänpuistamiset sen sijaan on laskettu konkreettisiin eleisiin, mutta ne käsitellään erillään muista konkreettisista eleistä. Ilmeitä ei päästä tarkastelemaan videoinnista huolimatta, sillä keskustelussa puhujat istuivat lähes kasvokkain, ja näkyvässä on siten vain puolikas kummankin kasvoista.

Syitä eleiden käyttöönottoon keskustelussa ovat mm. puhujien suuri etäisyys, melu, kielellinen ilmaisukanava on varattu, osoittaminen, luonnehtiminen silloin, kun sanat kuvaisivat kohdetta epätarkasti, puhe koetaan liian suoraksi ja epäkohteliaaksi ja koska sanat eivät riitä (Kendon 1985: 215–233). Eleillä puhuja havainnollistaa mitä on sanomassa, erityisesti silloin, kun hänen verbaaliset kykynsä pettävät (Argyle 1972: 249). Näin käy usein maahanmuuttajalle suunnatussa puheessa. Kun verbaaliset keinot eivät riitä, kun puhekumppani ei ymmärrä, otetaan käyttöön jokin muu keino, kuten eleet.

Eleet kuuluvat yhtenä piirteenä maahanmuuttajille suunnattuun puheeseen. Näin raportoivat sekä Ellis (1985: 135) että Gass (1997: 71). Lisäksi suomalaisista seitsemän kahdeksasta ilmoitti käyttävänsä eleitä enemmän puhuessaan maahanmuuttajille kuin toisille suomalaisille. Maahanmuuttajista kaksi kertoi kokeneiden puhujien eleiden helpottaneen ymmärtämistä, mutta kolme sanoi kokemattomien olleen eleettömiä, vaikka heidän mielestään eleet kokemattomilta olisivat auttaneet ymmärtämään heitä paremmin. Taulukkoon 16 on koottu suomalaisten varsinaisten konkreettisten eleiden lukumäärät ja osuudet sadassa sanassa. Taulukossa 17 on puolestaan päänpuistamisten vastaavat lukemat.

Taulukko 16.

VARSINAISET KONKREETTISET ELEET

mamu	kokenut	tapausta	1/100	kokematon	tapausta	1/100
MM1	+SN2	31	2,3574	SN1	11	1,2926
MN2	+SM4	14	1,5677	SM3	5	0,4394
MM3	+SN6	25	3,0562	SN5	22	2,3732
MN4	+SN8	29	2,5618	SM7	5	1,1521
	KA		2,3858	KA		1,0515

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa

1/100 = tapausta sataa sanaa kohden

KA = keskiarvo

Tämän tutkimuksen kokeneet käyttivät huomattavasti enemmän konkreettisia eleitä kuin kokemattomat. Vain yksi kokematon ylsi eleiden määrässä yhden kokeneen edelle. Keskiarvoisesti kokeneet tekivät yli yhden eleen verran enemmän konkreettisia eleitä sadassa sanassa. Maahanmuuttajista MM1 ja MM3 ilmoittivat kokeneiden eleiden auttaneen heitä ymmärtämään. MM1, MN2 ja MN4 puolestaan totesivat, että kokemattoman eleettömyys teki ymmärtämisestä osaltaan hankalaa. MM3 ei oletettavasti siksi kommentoinut kokemattoman eleettömyyttä, koska hänen kanssaan keskustellut kokematon teki eleitä verrattain paljon. Väite eleettömyydestä ei taulukon mukaan pidä paikkaansa, sillä myös kokemattomat niitä tekivät, mutta voi tässäkin tapauksessa olla, että maahanmuuttajat huomasivat vain eron näiden kahden puhujan välillä.

Laskemalla vain konkreettiset eleet voitiin osaltaan rajoittaa kunkin persoonallisen kommunikointityylin vaikutusta eleiden määrään. Nonverbaalisen viestinnän käyttö riippuu kuitenkin paljon käyttäjänsä luonteesta ja siinä on yksilöllisiä eroja (Argyle 1972: 263), joten voi olla, että eroja taulukon luvuissa aiheuttavat myös persoonakohtaiset tekijät. Voi myös olla, että kokeneet ovat oppineet käyttämään eleitä, jopa persoonallisen tyyliinsä vastaisesti, suunnatessaan puhetta maahanmuuttajille.

Vierasta kieltä puhuvien on todettu käyttävän enemmän eleitä kuin äidinkieltään puhuvien (Kendon 1985: 229). Voisiko täten olla, että suomalaiset mukautuvat maahanmuuttajan tyyliin ja käyttävät enemmän eleitä, koska maahanmuuttajakin niin tekee? Maija Kalin (1995: 187) esittää, että maahanmuuttajille suunnattu puhe on

vieras kieli natiiville, ja se asettaa natiivin samanlaiseen tilanteeseen ei-natiivin kanssa. Täten käyttäessään vierasta kieltä eli maahanmuuttajille suunnattua puhetta, suomalaiset käyttävät enemmän eleitä kuin puhuessaan suomea suomalaisen kanssa.

ESIM. 61

SN1: ei kuka antaa sen reseptin

MM1: aha

SN1: kuka kirjoittaa (**kirjoittaa sormella pöytään**)

ESIM. 62

ei oo grilli koska grilli pitää rakentaa mikäs se on jos laitetaan vaan puita (**näyttää käsillä, miten puut asetetaan nuotioon**) (+SN2)

ESIM. 63

onks ilmapalloja ja näitä tämmösiä torvia (**tekee kädellä suun eteen torven**) joilla soitetaan ja serpentiiniä ja (viittoo kädellä) (SM3)

ESIM. 64

meidän pitäisi suunnitella sillä tavalla että yhdistetään kummankin kulttuuri sinun kulttuurisi ja minun minun kulttuurini (**viittaa kädellä ensin MN2:ta ja sitten itseään**) (+SM4)

ESIM. 65

toinen sana aamulla sinä juot saatat juoda sitä (**näyttää kädellä juontiliikettä suun edessä**) (SN5)

ESIM. 66

ei torilla se on semmonen rakennus (**piirtää kädellä ilmaan rakennuksen muodon**) (+SN6)

ESIM. 67

mm - ja lahjaksi saa kattiloita (**tekee käsillä kattilan muodon**) ja tämmöstä (SM7)

ESIM. 68

onko oletko nyt huomannut kun olet ollut jo yksitoista kuukautta suomessa että mitä on samanlaista (viittelöi) sinun kotimaassa ja täällä suomessa (**näyttää kädellä ´sinun´ ja ´minun´**) (+SN8)

Taulukko 17.

PÄÄNPUISTAMISET NEGAATION MERKIKSI

mamu	kokenut	tapausta	1/100	kokematon	tapausta	1/100
MM1	+SN2	15	1,1407	SN1	5	0,5875
MN2	+SM4	3	0,3359	SM3	1	0,0879
MM3	+SN6	3	0,3667	SN5	3	0,3236
MN4	+SN8	2	0,1767	SM7	2	0,4608
	KA		0,5050	KA		0,3650

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa

1/100 = tapausta sataa sanaa kohden

KA = keskiarvo

Taulukkoon 17 on koottu kaikki päänpuistamistapausten määrät suomalaisilla. Siitä nähdään, että suurta eroa kokeneiden ja kokemattomien välillä ei ole. Päänpuistamisten lukumäärään vaikuttaa oleellisesti keskustelun kulku ja se, kuinka monta negatiota siinä ylipäänsä on. Lisäksi näitä tapauksia ei määrällisesti ole paljon, joten suurten johtopäätöksien vetäminen tuloksesta olisi epätieteellistä. Voidaan ehkä ajatella päänpuistamisten antavan hieman lisävahvistusta sille, että kokeneet todella tekivät enemmän konkreettisia eleitä kuin kokemattomat, vaikka yksi kokenut ei niitä kokemattonta enemmän käyttänytkään. Päänpuistamisia ei kukaan maahanmuuttajista tai suomalaisista erikseen maininnut haastatteluissa.

5.1.2.2 Muut ei-sanalliset piirteet

Nonverbaalisista viestinnän keinoista maahanmuuttajat mainitsivat ääntämisen selkeyden, puhenopeuden, eleet (ks. edellinen luku) ja lisäksi sukupuolen vaikutuksen ja läheisyyden tunteen. Asioita on tarkasteltu aiemmin luvussa 4. Koska edellä mainittuja piirteitä ei tämän tutkimuksen puitteissa pystytä tutkimaan, jää jäljelle vain maahanmuuttajien mielipide.

Kahden maahanmuuttajan mielestä kokeneiden selkeämpi ääntämys helpotti ymmärtämistä. Huonosta ääntämyksestä ei sinänsä kokemattomia moitittu, mutta kaksi maahanmuuttajaa sanoi kokemattomien puhuneen kuin toiselle suomalaiselle. Pu-

heen hitaudesta kokenutta kiitteli yksi maahanmuuttaja, mutta kolme kertoi kokemattomien puhuneen liian nopeasti, mikä hankaloitti ymmärtämistä. Sekä selkeä ääntämys että puheen hitaus ovat aiempien tutkimusten mukaan piirteitä, jotka kuuluvat maahanmuuttajille suunnattuun puheeseen (Ellis 1985: 135, Larsen-Freeman & Long 1991: 125). Ken Kelschin (1985) tutkimuksen mukaan hitaampi puhe auttoi selkeästi ymmärtämistä, kun taas puheen muilla modifikaatioilla ei ollut yhtä selkeää vaikutusta ymmärtämiseen. Tämän tutkimuksen maahanmuuttajien mielestä nopea puhe todellakin hankaloittaa ymmärrystä, ja sitä esiintyi heidän mielestään enemmän juuri kokemattomilla maahanmuuttajille puhujilla.

Läheisyyden ja tuttuuden tunteeseen ymmärrystä auttavana tekijänä on jo aiemmin tässä tutkimuksessa puututtu (ks. 4.1.1.). Tällainen affektiivinen tekijä ei varmaankaan sinänsä auta ymmärtämistä, mutta tekee keskustelutilanteesta mukavamman ja maahanmuuttaja kokee itsensä paremmin hyväksytyksi. Samoin sukupuolen vaikutus keskustelun kulkuun on subjektiivinen kokemus. Vaikka olettaisi, ettei sillä ole mitään tekemistä ymmärtämisen kanssa, ainakin yksi maahanmuuttaja, MN4 väitti, että naiset ymmärtävät aina toisiaan paremmin kuin miehiä.

Kaksi maahanmuuttajista, MM3 ja MN4, kertoi kokeneiden tuntuneen lähisimmiltä keskustelukumppaneilta kuin kokemattomat. Tästä ei vielä voida päätellä, että piirre sinällään tekisi kenestäkään hyvää maahanmuuttajille puhujaa. Voi olla, että koska kokeneille tilanne, jossa maahanmuuttaja on keskustelukumppanina, oli tuttu eikä lainkaan jännittävä (kuten kaikki kokeneet raportoivat), he pystyivät toimimaan siinä siten, että ilmapiiri keskustelussa oli lämpöinen. Kokemattomien uuden tilanteen aiheuttama hermostuneisuus on voinut tuntua keskusteluilmapiiirissä, ja maahanmuuttajat ovat sen myös havainneet.

5.2. Tutkijan valitsevat piirteet

Vaikka tutkimuksen alkuperäinen idea olikin tarkastella vain niitä piirteitä, joita maahanmuuttajat tuovat esille, on tässä työssä analysoitu myös muutama muu keskustelun piirre. Perehtyessäni alan kirjallisuuteen toistuivat samat maahanmuuttajille suunnatusta puheesta löydetty modifikaatiot useissa tutkimuksissa. Pitkälti tästä syystä johtuen valitsin tutkittaviksi piirteiksi vielä toiston, kysymykset, tauot ja epäkieliopillisuudet. Vaikkeivät maahanmuuttajat juuri näitä piirteitä esille tuoneet-

kaan, saattaa niillä kuitenkin olla jokin yhteys siihen, mikä teki kokeneiden puheesta helpommin ymmärrettävää. On siis mielenkiintoista katsoa, onko näiden piirteiden esiintymisessä eroja kokeneiden ja kokemattomien välillä.

5.2.1. Toisto

Tässä työssä toistolla tarkoitetaan asian tai termin kokonaista tai osittaista toistamista omasta tai toisen puheesta. Näitä kahta toiston lajia tarkastelleen erillisinä kokonaisuuksina, koska halusin selvittää, onko eri toistotyypeissä eroa kokeneiden ja kokemattomien välillä. Osittaisella toistolla tarkoitetaan tapausta, jossa esimerkiksi suomalainen toistaa maahanmuuttajan edellä käyttämän termin, mutta lisää siihen toistokerralla jotain omaa ainesta (ks. ESIM. 69). Änkytyksen kaltaista itsen toistoa ei ole laskettu, sillä se ei ole tarkoitettu niinkään maahanmuuttajan ymmärtämisen avuksi, vaan on usein hallitsematonta henkilön oman puheen sisäistä jäsentelyä (ks. ESIM. 70). Käytännössä tällaisten piirteiden erottaminen varsinaisesta toistosta oli helppoa.

Lisäksi minimipalautteina toimivia sanoja (*joo, niin*) ei lasketa itsen eikä toisen toistoksi, jos suomalainen käyttää samaa minimipalautetta muutoinkin. Ainoastaan, jos kyseinen sana on toistettu samalla tavalla kuin maahanmuuttaja tai itse edellä, on se laskettu toistotapaukseksi (ks. ESIM. 71). Tapauksia, joissa maahanmuuttaja pyytää toistoa, ei lasketa toistoksi, sillä silloin suomalainen ei käytä toistoa omana strategianaan, vaan ulkopuolisen pyytämänä keinona. Joskus voi olla hankala erottaa, onko kyseessä itsen vai toisen toisto. Tällöin periaatteena tässä työssä on ollut, että jos suomalainen on sanonut sanan ensin, ja maahanmuuttaja on sen toistanut heti perään, ja suomalainen vielä kerran toistaa saman asian, on tämä itsen toistoa, koska suomalainen on sanan alun perin sanonut (ks. ESIM. 72).

ESIM. 69 (osittainen toisto)

SN1: onko kahvia

MM1: joo (nyökkää) kahvia leipaa viinia mehua (SN1 nyökkää) ja ja kakku

SN1: täytekakku joo

ESIM. 70 (änkytyksenomainen toisto)

vaikka perinneruoka perinneruoka saattaa olla niinku karjalan karjalanpiirakat tai (SN5)

ESIM. 71 (minimipalautteen toisto)

+SN2: osaatko laulaa

MM1: joojoojoo

+SN2: joojoojoo

ESIM. 72 (itsen toiston erikoistapaus)

MM1: mm alas (osoittaa sormella alas pöydän viereen)

+SN2: maassa joo (nyökkää)

MM1: maassa joo maassa

+SN2: maassa

Sekä Ellis (1985a: 136) että Larsen-Freeman ja Long (1991: 126) kertovat toiston kuuluvan useiden tutkimusten mukaan maahanmuuttajille suunnattuun puheeseen. Omassa tutkimuksessaan Ellis on osoittanut, että ainakin opettajapuheessa oppijan kielen taitotason noustessa opettajan itsen toisto vähenee (Ellis 1985b: 73). Itsen ja toisen toisto kuuluvat Michael H. Longin modifikaatioiden jaottelussa interaktionaalisiin modifikaatioihin eli vuorovaikutusrakenteen muokkauksiin (Long 1983a: 211). Tässä tutkimuksessa suomalaisilta löydettyjen toistojen kokonaismäärät näkyvät taulukossa 18.

Taulukko 18.

TOISTOT (SEKÄ ITSEN ETTÄ TOISEN)

mamu	kokenut	tapausta	1/100	kokematon	tapausta	1/100
MM1	+SN2	23	1,7490	SN1	8	0,9401
MN2	+SM4	18	2,0157	SM3	9	0,7909
MM3	+SN6	13	1,5892	SN5	7	0,7551
MN4	+SN8	16	1,4134	SM7	11	2,5346
	KA		1,6918	KA		1,2552

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa

1/100 = tapausta sataa sanaa kohden

KA = keskiarvo

Näyttäisi siltä, että kokeneet käyttävät toistoa keskimääräisesti hieman enemmän kuin kokemattomat, vaikka ero ei olekaan suuri. SM7:n suuri lukema nostaa ko-

kemattomien keskiarvoa. Taulukoista 19 ja 20 nähdään, miten edellä olevassa taulukossa mainitut kaikki toistotapaukset jakautuvat itsen ja toisen toiston suhteen.

Taulukko 19.

ITSEN TOISTO

mamu	kokenut	tapausta	1/100	kokematon	tapausta	1/100
MM1	+SN2	10	0,7605	SN1	0	0
MN2	+SM4	4	0,4479	SM3	1	0,0879
MM3	+SN6	2	0,2444	SN5	4	0,4315
MN4	+SN8	7	0,6184	SM7	1	0,2304
	KA		0,5178	KA		0,1875

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa
 1/100 = tapausta sataa sanaa kohden
 KA = keskiarvo

Taulukko 20.

TOISEN TOISTO

mamu	kokenut	tapausta	1/100	kokematon	tapausta	1/100
MM1	+SN2	13	0,9886	SN1	8	0,9401
MN2	+SM4	14	1,5677	SM3	8	0,7030
MM3	+SN6	11	1,3447	SN5	3	0,3236
MN4	+SN8	9	0,7951	SM7	10	2,3041
	KA		1,1740	KA		1,0677

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa
 1/100 = tapausta sataa sanaa kohden
 KA = keskiarvo

Ensiksi on syytä huomata eri toistolajien määrälliset erot. Toisen toisto on selkeästi yleisemmin käytetty strategia kuin itsen toisto sekä kokeneilla että kokemattomilla. Määrällisesti kokemattomilla näitä tapauksia oli erittäin vähän. Yksi kokemattomista, SN1, ei käyttänyt itsen toistoa lainkaan. Lisäksi SM7:n yhdistetyssä taulukossa havaittu toistojen suuri määrä kasautuu nimenomaan toisen toistoksi.

Eri toistolajien välillä näyttäisi olevan jonkin verran eroa kokeneiden ja kokemattomien suhteen. Toisen toiston tapaukset menevät kokeneilla ja kokemattomilla lähes tasan, mutta itsen toistossa kokeneilla on hieman suurempi keskiarvo kuin kokemattomilla. Erot ovat kuitenkin niin pieniä, että mitään johtopäätöksiä tästä on vaikea vetää. Mielenkiintoista on huomata, että kokeneista kaikki kertoivat toiston yhdeksi keinoksi, jolla he yrittivät saada maahanmuuttajan ymmärtämään, mutta kokemattomista tätä ei maininnut kukaan, eivätkä sitä huomanneet ilmeisesti myöskään maahanmuuttajat. Toisto saattaa olla keino, jota maahanmuuttajat eivät edes huomaa käytettävän, ellei se ole erityisen liioiteltua. Voi myös olla niin, että maahanmuuttajat kokivat, ettei toistosta ollut heille apua, joten he eivät sitä haastattelussa edes maininneet, tai he ajattelivat sen kuuluvan suomalaisen puhetyyliin muutoinkin kuin vain heille suunnattuna apuna. Tässä näemme, että se, minkä me suomalaiset ehkä ajatellaamme auttavan maahanmuuttajia ymmärtämään, saattaa olla toissijaista heille. He arvostavat toisia piirteitä heille suunnatussa puheessa.

ESIM. 73

MN2: paistamme piirakoita

SM3: piirakoita nii justiisa

MN2: joo piirakoita

SM3: piirakoita paist

ESIM. 74

+SM4: päivällä

MN2: joo

+SM4: päivällä voisi olla hyvä

ESIM. 75

SN5: puhunko liian nopeesti

MM3: nopeesti

SN5: minä (osoittaa itseään)

MM3: normali

SN5: normaali

ESIM. 76

MM3: joo moimoi

+SN6: moimoi sano nii

ESIM. 77

MN4: ää sairashenkilö

SM7: joo sairashenkilö

ESIM. 78

MN4: öö - minä en tiedä

+SN8: karhu

MN4: karhu

+SN8: karhu

5.2.2 Kysymykset

Maahanmuuttajille suunnatussa puheessa on tutkimusten mukaan enemmän kysymyksiä kuin kahden natiivin välisissä keskusteluissa (Ellis 1985:135–136, Larsen-Freeman & Long 1991: 125–126). Näin siksi, että kysymykset todennäköisemmin saavat ei-natiivin mukaan keskusteluun (Larsen-Freeman & Long: 123). Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu muodoltaan kahdentyyppisiä kysymyksiä: kyllä/ei-kysymyksiä ja mikä/kuka-kysymyksiä. Myös tutkimuskirjallisuudessa kysymykset on totuttu jakamaan näin.

Kysymyksillä on maahanmuuttajille suunnatussa puheessa usein hieman erilaisia funktioita kuin äidinkielisten välisessä puheessa. Niitä käytetään varmistustarkistuksina (confirmation checks) tiedusteltaessa, ymmärsikö natiivi itse oikein ei-natiivin puhetta, ymmärrystarkistuksina (comprehension checks) kysyttäessä, ymmärsikö ei-natiivi ja selvennystarkistuksina (clarification requests), kun natiivi pyytää ei-natiivilta selvennystä tämän puhumaan (Ellis 1985: 136). Tässä tutkimuksessa ei tarkastella kysymysten funktiota keskustelussa, sillä se olisi paisuttanut tutkimusta paljon. Keskityn kysymystapausten määrälliseen esiintymiseen suomalaisilla.

Retorisia kysymyksiä, eli kysymyksiä, joihin ei odoteta vastausta, ei ole laskettu kysymystapauksiin (ks. ESIM. 85). Näitä kysymyksiä ei ollut monta, joten vaikken niiden luokittelussa ja tunnistamisessa täysin olisikaan onnistunut, ei niiden laskematta jättäminen pääse juuri tuloksiin vaikuttamaan. Samoin ilman kysymyssanaa tai selvää kysymykseen viittaavaa sanaa olevat toteamuslauseet on jätetty pois laskuista, sillä niitä on vaikea luokitella. Sellaisia esiintyy yleensä ns. ääneen pohtimistilanteissa. Kyllä/ei-kysymykset ovat siis sellaisia, joihin voi vastata lyhyesti jommallakummalla sanalla. Ko/kö-kysymysten lisäksi niihin katsotaan tässä tutki-

muksessa kuuluvan *vai*-sanalla ilmaistut kysymyksen omaiset lauseet ja *entäs*-sanalla kysymyksiksi muotoillut lauseet, jos pääkysymys on ollut joku edellä mainituista kyllä/ei-kysymyksistä. Myöskään vaillinaisia kysymyksiä, siis syystä tai toisesta kesken jääneitä kysymyksiä ei ole laskettu kysymystapauksiksi, koska ne keskustelussa yleensä ohitetaan vastaamatta. Kaksoiskysymykset (tyyppiä Tiedätkö, missä...) on laskettu kahdeksi kysymystapaukseksi, koska näissä voidaan odottaa kumpaankin vastausta (Kyllä tiedän, se on...).

Mikä/kuka -kysymykset ovat kysymyksiä, jotka alkavat tai sisältävät erillisen kysymyksen, myös jonkin muun kuin *mikä* tai *kuka* sanoista johdetun kysymyksen (esim. *milloin*, *kuinka*). Näistä kysymyksistä käytetään lyhennettä mi/ku-kysymykset, ja kyllä/ei-kysymyksistä lyhennettä k/e-kysymykset. Kaikkien aineistosta löydettyjen suomalaisten kysymystapausten määrät on ilmoitettu taulukossa 21. Taulukossa 22 on k/e-kysymykset ja taulukossa 23 mi/ku-kysymykset.

Taulukko 21.

KYSYMYKSET (SEKÄ KYLLÄ/EI ETTÄ MI/KU)

mamu	kokenut	tapausta	1/100	kokematon	tapausta	1/100
MM1	+SN2	85	6,4639	SN1	43	5,0529
MN2	+SM4	31	3,4714	SM3	21	1,8453
MM3	+SN6	38	4,6455	SN5	17	1,8339
MN4	+SN8	44	3,8869	SM7	22	5,0691
	KA		4,6170	KA		3,4503

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa

1/100 = tapausta sataa sanaa kohden

KA = keskiarvo

Taulukon perusteella voidaan sanoa, että kokeneet käyttivät keskimääräisesti enemmän kysymyksiä maahanmuuttajille suunnatussa puheessa kuin kokemattomat. Kun taulukkoa tarkastellaan tarkemmin, huomataan, että itse asiassa kaksi kokemattonta, SN1 ja SM7, käyttävät kysymyksiä enemmän kuin kolme kokenutta. SM7 oli myös ainoa suomalaisista, joka mainitsi kyselemisen keinokseen maahanmuuttajille suunnatussa puheessaan.

Tulos ei siis ole yksiselitteinen. Kahden kokemattoman, SM3 ja SN5, osalta kysymysten määrä jää selvästi alhaisemmaksi kuin muiden keskustelijoiden. Kaiken kaikkiaan kysymyksiä tehtiin melko paljon. Erityisesti kokeneen +SN2 osalta kysymyksiä oli paljon. Tämä voi osaltaan johtua siitä, että hän on maahanmuuttajien kieltenopettaja, ja käyttää opettavaa kieltä kysymyksineen myös tässä keskustelussa.

Taulukko 22.

K/E-KYSYMYKSET

mamu	kokenut	tapausta	1/100	kokematon	tapausta	1/100
MM1	+SN2	42	3,1939	SN1	17	1,9976
MN2	+SM4	18	2,0157	SM3	12	1,0545
MM3	+SN6	20	2,4450	SN5	7	0,7551
MN4	+SN8	16	1,4134	SM7	15	3,4562
	KA		2,2670	KA		1,8159

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa

1/100 = tapausta sataa sanaa kohden

KA = keskiarvo

K/e-kysymyksiä näyttivät keskimäärin tekevän enemmän kokeneet. Kunkin keskustelun sisällä kokeneet kysyivät näitä kysymyksiä enemmän kolmessa keskustelussa neljästä. Yksi kokematon (SM7) kyseli k/e-kysymyksiä huomattavasti enemmän kuin kokenut (+SN8), itse asiassa suhteellisesti eniten koko suomalaisten joukossa.

Taulukko 23.

MI/KU-KYSYMYKSET

mamu	kokenut	tapausta	1/100	kokematon	tapausta	1/100
MM1	+SN2	43	3,2700	SN1	26	3,0552
MN2	+SM4	13	1,4558	SM3	9	0,7909
MM3	+SN6	18	2,2005	SN5	10	1,0787
MN4	+SN8	28	2,4735	SM7	7	1,6129
	KA		2,3500	KA		1,6344

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa

1/100 = tapausta sataa sanaa kohden

KA = keskiarvo

Keskimääräisesti sekä k/e että mi/ku-kysymyksiä tekivät enemmän kokeneet. Määrissä on kuitenkin hajontaa. Mi/ku-kysymyksiä kyselivät kussakin keskustelussa enemmän kaikki kokeneet. Kun k/e-kysymyksiä teki MN4:n kanssa keskustellessaan enemmän SM7, mi/ku-kysymyksissä taas kokenut +SN8 oli heistä kahdesta se, joka kyseli enemmän. Kun vertaillaan kaikkia suomalaisia keskenään, ei vain kunkin keskustelun sisällä, huomataan, että kaksi kokemattonta, SN1 ja SM7, tekivät enemmän mi/ku-kysymyksiä kuin kaksi kokeneista (+SM4 ja +SN6).

Vertailtaessa k/e ja mi/ku-kysymysten määrää keskenään, ei näiden kahden kysymyslajin välille synny merkittävää eroa. Sekä kokeneet että kokemattomat käyttivät keskimääräisesti melko tasaisesti molempia kysymyslajeja. Yksilöiden välillä oli jonkin verran hajontaa. Kokenut +SM4 suosi keskustelussa enemmän k/e-kysymyksiä, mutta kokenut +SN8 puolestaan tuntui suosivan enemmän mi/ku-kysymyksiä. Kokemattomista SN1 käytti enemmän mi/ku-kysymyksiä, mutta kokematon SM7 taas paljon enemmän k/e-kysymyksiä. Pelkkä kysymysten määrä ei sinällään kerro paljoa, ja voi olla, että niiden funktioita tarkastelemalla päästäisiin paremmin selville kokeneiden ja kokemattomien eroista. Se ei kuitenkaan ollut tämän tutkimuksen puitteissa mielekäästä, sillä tutkimus olisi laajentunut liikaa uusille alueille.

Larsen-Freeman ja Long (sekä Ellis 1985a) esittävät, että maahanmuuttajille suunnatussa puheessa suosittaisiin k/e-kysymyksiä, koska ne tekevät ei-natiivin kielellisen tehtävän ja sitä kautta keskusteluroolin helpommaksi (Larsen-Freeman & Long 1991: 123). Kaikki eivät ole löytäneet kovin merkittäviä eroja, sillä esimerkiksi Barbara Freedin (1980: 21) tutkimuksessa lauseista 11 prosenttia on mi/ku-kysymyksiä ja 14 prosenttia k/e-kysymyksiä.

Tämän tutkimuksen tulokset eivät näyttäisi puoltavan käsitystä k/e-kysymysten vallitsevuudesta, vaan pikemminkin tulokset ovat ristiriitaisia; osa suomalaista käytti enemmän k/e-kysymyksiä, osa enemmän mi/ku-kysymyksiä ja osa tasaisesti molempia. Toki esimerkiksi keskustelutehtävät saattoivat olla sellaisia, että molempia kysymystyyppäjä tarvittiin, mutta silti kysymystyyppien valintaan vaikuttaa varmasti joku muukin seikka kuin vain käytössä oleva rekisteri eli maahanmuuttajille suunnattu puhe. Jos keskustelussa olisi vain k/e-kysymyksiä, olisi maahanmuuttajan rooli siinä melko vähäinen, ja suomalainen pääsisi ohjaamaan keskustelua liikaa. Mi/ku-kysymykset antavat maahanmuuttajalle kommentointimahdollisuuksia. Lisäksi itse opettajana en olisi valmis yhtymään väitteeseen, että k/e-kysymykset ovat aina

kielellisesti helpompia, sillä aina niihinkään ei riitä vastaukseksi pelkkä kyllä tai ei, sillä se voisi olla jopa hyvän tavan vastaista (esim. Anteeksi, onko teillä kelloa? Kylä.).

ESIM. 79

+SN8: mitäs sitte sen kalan kanssa

MN4: ää perunan kansa

+SN8: peruperunat ois hyvät juu (nyökyttää)

ESIM. 80

SN7: saako mies niitä lahjoja

MN4: öö joo ja

SN7: saa

ESIM. 81

+SN6: ja siten me juhlitaan - minkälaista ruokaa sinä haluaisit tarjota sinun kotimaan ruokaa (viittaa MM3:a)

MM3: joo

+SN6: mitä sinä tarjoisit

MM3: ää mm ää ahiako - ahiakoo - kanan kanan kana kansa

ESIM. 82

SN5: kahe kaheksan - kaheksan illalla niinkö

MM3: aa

SN5: vai

MM3: joo

ESIM. 83

+SM4: mm niin hetkinen (katsoo seinällä olevaa karttaa) mistäs kuinkas kaukana petroskoi näkyykös se tuossa en ole koskaan käynyt

MN2: se oon venajalla pohjoisessa mutta

ESIM. 84

SM3: joo sitte on onks teillä simaa

MN2: ei ei ole

ESIM. 85 (retorinen kysymys, ei ole laskettu kysymystapaukseksi)

MM1: ja pieni asemako joo

+SN2: (nojaa käteensä) mikähän paikka se voisi olla lähellä vaajakoskea

MM1: sinne menee heinola ja Ilahti helsinki (viitto käsillä)

ESIM. 86

SN1: joo nonii miltäs tämä on tämä suomalainen ruoka maistunu onko iha hyvä

MM1: joo joo

SN1: mikä on

MM1: paha

SN1: paha

MM1: nii hernekeito

5.2.3. Tauot

Tässä tutkimuksessa tauoiksi on määritelty ns. äänettömät puheen tauot. Ne ovat nimensä mukaisesti hiljaisuutta, eikä niissä ole mitään täytelisäkkeitä, kuten pikkusanoja tai ei-leksikaalisia äännähdyksiä (*joo, öö, mm*). Äänettömien taukojen vastakohtana ovat täytetyt tauot, joiden aikana ei puhuta varsinaista asiaa, vaan tauot on täytetty semanttisesti tyhjillä täytelisäkkeillä (*tota, niinku*). (Tiittula 1992: 73.) Tauot on tässä työssä merkitty litterointivaiheessa keskusteluihin yhdysmerkein (-). Mitä enemmän merkkejä on, sitä pitempi tauko on. Olen itse jokaisessa tapauksessa arvioinut tauon keston ilman ajanottoa, joten pientä heittoa taukojen pituuksissa voi olla. Olen kuitenkin alusta loppuun saakka itse tehnyt taukomerkinnät, joten todennäköisesti ne ovat kohtalaisen samanmittaisia, koska ne on tehnyt sama henkilö, ja hyvin nopeasti litteroinnin kuluessa taukojen merkkäamisestä tuli intuitiivinen rutiini. Yksi tauomerkki vastaa juuri havaittavaa taukoa, joka on kuitenkin selkeästi pitempi kuin sanojen väli tai puheenvuorosta toiseen siirtyminen normaalisti.

Maahanmuuttajille suunnatun puheen piirteisiin luetaan taukojen suurempi määrä suhteessa kahden natiivin keskusteluihin (Larsen-Freeman & Long 1991: 125, Gass 1997: 69). Mary Nurminen oletti tutkimuksensa alussa, että kokeneet tauottaisivat enemmän puhettaan, mutta hänen aineistostaan kävikin ilmi, että itse asiassa hänen koehenkilönsä käyttivät tauotusta vähemmän kokeneina kuin kokemattomina (Nurminen 1994: 71).

Tässä työssä tauoiksi lasketaan siis edellä mainitut äänettömät tauot. Ne lasketaan silloin, kun ne esiintyvät selkeästi suomalaisen puheenvuorossa, eli sen sisällä. Puheenvuoron lopun tai alun taukoja ei lasketa, koska niistä on hankala päätellä, mil-

loin alkaa tai loppuu toisen puhujan vuoro. Myöskään suomalaisen lukemistaukoja (kun hän lukee tehtäväpaperia itsekseen) ei tässä lasketa tauoiksi. Kappaleen lopun esimerkeiksi on valittu tyypillisimpiä taukotapauksia. Suomalaisilta lasketut taukojen määrät näkyvät taulukossa 24.

Taulukko 24.

TAUOT

mamu	kokenut	tapausta	1/100	kokematon	tapausta	1/100
MM1	+SN2	31	2,3574	SN1	34	3,9953
MN2	+SM4	23	2,5760	SM3	75	6,5905
MM3	+SN6	62	7,5795	SN5	63	6,7961
MN4	+SN8	58	5,1237	SM7	85	19,5853
	KA		4,4092	KA		9,2418

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa

1/100 = tapausta sataa sanaa kohden

KA = keskiarvo

Näyttäisi keskimäärin siltä, että kokeneet käyttävät taukoja puhuessaan maahanmuuttajille vähemmän kuin kokemattomat. Keskusteluiden sisällä vain yksi kokenut (+SN6) käytti enemmän taukoja kuin kokematon (SN5). Tämä voi selittyä esimerkiksi sillä, että juuri kyseinen kokematon SN5 käytti puheessaan huomattavan paljon muita enemmän täytelisäkkeitä (ks. ESIM. 90), joita ei tässä työssä laskettu tauoiksi (ks. myös 3.4.). Vertailtaessa kaikkia keskustelijoita toisiinsa huomataan kokemattomista kolmen keskiarvolukujen menevän taukojen määrässä alle kokeneen +SN6:n määrän.

Keskustelijoista kokematon SM7 käytti huomattavasti paljon enemmän tauotusta kuin muut keskustelijat. Tämä näkyy videollakin, sillä siinä on useita hiljaisia hetkiä SM7:n taholta. Hänen sanamääränsä jäi puoleen tai kolmasosaan muiden suomalaisten sanamäärästä, vaikka ajallisesti hänen keskustelunsa oli muiden kanssa yhtenevä. Maahanmuuttaja MN4 näyttää näiden hiljaisten hetkien aikana varsin vaivautuneelta. Ehkä tämäkin oli syynä siihen, miksi hän kertoi viihtyneensä ja tunteensa olonsa läheisemmäksi keskustellessaan kokeneen +SN8:n kanssa.

Taukojen määrä näyttäisi siis olevan suurempi kokemattomilla kuin kokeneilla. Tämä tulos vahvistaa Mary Nurmisen (1994) löydöstä hänen koehenkilöittensä osalta. Miksi sitten kokemattomat käyttävät vähemmän taukoja? Olen samaa mieltä Nurmisen kanssa siitä, että todennäköisesti puhe kokeneilla on sujuvampaa siksi, että he tietävät jo, miten maahanmuuttajille puhutaan, mitkä ovat mahdolliset ongelma-kohtat ja he osaavat ottaa keinonsa käyttöön nopeammin kuin kokemattomat. Kokemattomat tarvitsevat ehkä enemmän aikaa prosessoidessaan keskustelua ja miettiessään, miten he selittävät asiat kieltä huonosti taitavalle. Paradoksaalista kyllä, kokemattomat sanoivat itse, ettei heidän tarvitse tietoisesti miettiä puhettaan, kun taas kokeneet tarkkailivat kieltään tietoisesti.

ESIM. 87

nii - hyvä - - - oletko sinä koskaan ollut tämmöisellä telttaretkellä (+SN8)

ESIM. 88

SN7: mm - mistä maasta sinä o

MN4. ää kosovosta

SN7: kosovosta (MN4 nyökkää, SM7 nyökyttää) - - - - - onkos niissä jouluissa - - - yhteistä ohjelmaa

ESIM. 89

onko vaikeaa - - - äm - äm - noo - äm (+SN6)

ESIM. 90

sitten totanoinni - ne pitää olla sellaset juhlat jossa niinku totanoinni (viittelöi) - öö - mikä mikä näistä ois niinku sun kulttuurissa ruoka tai niinku mitä mikä on semmonen perinteinen ruoka (SN5)

ESIM. 91

ihan kuinka vain vaikka kumpikin - - - minä mielelläni tilaisin jonkun paikallisen pienen yhtyeen (+SM4)

ESIM. 92

nii päättäjäiset tai ylioppilasjuhla - onhan se onhan suomessa kans pietään ylioppilasjuhlat sitte - - toukokuun loppupuolella silloin kun koulu päätetään (SM3)

ESIM. 93

kyllä eli se on telta se pystyttää siellä teltaa - - - varmaanki nämä kolme ihmistä tuossa (+SN1)

5.2.4. Epäkieliopillisuudet

Maahanmuuttajille suunnatun puheen tutkimuksen alkuvaiheissa keskityttiin hyvin pitkälti etsimään natiivien puheesta epäkieliopillisia ilmauksia. Väitettiin, että niillä pyrittiin imitoimaan ei-natiivin tekemiä virheitä tai auttamaan tätä kielellisesti. Myöhemmin tultiin siihen tulokseen, että itse asiassa maahanmuuttajille suunnattu puhe on hyvin muodostettua ja siinä on vain harvoin epäkieliopillisuuksia (ks. 2.2.2.). Long (1983b: 126) esittää, että niitä voi esiintyä, kun ei-natiivin kielitaito on hyvin heikko, natiivi asettaa itsensä korkeampaan statukseen, natiivilla on huomattavasti aiempaa, mutta hyvin rajatun laatuista kokemusta maahanmuuttajille suunnatussa puheessa ja kun keskustelu tapahtuu spontaanisti eli ei ole osa laboratoriotutkimusta. Jotta epäkieliopillisuuksia ilmenisi, tulee vähintään kahden edellä esitetyn tilanteen vallita yhtä aikaa.

Tässä tutkimuksessa epäkieliopillisuuksia esiintyi hyvin vähän. Kukaan suomalaisista ei kertonut epäkieliopillisten muotojen käyttämistä keinokseen saada maahanmuuttaja ymmärtämään, eivätkä sitä maininneet itse maahanmuuttajatkään. Epäkieliopillisuudet on otettu mukaan tutkittaviksi tutkijan mielenkiinnosta ja koska niiden esiintymisestä on tutkimuskirjallisuudessa monenlaista tietoa. Epäkieliopillisuustapaukset on käsitelty yksitellen tapaus tapaukselta, ja samalla pohditaan, miksi niitä on tietyssä tilanteessa käytetty. Kieliopillisuudesta olen päättänyt minä tutkijana ja suomen kielen syntyperäisenä puhujana. Tapaukset, jotka tavalla tai toisella sotivat äidinkielenään suomea puhuvan kielikorvan kanssa, on tässä luokiteltu epäkieliopillisuuksiksi. Sellaisia epäkieliopillisuuksia, joissa suomalainen toistaa maahanmuuttajan edellä puhuman epäkieliopillisen lausuman, ei ole tässä työssä laskettu epäkieliopillisuuksiksi. Löydettyjen tapausten määrät on ilmoitettu taulukossa 25. Koska niitä oli hyvin vähän, ei ole katsottu järkeväksi laskea niiden suhteellista esiintymistä sataa sanaa kohden.

Taulukko 25.

EPÄKIELIOPILLISUUDET

mamu	kokenut	tapausta	kokematon	tapausta
MM1	+SN2	2	SN1	0
MN2	+SM4	2	SM3	1
MM3	+SN6	0	SN5	0
MN4	+SN8	1	SM7	0
	YHT.	5	YHT.	1

tapausta = tapausten määrä koko keskustelussa

YHT. = yhteensä

Taulukosta huomataan, että yhtä lukuun ottamatta tapaukset ovat kokeneiden tekemiä. Kuitenkaan kukaan kokeneista ei tehnyt niitä toisista poikkeavan paljon, vaan tapaukset jaottuvat tasaisesti kolmelle kokeneelle. Yhdellä kokeneella (+SN6) ei ollut lainkaan epäkieliopillisuuksia puheessaan ja vain yhdellä kokemattomalla oli yksi epäkieliopillinen tapaus. Tästä ei voida vetää suoraa johtopäätöstä siitä, että kokeneiden maahanmuuttajille suuntaama puhe olisi epäkieliopillisempaa kuin kokemattomien, koska löydöksiä on niin vähän. Jotain kokeneille kasaantuneet tapaukset kuitenkin voivat ilmaista. Tämä nähdään parhaiten tarkastelemalla jokaista löydettyä tapausta erikseen.

Ainoa kokemattomalta löydetty epäkieliopillisuus on esimerkissä 94.

ESIM. 94

MN2: noo hänen vanhemmat oli töissa ja hän oli öö - lapsen talossa se on lap

SM3: ni **lapsikodissa**

Suomalainen puhuessaan suomalaiselle sanoisi vastaavassa tapauksessa *lasten* *tenkodissa*, joka on asiaa kuvaamaan vakiintunut termi, ja vaikka yhdyssanan alkuosana perusmuoto *lapsi* on tavallisempi varsinkin uudemmissa sanoissa (lapsilisä, lapsipuoli), esiintyy monikon genetiivi vakiintuneissa ja vanhoissa sanoissa (lastenratat, lastentarha, lastenlaulu jne.) (ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 405). Mielenkiintoista on myös se, että maahanmuuttaja itse sanoo genetiivimuodon (*lapsen*, joka on tosin yksikössä) edeltävässä puheenvuorossaan, joten suomalainen ei voi ajatella perusmuodon helpottavan sanan tunnistamista tässä tapauksessa. Ehkä tämä ainutkertai-

nen tapaus liittyy suomalaisen omaan kielen prosessointiin. Ehkä tilanne tuli nopeasti, ja kun suomalainen huomasi maahanmuuttajan hakevan termiä, hän koki aikapainetta vastata siihen, ja vastasikin ensimmäisenä mieleensä tulleella muodolla. Samoin olisi toki voinut käydä myös kahden suomalaisen välisessä keskustelussa.

Kokeneista kahdella (+SN2 ja +SM4) oli kaksi epäkieliopillista tapausta ja yhdellä (+SN8) yksi. Esimerkissä 95 on esitetty +SN8:n ainoa tapaus.

ESIM. 95

+SN8: ois kiva löytää semmonen laulu jonka kaikki tuntevat

MN4: joo (nyökkää)

+SN8: ja semmonen yhteislaulu (tekee kädellä laajan ympyrän)

MN4: mh

+SN8: **yhdessä**

MN4: yhdessa

Periaatteessa muodossa ei nyt ole mitään vikaa, mutta lauseyhteyteen kyseinen sana ei sovellu. Ei voida sanoa ”yhdessälaulu”. Toki voidaan ajatella, että suomalainen tarkoitti *laulamme yhdessä* tms. sanaliittoa, tai kyseessä on ikään kuin yhdyssanan alkuosan selitys. Näissäkin tapauksessa minun kielikorvani kaipaisi nimenomaan sanaliittoa eikä vain yhtä sanaa. Ehkäpä syy, miksi +SN8 sanoi tässä kohden sanan *yhdessä*, on se, että muotona se lienee tavallisempi kuin perusmuoto *yhteinen* tai vain yhdyssanan alkuosana esiintyvä *yhteis-*. Suomalainen ajatteli kenties, että se on helppo muoto maahanmuuttajalle ymmärtää, mitä hän yhteislaululla ajaa takaa.

+SN2:n epäkieliopillisuudet ovat esimerkit 96 ja 97.

ESIM. 96

+SN2: joo - tota - joo - mitä jos järjestetään syysjuhla **syksyjuhla**

MM1: syksyjuhla

+SN2: joo sinä et tiedä mikä on **syksyjuhla** minä en tiedä mikä on **syksyjuhla** (näyttää kädellä MM1:tä ja sitten itseään pudistaen samalla päätään) nyt kun on pimeää ja sataa vettä ni pitää järjestää juhla

ESIM. 97

+SN2: joo voisko ne vieraat esittää ohjelmaa ymmärrätkö (viittoo kädellä)

MM1: joo

+SN2: eli jos tulee **vieras** jos sinä kutsut sinun ystäviä (näyttää kädellä ´tulla´)

MM1: joo

+SN2: nii ystävät vois laulaa

”Syksyjuhla”-tapaus on samankaltainen kuin kokemattoman SM3:n ”lapsikodissa”. Molemmissa on kyse yhdyssanan alkuosan palauttamisesta perusmuotoonsa. +SN2 sanoo ensin kieliopillisesti korrektin *syysjuhla*-muodon, mutta vaihtaa sen seuraavaksi epäkieliopilliseksi. Ehkä +SN2 ajatteli, että koska *syksy*-sanasta yhdyssanan alkuosana käytetään muotoa *syys-*, se voisi olla maahanmuuttajalle tuntemattomampi kuin perusmuoto *syksy*. Tässä tapauksessa luulen, että +SN2 muutti yhdyssanan alkuosan perusmuodoksi nimenomaan siksi, että maahanmuuttaja ymmärtäisi paremmin, mitä hän tarkoittaa.

Toisessa +SN2:n epäkieliopillisuudessa siitä tekee epäkorrektin se, että hän edellä ja jälkeen käyttää lauseyhteydessä monikkoa (*vieraat, ystäviä*), mutta tässä yksikön perusmuotoa. Suomalainen sanoisi puhuessaan toiselle suomalaiselle *vieraita* eli monikon partitiivin. Tässäkin lienee kyse kielellisestä helpottamisesta, jossa suomalainen selittää maahanmuuttajalle ehkä tuntematonta käsitettä, ja antaa käsitteestä perusmuodon. Mielenkiintoista sinänsä, että maahanmuuttajahan vastaa kysymykseen ymmärtävänsä, mitä +SN2 sanoo, mutta silti hän selittää termin. Ehkä tämäkin tapa on tullut hänen ammatinsa kautta (+SN2 on suomi toisena kielenä -opettaja)

Kokeneella +SM4:llä oli niin ikään kaksi epäkieliopillisuutta (ESIM. 98 ja ESIM. 99) keskustelussaan MN2:n kanssa.

ESIM. 98

+SM4: meidän pitäisi suunnitella sillä tavalla että yhdistetään kummankin kulttuuri sinun kulttuurisi ja minun minun kulttuurini (viittaa kädellä ensin MN2:ta ja sitten itseään)

MN2: juu

+SM4: ja sitten tässä suunnittelussa käytetään niitä (viitteloï käsillä) - - hyväksi kummankin **oma kulttuuri**

ESIM. 99

MN2: mitä hän teke aa (osoittaa paperia) hän telta

+SM4: (yskii) **telta tekee** just kyllä (nyökyttää)

Ensimmäisen esimerkin tekee epäkieliopilliseksi rektio. *Käyttää hyväksi* -tapauksessa vaaditaan suomessa partitiivia, mutta jostain syystä suomalainen ei sitä tässä käytä. Olisiko mahdollista, että edellä olleen tauon vuoksi suomalainen ikään kuin hetkeksi unohti, mitä hän olikaan sanomassa, eikä siten muistanut partitiivia? Vai oliko tämä maahanmuuttajan auttamisyritys? Toisaalta maahanmuuttaja tuntui jo aiemmin ymmärtäneen ajatuksen molempien kulttuurin käyttämisestä juhlien suunnittelussa. Tässäkin tapauksessa suomalaisen epäkieliopillisuus tuli ilmi perusmuodon käyttämisenä, kuten edellä olleissa +SN2:n tapauksissa.

Toinen +SM4:n tapaus on hieman kummallinen. Ensinnäkin sanajärjestys on epätavallinen. Tavallisesti objekti suomessa on verbin jälkeen, ei ennen. Lisäksi objektin sijana pitäisi olla tässä partitiivi tai akkusatiivin päätteellinen muoto, mutta ei perusmuodon kaltainen akkusatiivi. Kaiken tämän päälle ilmaus on muutenkin huonoa suomea. Telttaa ei tehdä, vaan se kootaan tai pystytetään (kuten kuvassa oli kyse, ks. liite 2). Tämän verbin valinnan kohdalla +SM4 on toki voinut toistaa maahanmuuttajan virheen edellisestä lauseesta, mutta sanajärjestys ja objektin sija ovat silti epäkieliopillisia. Koska maahanmuuttaja on edellä ymmärtänyt sanan *telttä*, mutta tuntuu epäilevän verbin kanssa, voi olla, että hän yritti viestittää paperia osoittamalla suomalaiselle hakevansa verbiä *pystyttää*. Suomalainen ei huomannut tätä, vaan hyväksyi *tehdä*-verbin käytön eikä ryhtynyt sitä korjaamaan, koska molemminpuolinen ymmärrys todennäköisesti muutoin oli saavutettu.

Näyttäisi siltä, että usein epäkieliopillisuuksien takana on perusmuodon esittämisen tarve. Suurin osa kokeneiden epäkieliopillisuustapauksista on todennäköisesti tehty maahanmuuttajan avuksi, ei siksi, että pyrittäisiin imitoimaan tämän puhetta, kuten joissain vanhoissa tutkimuksissa väitettiin. Kokeneisuudella saattoi olla osuutta siihen, että epäkieliopillisuuksia esiintyi, mutta mielestäni määrät ovat niin mitättömiä, etteivät ne tee kokeneiden puheesta sinänsä epäkieliopillista. Voin yhtyä aiempien tutkijoiden näkemykseen, että epäkieliopillisuudet maahanmuuttajille suunnatussa puheessa ovat erittäin harvinaisia, eikä niitä yksinään käytetä ymmärrystä edistävinä tekijöinä. Edellä esitetyistä tapauksista huomataan, että niissä suomalainen käyttää aina myös jotain muuta kuin epäkieliopillisuutta ymmärtämistä auttavana tekijänä.

6. PÄÄTÄNTÖ

Tämän tutkimuksen aineistona olivat videoidut keskustelut, joissa maahanmuuttaja keskustelee peräkkäin kahden suomalaisen kanssa. Maahanmuuttajia tutkimukseen osallistui neljä ja suomalaisia kahdeksan. Tutkittavia keskusteluja oli siten kahdeksan. Lisäksi kaikki osallistuneet niin suomalaiset kuin maahanmuuttajatkin haastateltiin keskusteluun liittyvistä seikoista. Haastattelujen aikana haastateltavat näkivät oman keskustelunsa videolta ja pystyivät kommentoimaan sitä näin helpommin.

Aineistolla pyrittiin selvittämään maahanmuuttajille suunnatun suomenkielisen puheen piirteitä ja niiden mahdollista eroa kokeneiden puhujien ja kokemattomien puhujien välillä. Tutkittavat piirteet valittiin maahanmuuttajien haastatteluista, ja lisäksi valittiin piirteitä, joista tutkijana olin kiinnostunut ja joista aiempien tutkimusten osalta oli saatu runsaasti tietoa tai ristiriitaisia tuloksia. Tutkimuksessa pyrittiin löytämään soveltavaa ja pragmaattista tietoa ilmiöstä, josta aikaisemmat tutkimukset käyttivät nimeä *foreigner talk*.

Millaista maahanmuuttajille suunnatun puheen sitten tulisi olla, jotta se edesauttaisi parhaiten kuluttajiensa eli maahanmuuttajien ymmärtämistä? Kaikki aineistoni maahanmuuttajat kertoivat ymmärtäneensä keskusteluissa paremmin sitä henkilöä, jonka olin luokitellut kokeneisiin. He kertoivat kokeneen kielen olevan yleisesti helpompaa, kokeneet selittivät maahanmuuttajien mielestä enemmän, sopeuttivat puhettaan heidän kielitasoonsa nähden, äänsivät selkeämmin kuin kokemattomat, auttoivat ja elehtivät enemmän, käyttivät enemmän yleisiä tai yksinkertaisia sanoja sekä tuntuivat läheisemmiltä kuin kokemattomat. Nämä piirteet todennäköisesti ovat sellaisia, jotka auttavat ymmärtämistä ja sujuvoittavat siten keskustelua, jossa toisena osapuolena on kieltä huonosti taitava maahanmuuttaja.

Kaikki maahanmuuttajat arvasivat oikein kysyttäessä, kumpi keskustelijoista mahdollisesti on kokeneempi maahanmuuttajille suunnatussa puheessa. He perustelivat tätä kokeneiden puhettavalla. Kokemattomia puolestaan oli hankalampi ymmärtää, koska he puhuivat nopeasti, eivät käyttäneet eleitä tai selittämistä, käyttivät vaikeita ja harvinaisia sanoja sekä puhuivat kuin toiselle suomalaiselle. Kokemattomat saivat arvatenkin enemmän parannusehdotuksia puheeseensa maahanmuuttajilta kuin kokeneet.

Kokeneet itse sanoivat käyttäneensä maahanmuuttajille suunnatussa puheessa paljon toistoa, eleitä, selittämistä, yleisiä tai yksinkertaisia sanoja, he tarkkailivat tie-

toisesti omaa kieltään sekä äänsivät selkeästi. Kokemattomat jännittivät enemmän keskustelua kuin kokeneet. He kertoivat elehtineensä enemmän keskustelussa maahanmuuttajan kanssa kuin suomalaisen kanssa, selittäneensä enemmän, mutta tämän he katsoivat tehneensä huonosti tai kuten toiselle suomalaiselle. Lisäksi kokemattomat puhuivat omasta mielestään hitaammin, eivät tarkkailleet kieltään tietoisesti ja äänsivät selkeämmin.

Edellä esitetty on siis maahanmuuttajien ja suomalaisten reflektointia siitä, mitä he keskusteluista ajattelivat ja miten he sen aikana käyttäytyivät. Mitä videoitu aineisto puolestaan kertoi käydyistä interaktioista? Olivatko maahanmuuttajat oikeassa tehdessään eroa kokeneiden ja kokemattomien välille? Tämän tutkimuksen mukaan olivat, ja he osasivat myös nimetä ne piirteet, joissa kokeneet ja kokemattomat erosivat.

Maahanmuuttajien esiintuomista piirteistä eleet erottivat kokeneet ja kokemattomat ehkä selvimmin. Kokeneet käyttivät ymmärtämistä edistävänä keinona konkreettisia eleitä paljon enemmän kuin kokemattomat. Lisäksi he käyttivät jonkin verran enemmän selittämistä, synonymiaa ja yleisiä sanoja. Lähes merkityksettömän pienellä erolla, mutta kuitenkin kokeneiden hyödyksi, kokeneet käyttivät hieman enemmän esimerkkejä ja pään puistamista negaation merkiksi. Merkityksettömäksi ero jäi täydentämisen suhteen.

Minun valitsemistani piirteistä kokeneet käyttivät jonkin verran enemmän mikä/kuka-kysymyksiä. Keskimääräisesti vain hieman enemmän he käyttivät itsen toistoja ja kyllä/ei-kysymyksiä. Toisen toiston osalta ero jäi mitättömäksi. Lisäksi kokeneet käyttivät vähemmän taukoja verrattuna kokemattomiin. Tutkimusaineiston hyvin harvat epäkieliopillisuudet näyttivät myös kasaantuvan kokeneille.

Mielestäni tästä tutkimuksesta saatu tieto on erittäin hyödyllistä niille, jotka tekevät käytännön työtä maahanmuuttajien kanssa. Koska kokeneiden puhujien edellä mainituilla puheen piirteillä näyttäisi olevan maahanmuuttajan ymmärtämisen kokemista edistävä rooli, voidaan tiedolla perustella esimerkiksi näiden kokeneiden henkilöiden palkkaamista maahanmuuttajien kanssa tehtävään työhön, joka perustuu kommunikointiin maahanmuuttajien kanssa. Tutkimuksesta saatuja tietoja voidaan, ja olisi suotavaa, käyttää maahanmuuttajatyötä opiskelevien sekä kentällä maahanmuuttajia tapaavien kouluttamisessa, jotta saisimme sen mahdollisimman laajaan käyttöön.

Jotta tätä tutkimusta voisi helpommin käyttää esimerkiksi edellä mainituissa koulutuksissa, esitän yhteenvedonomaaisesti tutkimukseni tuloksista johdetut maa-

hanmuuttajille suunnatun puheen käyttöohjeet taulukossa 26. Käyttöohjeet perustuvat maahanmuuttajien tässä työssä esittämiin heille suunnatun puheen arvostuksiin sekä varsinaisiin tutkimustuloksiin. On syytä huomata, että käyttöohjeet koskevat lähinnä alkeistason puhujille suunnattua suomea, eikä niitä voida suoraan käyttää koskemaan muuta kieltä tai jo hyvin kieltä taitavia puhujia.

Taulukko 26.

MAAHANMUUTTAJILLE SUUNNATUN SUOMEN KÄYTTÖOHJEET

1	Käytä konkreettisia eleitä.
2	Selitä termejä auki ja asioita toisin sanoin.
3	Käytä esimerkkejä asioista ja yksittäisistä termeistä.
4	Käytä synonyymeja ja yleisiä sanoja.
5	Puhu hitaahkosti ja selkeästi. (Älä liioittele!)
6	Toista tärkeitä asioita.
7	Muista sympatia ja empatia eli ole ihminen ihmiselle.
8	Sopeuta puheesi maahanmuuttajan kielitasoon nähden.
9	Älä turhaan pitkitä puheen taukoja.
10	Tarkkaile kielen käyttöäsi tietoisesti.

Maahanmuuttajille suunnattua puhetta on suomen kielen osalta tutkittu hyvin vähän, joten tämä tutkimus paikkaa osaltaan tuota aukkoa. Maahanmuuttajien kuuleminen ja ei-pedagogisesti orientoituminen ovat myös tässä työssä esille nousevia tutkimuksen linjoja, jotka toivottavasti tulevaisuudessa lisääntyvät. Eri tieteenalojen välinen yhteistyö toisi todennäköisesti lisää hedelmällistä ja soveltavaa tutkimustietoa maahanmuuttajille suunnatun puheen osalta. Erityisesti yhdistämällä antropologinen tutkimusmetodiikka, kielitieteen aineistot ja kulttuurien välisen viestinnän humanistinen puoli saataisiin todennäköisesti aikaan tutkimuksia, joissa maahanmuuttajat itse pääsisivät parhaiten esille heitä koskevissa asioissa.

LÄHTEET

- ARGYLE, Michael 1972. *Non-verbal Communication in Human Social Interaction*. – Robert A. Hinde (toim.), *Non-verbal Communication*. Cambridge University Press, Cambridge.
- ELLIS, Rod 1985a. *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford University Press, Oxford.
- 1985b. *Teacher-Pupil Interaction in Second Language Development*. – Susan M. Gass ja Carolyn G. Madden (toim.), *Input in Second Language Acquisition*. Newbury House Publishers Inc., Rowley, Massachusetts.
- FERGUSON, Charles A. 1971. *Language Structure and Language Use*. Stanford University Press, Stanford, California.
- 1981. 'Foreigner talk' as a Name of the Simplified Register. *International Journal of the Sociology of Language* 28: 9 – 18
- FREED, Barbara F. 1980. Talking to Foreigners Versus Talking to Children: Similarities and Differences. – Robin Scarcella ja Stephen D. Krashen (toim.), *Research in Second Language Acquisition*. Newbury House Publishers Inc., Rowley, Massachusetts.
- GARDNER, Rod ja WAGNER, Johannes (toim.) 2004. *Second Language Conversations*. Continuum, London.
- GASS, Susan M. ja VARONIS, Evangeline 1986. Sex differences in nonnative speaker – nonnative speaker interactions. – Richard R. Day (toim.), *Talking to learn': Conversation in Second Language Acquisition*. Newbury House Publishers Inc., Rowley, Massachusetts.
- GASS, Susan M. 1997. *Input, Interaction and the Second Language Learner*. Larwance Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey.
- HAKULINEN, Auli, VILKUNA, Maria, KORHONEN, Riitta, KOIVISTO, Vesa, HEINONEN, Tarja Riitta ja ALHO, Irja 2004. *Iso suomen kielioppi*. Toinen painos. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- HAWKINS, Barbara 1985. Is an "Appropriate Response" Always So Appropriate? – Susan M. Gass ja Carolyn G. Madden (toim.), *Input in Second Language Acquisition*. Newbury House Publishers Inc., Rowley, Massachusetts.
- HUTTUNEN, Irma ja JAAKKOLA, Hanna (käännös) 2003. *Eurooppalainen viitekehys: Kielten oppimisen opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys*. WSOY, Helsinki.
- HYUN, Kim J. 1991. Influence of Language and Similarity on Initial Intercultural Attraction. – Stella Ting-Toomey ja Felipe Korzenny (toim.), *Cross-cultural Interpersonal Communication*. International and Intercultural Communication Annual 1991. Sage Publications, Kalifornia.
- KALIN, Maija 1995. *Coping with Problems of Understanding. Repair Sequences in Conversation between Native and Non-native Speakers*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- KATZ, Joel T. 1981. Children's Second-Language Acquisition: The Role of Foreigner Talk in Child-Child Interaction. *International Journal of the Sociology of Language* 28: 53 – 68
- KELSH, Ken 1985. Modified Input as an Aid to Comprehension. *Studies in Second Language Acquisition* 7:1, 81 – 89.
- KENDON, Adam 1985. Some Uses of Gesture. – Deborah Tannen & Muriel Saviile-Troike (toim.), *Perspectives on Silence*. Ablex Publishing Corporation, Norwood, New Jersey

- KLEIFGEN, Jo Ann 1985. Skilled Variation in a Kindergarden Teacher's Use of Foreigner Talk. – Susan M. Gass ja Carolyn G. Madden (toim.), *Input in Second Language Acquisition*. Newbury House Publishers Inc., Rowley, Massachusetts.
- KRASHEN, Stephen D. 1981. *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. Pergamon Institute of English, Oxford.
- 1985. *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. Longman, London.
- KURHILA, Salla 2004. Clients or Language Learners – Being a Second Language Speaker in Institutional Interaction. – Rod Gardner & Johannes Wagner (toim.), *Second Language Conversations*. Continuum, London.
- LARSEN-FREEMAN, Diane ja LONG, Michael H. 1991. *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. Longman, London.
- LILJA, Niina 2001. *Äidinkielen puhujan tekemät itsekorjaukset ja toisen korjaukset kakkoskielisissä keskusteluissa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, suomen kielen laitos.
- LONG, Michael H. 1983a. Native Speaker/Non-Native Speaker Conversation in the Second Language Classroom. – Mark A Clarke ja Jean Handscombe (toim.), *On TESOL '82: Pacific Perspectives on Language Learning and Teaching*. TESOL, Washington D.C.
- 1983b. Native speaker/non-native speaker conversation and the negotiation of comprehensible input. *Applied Linguistics* 4:2: 126 – 141
- NURMINEN, Mary 1994. *The effect of experience on Foreigner Talk: A longitudinal study*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, englannin kielen laitos.
- PICA, Teresa ja LONG Michael H. 1986. The Linguistic and Conversational Performance of Experienced and Inexperienced Teachers. – Richard R. Day (toim.), *Talking to learn: Conversation in Second Language Acquisition*. Newbury House Publishers Inc., Rowley, Massachusetts.
- PORTER, Patricia A. 1986. How learners talk to each other. Input and interaction in task-centered discussion. – Richard R. Day (toim.), *Talking to learn: Conversation in Second Language Acquisition*. Newbury House Publishers Inc., Rowley, Massachusetts.
- SAIKKONEN, Pauli, HAIPUS, Marjatta, NIEMIKORPI, Antero ja SULKALA Helena 1979. *Suomen kielen taajuusanasto*. WSOY, Helsinki.
- SCHINKE-LLANO, Linda 1986. Foreigner talk in joint cognitive activities. – Richard R. Day (toim.), *Talking to learn: Conversation in Second Language Acquisition*. Newbury House Publishers Inc., Rowley, Massachusetts.
- SELIGER, Herbert W. 1983. The Language Learner as Linguist: Of Metaphors and Realities. *Applied Linguistics* 4:3: 179 – 191
- SIITONEN, Kirsti ja MARTIN, Maisa 2001. Mämmilän Mukun suomi – ulkomaalaispuhetta vai pelkkää fiktiota? – XXVII kielitieteen päivät Oulussa 19. – 20.5.2000. Oulun yliopisto, Oulu.
- SNOW, Catherine, VAN EEDEN, Roos & MUYSKEN, Pieter 1981. The Interactional Origins of Foreigner Talk: Municipal Employees and Foreign Workers. *International Journal of the Sociology of the Language* 28: 81 – 91
- STORHAMMAR, Marja-Terttu 1994. *Yleiskielen ja puhekielen suhde ulkomaalaisopettajien opetuspuheessa*. Lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto, suomen kielen laitos.

- SUNI, Minna 1993. Oppijan tavoitteena arkikeskustelussa selviytyminen. – Eija Aalto ja Minna Suni (toim.), *Kohdekielenä suomi, näkökulmia opetukseen*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- SUOJANEN M. K. 1982. Sosiolingvistiikka – synkretistinen tieteenala. – M. K. Suojanen ja Päivikki Suojanen (toim.), *Sosiolingvistiikan näkymiä*. Gaudeamus, Helsinki.
- SUOKONAUTIO, Jaana. Suullinen tiedonanto puhelimitse. 11.4.2005.
- TARONE, Elaine E. 1977. Conscious Communication Strategies in Interlanguage: A Progress Report. – Douglas H. Brown, Carlos Alfredo Yorio ja Ruth H. Crymes (toim.): *On TESOL '77, Teaching and Learning English as a Second Language: Trends in Research and Practise*. TESOL, Washington D.C.
- TIITTULA, Liisa 1992. *Puhuva kieli. Suullisen viestinnän erityispiirteitä*. Finn Lectura Ab, Loimaa.
- WESCHE BINGHAM, Marjorie ja READY, Doreen 1985. Foreigner Talk in the University Classroom. – Susan M. Gass ja Carolyn G. Madden (toim.), *Input in Second Language Acquisition*. Newbury House Publishers Inc., Rowley, Massachusetts.